

Ötlető: SIMON ZÓZSEF
Ötletés ideje: 1969.

TART.: BALATONSZENTGÖRGGY TÖRTÉNETE

---

193 lap, 22. fűtő

FOLKORAI MUTATÓ: BALATONSZENTGÖRGGY

SÁK MUTATÓ: XXXIII. 1.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

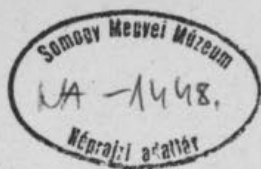
ÁTVEZETVE AZ ÉOTS. LTK. 1264-es TÉTELE ALÓL

11/7/3

1264
RIPPL-RÓNAI MŰZSÉUM
KAPOSVÁR
Telefon: 23-74. — Postacím: 66.

BALATONSZENTGYÖRGY
község rövid története
krónika formában feldolgozva.

Kéziratként kiadja a balatonszentgyörgyi
Községi Szaknaközi Bizottság. 1969.

A264
RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR
Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

FALU KRONIKA.

Balatonszentgyörgy község története 1968. év végéig.

KÉSZÜLT A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG 1919. MÁRCIUS 21-i
MEGALAKULÁSÁNAK 50-ik ÉVFORDULÓJÁRA.

Összeállította: Simon József

Az I. rész tartalmazza a község területének történetét és a falu hiteles leírását forrásmunkák alapján a XX. századig.

A II. rész a kortársak visszaemlékezésével megerősített feljegyzések alapján foglalja össze a falu történetét 1900-tól 1968-ig.

A III. részben részletes tanulmányok találhatók.

Felhasznált irodalom:

- Borsi Darázs József: A Kisbalaton./Siófok 1955./
Dr. Darnai-Dornyai Béla: A gyöngyösi csárda./Veszprém 1961./
Hegedüs József: A pannonhegyi papi tized Somogyban. /Nagykanizsa 1854./
Janko János: A Balaton-melléki lakosság néprajza./Bp.1902./
Kövér János kronikája./Vörösi plébánia, kizírat./
Koppány Tibor-Péczely Piroska-Sági Károly: Keszthely.
/Bp.1962./
Lipták Gábor- Dr.Záhonyi Ferenc-Huba László: Balaton.
/Bp. 1963./
Makay Béla: A Balaton és vidéke a történeti korban.
/Bp.1913./
Móricz Béla: Fonyód és környéke. /1962./
Somogy vármegye és Kaposvár megyei város ált.ismertetője és
cimtára az 1932. évre.
Takács Sándor: Bajvivó magyarok.
A vörösi plébánia anyakönyvei.

x x x x x x x x

BALATONSZENTGYÖRGY

község a Balaton legdélibb csücskénél, a Budapest-Nagykanizsai, a keszthelyi, türjei és somogyszobi vasútvonalak találkozásánál, a 7-es főközlekedési úttól 3 kilométerre fekszik.

Határában van a Kisbalaton egy része, természetvédelmi területével; Battyánpuszta, termelőszövetkezeti központjával és Csillagvár idegenforgalmi kirándulóhely, a végvári vitézek emlékére múzeumnak berendezve.

Lakóinak száma: 1333. Házak száma: 337. Családok száma: 357.

Közös tanácsi székhely, Balatonberény, Vörs, Hollád és Tikos tagközségekkel.

Forgalmas vasutállomásán kívül Erdért telep, téglagyár, nádfeldolgozó üzem és magtisztító telep működik területén. Délbalaton néven egyesült mezőgazdasági termelőszövetkezete a balatonszentgyörgyin túl, a balatonberényi, vörsei és holládi-tikosi üzemegységeket fogja össze.

A községben 2 körzeti orvosi és fogorvosi rendelő, valamint gyógyszer-tár áll a betegek rendelkezésére.

8 osztályú körzeti általános iskola, községi könyvtár, kulturális otthon, tájház és sportpálya biztosítja a nevelést, művelődést, sportolási és szórakozási lehetőségeket.

A lakosságot közszükségleti cikkekkel 2 vegyes-, 1 élelmiszer-, 1 hus-, 1 zöldség-, 1 iparcikkbolt és szövetkezeti Tüzép-telep látja el.

A MÁV utasellátó, 2 italbolt és 1 cukrászda elégíti ki még az igényeket.

BALATONSZENTGYÖRGY KÖZSÉG TÖRTÉNETE.

I. rész. Helytörténet a XX. századig.

Balatonszentgyörgy község határa és környező területe ősidők óta emberlakta hely.

I.e. IV.-III. században kelták /pannonok/telepszenek a Balaton déli partjára is. Már ebben az időben szorgalmas mezei gazdálkodást folytatnak itt az avariskok. Hajdinát, arinkát és "siligo" nevű gabonát termelnek; szappant /sapon/ főznek; árpából gyártják a rómaiak által annyira utált sört /cervisia/; öngyártotta nemzeti gyapju ruhát, nadrágot viselnek. Hires és keresett kézműiparcikkeik, bronz és ezüst edényeik "gallica" néven ismertek. Mint kerékgyártók is ügyesek. Ők alkalmazzák először az ekére a kereket és küllős kereket a kocsikra, az addigi idomtalan malomkőnagyságu fakorongok helyett. Létezésük is van.

I.e.12. körül e területet a rómaiak foglalják el.

Az Aquincum-Italia-i ut erre vezet keresztül. A mai Fenékpuszta és Balatonszentgyörgy között, az elkeskenyedő Balaton részénél van az átkelőhely. Erős hid létezése is valószínűsíthető. A hadi utat megerősítik castrumokkal, kisebb castellumokkal. Az épületeket a kelta favázás épületektől eltérően, kőből vagy téglából építik. Ilyen erődtámasz van Fenéknél: Valcum. A balatonszentgyörgyi parton is laknak. Ezt bizonyítja az 1968-ban megtalált villa és temető leletei. Buzát termelnek és meghonosítják a szőlőművelést. A Balatonon elsősorban halászatot üznek. Kifejlett hajózásuk, illetve vízi közlekedésük nincs, de kisebb flottilla létezését valószínűsíti a fenéki ásatásoknál, a Balatonban talált erős, nehéz vaslánc.

433-ban a hunok, majd Attila halála után /453/ a keleti gótok a terület urai; a római uralom már csak névleges.

488-ban Theodorik ennek is teljesen végét vet. A Balaton déli részén gepida néptörzsek telepszenek is.

527-ben a longobardok Justinianus kelettrónai császár jóváhagyása mellett egész Pannonia urai lesznek. Fenékpusztja a környék legjelentősebb helye. Temető, feltárt sírok bizonyítanak Vörsön, Keszthelyen.

568-tól kezdődik az avar uralom. Emlekei a környéki ásatásoknál kerültek elő.

796-ban a frankok /Pipin/ semmisítik meg az avar hatalmat és a maradék avar lakosságot szlávok egészítik ki. Pipin birtokba veszi a környéket, hogy a hun /avar/ és szláv nép megmaradt népet tanításban és istentiszteletben részesítse. 850-ben Privilina a Zala mocsaraiban erődöt és templomot szenteltet fel Moseburgban /Zalavérot/ a terület főhelyén.

894-896 után honfoglaló magyarok és besenyők települnek itt le,
/A magyar Keszi törzs./

1019-ben a zalavári apátság alapító oklevelében már találkozunk Bessenyeu birtokkal, Kanizsától keletre. A mai Balatonszentgyörgy a XII-XIV. században még Beseneu néven szerepel okmányainkban.

1116-1131-ben II. István is telepít le besenyőket.

1235-1270-ben IV. Béla idejében már létezik Battyán a Balaton mellett. A tatárpusztítás /1242-ben/ sen mulik el területünk felett nyomtalanul. Hamar ura akad minden elhagyott birtoknak. Napirenden vannak a legsúlyosabb hatalmaskodások. Egyesek a zavarosban halásznak. 1268-ban környékbeli jogtalan foglalások miatt folynak ítélezések.

1272-1290. IV. Ulászló korát a Balatonvidéken az oligarcha pártviszályok jellemzik. Az általános pártoskodás kihat az egyesekre és mindenki a másikon, szomszéd szomszédban ellenséget keres. Mint közönséges rablók és tolvajok szerepelnek Zalában Jurk fiaik Konkadur és Tamás, kiket Dénes nádor 1273-ban fejes jóságvesztésre ítél. Itt történik a szomszédban, Zalaapáti, Esztergályhorváti vidékén.

Hatalmaskodnak Somogyban Miklós és István, kik Iháros fia Gergelynek 125 mázka kárt okoznak. Gergely bán, somogyi ispán a megye 1276.VIII.17-én tartott közgyűlésén elkoboztatja a hatalmaskodók Bar nevű feluját.

- 1303-ban említik először Szentgyörgyöt Jankó János szerint, amikor Valent. De Scto Georgio et Josch. de Sarkuz /Szentgyörgyi Bálint és Sárközi Joachim/ egyezkednek. Ez a Szentgyörgy egyházas, plébániás hely. Plébános, v. nemes, vitéz, várjobbágy, polgár és udvarnok I. István fogadalmi büntetéséből / Koppány leverte lázadása miatt/ örökös tizedet adnak minden tenyészetükből, sőt népszaporodásból is, a pannonhalm apátságának egész Somogygal együtt.
- 1320-ban a szomszédos Vrs /Vörs/ és Segusd /Segesd/ lelkészét István veszprémi püspök excommunicatioval /kiközösítéssel/ fenyegeti a tizedfizetés megtagadása miatt.
1335. III. 29-én Fülöp és fiai, a türjei monostort már több ízben gazdagított Szentgróti családból, Beseneu /ma Balatonszentgyörgy/ birtokukat Somogy megyében, " iuxta Balatinum" - a somogyvári konvent kiadványa szerint - a türjei /Gurle/ Bold. Szürről nevezett monostornak adományozzák. - Így egyházi eredetű Szentgyörgy elnevezés csak ezután eredhet.
1347. május 31-én keltezett Battyán birtok határjárási okiratában Kevestetemet /Kövestetem/ találjuk a Balaton partján, majd tőle északra a fenéki királyi birtok határjele, keletnek fordulva északról Besseneu marad el, rajta keresztül a szőlőknek vezető nagy uttal, majd a Ság faluba vivő uttól keletre a Becerd hegytető; Besseneut, Berént, Kereszturt a Battyán birtoktól elválasztó határjelek vannak. A határ innen délnek fordul, majd nyugatra a Bar faluba vezető utra, a Csák birtok mellett a battyáni uton keresztül a vörsi utra, majd a sár-réten át vissza Kövestetemhez.
- Kétséggel az említett Besseneu Balatonszentgyörgy község helyén az első, névről ismert település.
- 1387-1437. Zsigmond uralkodása alatt "Gordovai László fia László, Horvát-szlavon-dalmát bán, a Fanchyak öse és fiai Bertalan, Imre, László is 1403-ban Tamásfia János és István hatlensége révén jutnak a somogymegyei: Kethely, Magere / Magyarai, ma Buzsák része/ Ujlak, Boja Mentew másként Zent Giurgh /puszta Lengyeltótihoz tartozik/ birtokokhoz és Nádszegh, Tard/ puszta Turhoz tartozik/ részirtokokokhoz és Leucus

fiai István és Miklós, valamint ugyanezen Leucus fia László-
nak Miklós fia - rahocsaí nemesek - kezén lévő Scemes /Szemes/
és Súdák / Sodak puszta, Lengyel-tóhoz tartozik/ részbirtokok-
hoz. Majd ugyanebben az évben a Durazzoi László pártján állott
Gordovai Fanchfi János osztályos atyafiuk birtokait is a ki-
rályhoz hű fentnevezett rokonok kapják és azokba a somogyvári
konvent által be is vezetettnek. Majd később 1435-ben Gordovai
Fanchy László néhai bán fia János, Bertalan és László fivérei-
vel és Imre fia Frankkal, a hitlenektől őseikre jutott több
somogy megyei birtokban, ugymint Zent Georg, Beiren /Kisberény/
Erdeofalva, Teleky, Wyz és Altafeolde / Albfölde, Lengyel-tó
körül volt/ birtokokban megerősítettnek."

durac ↓
Makai Béla tanulmányából szószerint vett idézetben szereplő
Szentgyörgy tehát nem azonos a Balatonszentgyörgy helyén volt
Szentgyörggyel, ahogyan eddig Csánky és Jankó adatai alapján
"hitték."

↓ nincs bibliográfia
A Balaton mellékén nagyon elszaporodnak a csavargók, tolvajok,
rablók, gyujtogatók és egyéb gonosztevők. Így Szentgyörgyön,
Szentpálon, Szabarban és Maróton is. 1436-ban a hatalmaskodá-
sok egész sorozatát jelentik fel Zsigmondnak. A hatalmaskodó
urak jobbágyokat ütnek-vernek a más területén, az aratókról a
ruhát is lehuzzák és erővel elhajtják a dolgozó ökröket. Az
egyházak is viszálykodnak, hogy ki szedhesse a papi tizedet.
A leghatalmasabb Balaton-vidéki családok a Petők és a Marcali-
ak lesznek.

1481-ben Szentgyörggyel határos Kesző /Keszi/, Oszlár /vagy Asz-
lár, Berény és Battyán, valamint Ság falu is.

1487-ben Szentgyörgy plébániáján Péter nevű plébános vesződik a
papi tizeddel a pannonhalmiaknak, amelyet még Mátyás is mege-
rősített 1472-ben. Ebben az időben Szentgyörgy már kettős te-
lepülés, Sárközi-Szentgyörgy elkülönítetten fordul elő. A
jobbágy lakosság a papi tized mellett, másik földesuri tize-
det /kilencedet/ is köteles adni, ezért aztán már alig műveli
a földet, inkább halászattal, vadászattal foglalkozik.

1550. évi adólejstrom szerint Sárközi-Szentgyörgy Pető Mihályé. Egyházas-Szentgyörgy pedig közös Kereszturi Imrével. A korabeli /hibás helyrajzu/ térképeken viszont csak egy S. Georg szerepel, Szentgyörggyel azonosíthatóan. Sárközi-Szentgyörgy helye - mocsár közepén várral - Battyántól északra, Egyházas-Szentgyörgy pedig a temető környékére, a barihegyi feljáróhoz tehető.

Egyik sem volt nagyobb, jelentősebb hely. Egyházas-Szentgyörgytől délnyugatra Battyán / Kis, vagy Alsó-Battyán/, ettől délre pedig Bar /szintén plébániás hely/ a mai Szentegyházi-domb térségében helyezkedik el. Kövestetem a rév-
hellyel azonosítható, tőle délre kis távolságra Felsőbattyán, nagyjából a mai helyén lehet.

1556-ban két Battyán létezését megerősíti egy dézsma-panasz ügybeni feljegyzés.

1566-ban Kéthely és Fonyód kivételével az összes somogyi várat feldulja, elfoglalja a török. A Szentgyörgyi vár sem jelent ellenállást. Területünk vitás senki földje. A lerombolt, elpusztított kettős falu 3 épen maradt portáját 1568-ban Thury György /Kanisza, Balaton, Dráva-Muraköz főkapitánya/ sem tartja említésre méltónak, inkább a kereszturi dűledező templomot erősíti meg palánkkal, a török megszállt marcali "kastély" építési szándékával szemben.

1580-ban a török viszont kincstári adólejstromában szerepelteti.

1600-ban Battyán is elpusztult hely./Mai helyétől délkeletre./
A végvár Keszthely. A megmaradt lakosság a Diás szigetre menekült. A balatoni átjáró mocsaras, nádas; a török nem igen használja, pedig Keszthelyen a vár tornyának figyelője erre felé néz, innen várnak támadást. Erre alapozva, a töröknek is kell itt valami figyelőhelyének lenni, a magasabbik falu-részen, vagy az erdő szélén, talán éppen a Csillagvár helyén.

1616. A nagyobb portyák utjában nem eső vidék kissé nyugodtabbnak tetsző időszaka és a török csalogtatása, ígérete felbátorít-

ja a néhány családot, hogy előjöjjen diási rejtekhelyéről és a mai falu helyén földművelésre is berendezkedjék. Ennek emlékére két köemléket is állítanak: egy szentgyörgyvitézes győzöt és egy szentháromságképet. /Keszthelyi kőfaragó munkái./Mindkettő helyreállítva mai napig is áll.

Az 1685-ös felszabadító harcok azonban ezt a települést sem ki-
méli meg.

1699-ben Szentgyörgyön birtokkal / jobbágy-telekkel/ rendelkezők:
Kiss István, Jádi György, Simon István, Jádi János, Tamás
János, Kis Mihály, Kis Mátyas és Iffiu Márton.

Az 1715 és 1720 évi országos összeíráskor Balatonszentgyörgy még
csak Balatonberény pusztája.

1726.XI.6.-án azonban a papi tized kivetéssel kapcsolatban már
mint község szerepel. A község megalakulása ezek szerint
1720 és 1725 közé tehető.

1726-tól a Festeticsék a terület urai. Rendbe hozatják a balatoni
átkelőhelyet, sajkásokat állítanak be, vámot szednek. Kez-
detben Diás szigeten át Vörs a kikötő, majd az időközbeni
feltöltődés, eliszaposodás, nádasodás miatt a rév végleg
Battyánba kerül. 1769-ben már csak ez a révhely szerepel
a Festetics uradalom térképén.

1729-ben Balatonszentgyörgyre kivetett dézsma: 29 Forint 68 dénár.

1765-ben Tolnai Festetics Kristóf végrendeletében Balatonszent-
györgyön kívül Nagy- és Kisbattyán is szerepel.

1771-ben a községben csak egy mesterember van: Gál Ferenc./Való-
színűleg kovács./

1796-ban Battyán lakói többnyire révészek, Máig is meglevő kis
harangjukat 1745-ben öntötték.

1797.II.9-én Rigovics József tanító működik. /Keresztelt./

1801-ben a marhadögvész elhárítására szent-Vendel képet állítat-
nak keszthelyi kőfaragóval a falu közepén.

1803-ban Dónát napján nagy tűz pusztít a faluban. A leégett nyugat-
só sor pajtáit a kertek alján építik fel. Dónát napját fo-

gadott ünnepként tartják 1948-ig.

Diós is meglevő hely, cseh tégláégetők vannak itt.

1810. A jobbágy lakosság nyomora nő. Küzdenek a drágasággal. 1 kila /1 mázsánál valamivel kevesebb/ buza 70-80 Ft, rozs 50-60, csirke 6-8, tehén 5-600 Ft. Egy kalapért vagy 1 pár csizmáért ezzel szemben 45 forintot kell adni. Az urasági göbölők ára viszont 5-6000 Ft !
A holdankénti közepes átlagtermés 5 kila gabona.
1811. Az új pénz együtöde a réginek. A kölcsönzők megbuknak.
1812. A jó és sok bortelem miatt 1 akót / 56 litert/ adnak 15 garasért. /1 Ft-ért./
1815. A robot és dézsma miatti elkeseredést fokozza a rossz termés. Vannak akik koldulásra kényszerülnek. 6-10 tagú családok éheznek. 1 kila gabona 40-60 Ft. A vörösi jobbágyok a földesuri hatalommal is szembefordulnak. Birójuk vezetésével megtagadják a roboton tulmenő munkát. Festeticsék két "fejés és lázító" elkergetésével " másoknak is példájukra" osinálnak rendet.
- 1816-ban aratás után még szörnyűbb éhséges állapotok vannak. A szentgyörgyi uradalom /Balatonszentgyörgy, Balatonkeresztur, Tikos, Főnyed, Sávoly/ jobbágyai a földesurhoz, Festetics Györgyhez fordulnak segítségért. A tudományok és művészetek nagy mecenása, - talán éppen az előző évi vörösi dolgok és az egyházi színezet miatt, - 100 Forintot ad összesen az éhezők közötti elosztásra és erről is bizonyítványt kér.
- Battyánban viszont a mai helyén magtárt épített. Ehhez 32 öl követ a szentgyörgyi temetőből vitet oda, ahol a "rég, nagy templom fundamentumából" szedték ki.
1820. A Barihegyen követ bányásznak. A bari templom maradványai 10 öl, a Szaller ház környéke pedig 7 öl kő kiszedését teszi lehetővé. /Pontosabban: "Balatonszentgyörgy és a rév között."/ Tóth Mihály helybeli lakos pedig 2 szekér követ hoz a régi Battyán helyéről, Diós felől, háza építéséhez.

Festetics László gróf törökkori kiscserőd mintájára vadászházat /Jäger-ház - Csillagvár/ építtet a tégláégető mellett, az erdő szélben. Építés közben a kut ásásánál Bojtor Antal 32 éves kőműves pallér és társa a "ronlott víztől és levegőtől" a kutba halnak. A szent-Ilona szobor áll már a rév mellett, a szentgyörgyi oldalon.

1822-ben a Balaton nem fagy be. Az Iszap szigetig töltenek, szekernek is rajta. "Ezen töltés az általjárás könnyebbitése végett emlékpénzt érdemelne, mert azelőtt a szentgyörgyiek hajóállásához és vizesebb idővel szinte a bottyáni révészházakhoz kellett a mocsárhoz kijárni és ki a hajót elszalasztotta, sokszor fél napig várakozhatott."

1823-ban a révet már Balatonszentgyörgyre helyezik át. A battyáni révházaknál csak a csárda marad. A révészek gorombák, képleltetik magukat, időnként nagy a tolongás.

1825. Halász céh működik, Tekács is telepszik le a feluban, ő a kéthelyi céh tagja. Bognárt és pintért is vet ide véglegesen a sorsa.

A kender még egyre nagyobb szerepet kap.

A balatoni töltést úgy a fenekei, mint a szentgyörgyi oldalon, mindig beljebb viszik.

1829.XI.25-én, Katalin napkor, szánon lehet járni a Balatont. A tél nagy havazásokat hoz.

Marhadögvész von Zala megyében, az Iszapnál vigyázók állanak.

Fél öles jég képződik a Balatonon.

1830-ban a nyár mégis szomorú, mert olvadáskor még a berek sem telik fel vízzel és az aszály miatt kepek helyett csak kévéket látni itt-ott a mezőn.

"nevelés dolgában nagy hátramaradás miatt" kötelező a vizkeresztkor összeirt 6-12 éves koru gyermekek iskolába küldése.

A lakosság népszáma 533.

1831. Az országos kolerajárvány csak a felső Balaton vidékén pusztít tömegesen, de itt is csak uti-levéllel lehet utazni a

révén és az utakon. A halászat szünetel, mert a hal étel is megtiltatik. A réven a teljes zár azonban csak 2 napig tart.

1832-ben száz éves korában halt meg Kereskai Ferenc. Ebben az évben tenetik a 96 évet élt Ifi Györgyöt is.

A csecsemőhalandóság viszont igen nagy,

1834. A községnek 512 lakosa van. Battyánban 46 a lélekszám.

1835-ben a szaporulat a Balatonszentgyörgyön 7, Battyánban 4 fő.
/25 születéssel szemben/

1836.XII.23-án születik "Ujmajorban" / Bar pusztán/ Nád Jancsi betyár. Csikós lesz a Festetics uradalomban. Az intézővel való összeszólalkozása és egyéb sérelmei miatt válik betyárrá. Felesége, gyermekei a fenéki majorban élnek. Hazajár, meglesik és a fenéki csárdában lövik agyon a pandurok 1861-ben.

1837. év első napjaiban jár errefelé Sobri Jóska is társaival. A lakosságot kirendelik a mezőre keresni. Kutatják a kukoricaszár csomókban, de nem találják, nem is nagyon akarják. Sobriék pedig Balatongyörök táján jöttek át a Balaton jegén és Balatonberénynél értek partot. Pár napig a szőlőhegyen húzzák meg magukat. Majd az erdőn, Barihegyen, szőlőkön át Nagyszakácsiba érnek. Itt pandurokkal találkoznak, de azok mit sem sejtenek addig, amíg Sobri le nem fegyverzi őket, mert "nem fogadták a köszönésüket". A leckéztetés után a pandurok vezetőjét még pálinkával is megkinálják, úgy mennek tovább Zinányba, innen a Tolna megyei lápafői erdőben beteljesedett végzetük felé. Sobri itt a katonáktól már 11 sebet kap, hasát átszurják, amikor febr. 17-én délután öt óra körül pisztolyával agyonlövi magát.

Az 1834-től 1837-ig tartó hároméves szárazság miatt a töltések szinte kétfelé választják a Balatont. A korábbi husz perc helyett három perobe telik az átszállítás a réven. A szentgyörgyi halász céh tagjai járják a vizet és viznércékről 3 év alatt 4 láb /120 cm/ vízszint-esést olvasnak le. Ez a körülmény teszi lehetővé Festetics Lászlónak, hogy a Balatont átszelő hid tervét megvalósíthassa.

Májusban leverik az első cölöpöket.

1839. Elkészül a Balaton hidja. A szentgyörgyi révészeknek bealkonyodik, Szabó Révész Mihállyal parasztokká lesznek. Ezi-
dőtől kezdődik a Kisbalaton elnevezés.
1848. A szabadságharcban többek között a "könyves" jelzővel meg-
tisztelt Bódi József takács őrmesterként harcol. A battyá-
ni béresek /vörsiekkal/ a keszthelyi 60 nemzetőrhöz csatla-
kozva Szöcsénypusztánál rajtaütnek Jellasich szekeresein és
72 élelemmel megrakott szekeret szákmányolnak.
Ez évben hallani a Balaton déli részét is érintő sáskajá-
rásról.
- 1855-ben éri a környéket a sok halált okozó kolera-járvány. A vör-
si plébánia anyakönyve ebben az évben 400 temetésről tanus-
kodik. Olyan nyári nap is van, amikor 16 halottat temetnek.
A tömeges halálozás főleg Berényben és Vörsön van, Szent-
györgyön valamivel kisebb méreteket ölt.
- 1858-ban elültetik a készülő vasutálló területén a ma is megle-
vő eperfát. /Morus alba/ épül a vasut.
- 1860-ban megjelenik környékünkön a híres Patkó Pista betyár, báty-
jával Jancsival. Vörsön, Tikoson, Holládon van feljegyzett
látogatásuk. A nép tudatában itt csak Patkó Pista ül.
- 1861-ben megy végig a Balaton mellett a Déli Vaspálya Társaság el-
ső tüzes, füstös, pöfögő mozdonyos szerelvénye.
A parasztság életében e rendkívül fontos esemény jóformán
csak annyit változtat, hogy kukorica- és tollfosztáskor
több mese esik a ludvérc /lidérc/ mellett a tüzesemberről
is.
- 1862-ben Patkó Jancsi bandája Galambok táján megütközik az üldöző
vadász-katonákkal. Patkó a lövöldözésben súlyos sebet kap.
A katonákat visszavonulásra készítetik, Patkót társai cipe-
lik tovább a berekben Fenékpusztáig. Sebe már üszkösödik,
nagy kinjában társát, Bergán Jancsit kéri, hogy löje agyon.
Megtörténik. Itt is temetik el. Öccse, Pista ekkor már jó
másfél éve kivált bandájából, de szept.12-én a nyíri erdő-
ben vágott golyótól kapott sebébe ő is meghal.

1866-ban a somosi uradalmi földeket mérlik ki, elcserélve a zsibagyöppel.

A község egészen elválk az uradalomtól, a felügyelő és számtartói házba jegyző és körjegyzőség kerül.

1873-ban 281 szőlőbirtokos van. A szőlőterület 351 m. hold. Bor azonban csak 220 akó terem. A népszám kb. 900.

1885-ben a filokszéra pusztítása nyomán a községben nincs szőlőterület nyilvántarva.

1886-87-ben megépül a keszthelyi szárnyvonal. A vasutállomásnak ezideig "Keszthely külső pályaudvar" elnevezése volt.

1889-ben az állomásépületben postahivatalt létesítenek. Az első postamester Szücs Gerő körjegyző.

1890-ben a lakosság száma 1162.

1893-ban készül el a somogyszobi vasuti szárnyvonal, majd 1895-ben a tūrjei is. Ezzel válik Balatonszentgyörgy vasuti csomóponttá.

A FALU A XIX. SZÁZAD VÉGÉN.

Balatonszentgyörgynek Battyán és Diós pusztákkal 116 háza és 1162 lakosa van 1890-ben. A község egyetlen utcából áll. Az országuttól "postauttól" kezdődően, a szinte feneketlen sárban egy kilométernyire huzódik délre. Az első szélső ház a keleti oldalon a hosszú, cserepes jegyzőiroda, nagy bekerített deszkakerítésű kerttel. Nyugatról a "felügyelő ház". Ez már rangosabb fordítással, még nagyobb kerttel és istállókkal, pajtákkal. Parkos udvara mögött a hosszú cselédházzal. Ezek 1866-ig, sőt később is uradalmi épületek voltak.

Utánuk következnek a nádas, zsuppos, tömésfalú, füstökonyhás parezsházak. Egy szobából, konyhából, kamrából állanak többségükben, mögöttük ólak. A sort a Lőw kocsmá és bolt, majd az iskola és a központban a kovácsmühelyel, tűzoltó szertárral egybeépített községháza, utcahosszában fekvő, csereppel fedett épülete bontja

meg. A nyugati oldalon kertek alatt húzódik a pajtasor. Középről ut vezet keletre a félig beült, romoktól gödrös temetőbe, nyugatra köz Battyanba és Vörsre. A Vendel-képet is idehozták az északi faluvégről, a postaut mellől a rózsafüzér társulat által állíttatott kőkereszt mellé és vaskerítéssel védik a kijáró állatoktól. Még egy kereszt áll a módosabb Simon János portája előtt: szentgyörgy-vitézes, 1616-ból való. Egy ugyanakkori szentháromság-kép az iskola szomszédságában levő pajtában hever. A füstöskonyhák sorából egy takács kaminos kéménye után, már több is kiválik.

A falutól délkeletre áll, széles, nagy gödör szélén a csak néha füstölgő urasági "téglagyár." Mellette a téglásmester és a téglások "hosszi háza". A gödör partjától egy dobásnyira délre, az erdő szélén a Dióspusztának nevezett, téglavetők és pásztorok-lakta mai Csillagvár, legendás, titokzatos kutjával és pincéjével.

Még délebbre az erdőszélen birkaakol, nyugatra pedig széles csapás a battyáni kastélyhoz, uradalomhoz vezet.

A kastély nagy, kertészettel is ellátott, fallal kerített parkban van. A bari ut mellett a nyugatsó oldalon a cselédházak, istállók és kazalok sora, középen az intézői iroda, emeletes magtárak, beljebb az intéző, számtartó-lakás. A majortól északra egyedül áll már csak a valaha forgalmas rév-csárda. Tovább a vasut állomása irányában, a romokfedte hepcsupa mellett duruzsol és tüzes csettegéssel örül a gőzmalom. A vasutállomásnál még vonuló kordék sora tarkállik, a gatyás, bocskoros kubikusok között ijedten ágaskodó lovakkal. Újabb töltést építenek a keszthelyi után a zalavölgyi vasutnak.

Az urbéresok kiszikkadt legelőjén a marhaesordát - a 20-30 lótol különőrzi a kenyér, bor és gabona járandóságért megfogadott, herélni és gyógyítani is tudó csordás. A lovak már lassan megszokják a sístergő, pöfögő vonatokat, nem futnak el, nem szükséges külön pásztor az okosabb állatoknak, csak a ki és behajtás a gazdák gondja.

Az áporodott szagu vizes nélyedések mellett kifogott kocsikról itt is, ott is áztatóba vetik a kendert a vízbe-érő szoknyáju asszonyok, lányok. Néha látszik csak lábikrájuk, amikor sikongva

rátapadt piócat huznak le róla a fekete víz felett. A Balatonban már tilos az úztatás. A nyomtatást kövekkel, karókkal, a mezitlábassal, feltürt gatyaszáru férfiak végzik. De minden egyéb kendermunka a vetéstől a fonásig: nyüvés, mosás, szárogatás, vágás, titolás, gerebenezés már az asszonyok dolga. Nincs parasztház kender nélkül, pedig már divatos kékfestőt is árul a zsidó. A nagy uradalmi táblák fojtogatóan ölelik körül a kevés, egyre többfelé hasogatott paraszti földeket. A népesség szaporodik, de a föld nem. Egyre több lesz a bevándorlóknak földet eladó, egy-két holdas szegényember. Ezek vadásznak, halásznak éjjel, tyuktolvajlásból sem riadnak vissza, hiszen élni kell a soktagu családnak.

A 6-8-10 holdas kisparasztok bógatyája alá nyáron csak fejesbooskor jut hétköznapon, a gazdagabb 20-25-30 holdas 11 család felnőtt férfi tagjai a bógatya mellett már posztónadrágban és osizmában járnak. Olyan is van, aki szolgálégyent tart, munkájáért eteti, ruházza. Lakóházaiknál is nagyobb istállójukban télen a 4 ökör mellett 10-12 tehén is kérődzik és egy-egy pár ló horkanása ébreszti az ott alvókat. Még a szegény istállóban is van ágy, mindig kell ott aludni valakinek, aki a jószágra is vigyáz. Uton levőknél az istálló a szegényember szállodája, ahol fizetség helyett a kölcsönösség és az isten fizesse meg elv alapján inkább még egy darab kenyér, még egy pohár tej is jár a szalmán vetett fekhely mellé. Az utas vagy vándor megett, hireket mond, minden bajra tud tanácsot adni, ~~szó~~ kocsival van, akár gyalog. A módosabbak nagyobb, cserepes házában első-szoba is van, de csak az atyafiak és véletlen odatévedt urak számára.

A faluban az öregek kivételével alig van írástudatlan. A nadrágos mester erőlködése nem volt hiábavaló. Már 3-4 osztályt is végeznek a gyerekek. A szülők csak a nagyobb munkák idején nem engedik őket iskolába. Inkább a béres-gyerekek maradnak le.

Szükségszerűen ragad és terjed a megkülönböztető melléknév és csufnév. Nem csoda, mert a 93 családból 25 Simon, 12 Kiss és 6 Bene.

Templom, pap nincs, csak kántor, de a nép vallásos. A harangtorony harangjának kondulásakor nemcsak a kalapjukat veszik le, keresztet is vetnek. Vasárnap és a sok elrendelt, tanácsolt, vagy fogadott ünnepnapon nem dolgozik senki; délelőtt a szomszéd fa-

luba járnak misére, papi predikációt hallgatni, délután a határban, szőlőhegyen komótoskodnak, összejönnek egy-egy ház elé tereferélni. Csak a cselédek dolgoznak vasárnap is. A bíró, előljárók, község-gazda a jegyző lekenyerezettjei, a módosabbak, a legtöbb adót fizetők sorából kerülnek ki.

Egyben azonban valamennyien egyformák: babonás hiedelmeik, szokásaik vallásosságuknál is erősebbek.

A társadalmat csak így látják: felül az urak, alul a szolgák, Legfelül az atyauristen, mindenki hozzá folyamodik, aztán a pápa és a király, elérhetetlen messzeségben, utána a nagyurak néha látható, de még megközelíthetetlen távoli világa, majd a megye és járás urai a kortesbeszédet tartó, le-leereszkedő képviselővel. A felső réteg lépésőzetesen lefelé így érkezik a faluhoz, az urasághoz, a jegyzőhöz, a paphoz /nálunk még ahhoz sem/, mesterhez és lekezel a bíróval. Így kapcsolódik szoroson az alsó, gatyás, külön társadalmi rendhez. Ezt osztályozzák aztán nódyszerint gazdára, pögárra, parasztra, kódis-parasztra, pásztorra, cselédre és vándorlóra. Az egyetértés is megvan, mert csak a gazdának /gazdagnak/ lehet szava, a szegényebbek csodálatos nódon belenyugosznak sorsukba. Tiszta katolikusok.

Önkéntes tűzoltóságot állítanak ki. Majálist rendeznek a banácsi lapon. Vásárokon adnak-vesznek, bucsukra járnak, nagyokat esznek és isznak és télen ezekről mesélnek a fonóban, fosztóban.

Bódi takács most a dta el a lovait, négyet egyszerre, nem tudja kitéleltetni őket. Pedig jól keresett a tiszta szemet adó lómasinájával. Mi lesz, ha végleg szegre akasztják a cséphadarót, honnan lesz akkor zsupp a tetőre? Mióta divat lett az új láda, a sifonér, többet kell fonni, hogy megteljen himes letett ruhával.

Az egy szobában többen is lakó cselédemberek hiába pattogtatnak kevélyen nagyokat, husszu sudaros ostorukkal szántás közben? a paraszt két ökre rangosabban járja a keskenyebb barázdát. Nem is komáznak, mert a paraszt pálinkás kenyeret, a cseléd bagót rág a hajnali kezdéskor. Egyformán kinlódnak, mégis egyformán nézik le egymást.

Néhányan a szegényebbek közül, akiknek teljes megélhetést nem ad az 1-2 hold kis föld, elmennének már a vasúthoz munkára, de csak 2 embert vesznek fel a jegyző és a bíró javallatára krenpácsolni. /A vasutasok vidékről jöttek./ Így aztán kénytelenek két bandába verődve az urasághoz fordulni, aki kegye-

sen felfogadja őket részesnek, summásnak. A vasut mellé kiköltözött patikát többen keresik fel, bajukra gyógyszert kérve, mint a nár itt rendelő orvost betegségükkel. Nagy pénz a 2 Ft vizsgálati díj és akkor még drágább a patika. A gyereket bajával orvos helyett öntőasszonyhoz viszik, ha nem használ az inádság és az otthoni szenes-víz.

1897-ben a 117 halottból 51 két éven eluli.

Az 1885-ös nagy filoxéra-, pusztítás után telepített otellók tartják a lelket a férfiakban.

II. HELYTÖRTÉNET 1901-től 1968-ig.

1901. A kevés igényű parasztság életében valami javulás áll be. Ezt az időszakot 1914-ig "boldog békeidőnek" emlegetik. Ez azonban csak a módosabbakra, a községben lakó 50-60 családra, kb. a lakosság felére vonatkozik. Az 1-2 holdasok és a munkások, cselédek sorsa nem változik. Ők végig elégedetlenek, nyugtalanok, a létbizonytalanságban lázadozók maradnak. Ők látják és érzik az élet különbözőségeit, igazságtalanságait; az úri osztály valóban jó módját és maguk tehetetlen keservét.

A postaut mellett, a mai vasut utcában 7 tönésfalú ház épül fel. Ezekből 3 cserepes, 2 nádas és 2 zsuppos tetejű.

1902. 4 takács dolgozik a faluban. Ez a fő iparág. Mellettük működik 1 kádár, 2 bognár, 1 kovács, 1 asztalos, 1 ács és 1 cipész, 3 szatócsüzlet és 2 kocsmá van. Nincs folytonos látogatottság, nem tartózkodik állandóan senki a boltban, vevő érkezését az ajtóra szerelt csilingelő csengő jelzi.

1904. Sztrájkolnak a vasutasok. Balatonszentgyörgy és Tapolca között nem közlekednek a vonatok. A sztrájk országos, munkabér és munkaidő rendezési kérdések miatt tört ki és ehhez csatlakoznak április 14-én a keszthelyiek. Eredmény: letartóztatások.

Kigyullad és leég a vasutállomás és a révház közötti területen őrlő, deszkafalu gőzmalom.

2 tantermessé bővítik az iskolát, elválasztják a tanítói lakástól és második tanítót is fogadnak a 133 gyerek mellé. Bevezetik az iskolában a hétköznapi hat osztályt és a 3 éves "vasárnapi" ismétlőt.

1905. Az új gőzmalom, a régi hengerszékek felhasználásával épül fel jelenlegi helyén./ A mai magtisztító telep elődje./ A tőkét befektető tulajdonosok: Böhm és Kreizler. Az országos sztrájkok, földmunkás és napszámos ellenállások és azok leverése hírére, a nyomor és a csábítás 22. szegénysorsu paraszt-férfit Amerikába vándorlásra késztet. Az előjáróság igazolása, a jegyző javaslata szükséges az utlevél és a vizum megszerzéséhez. A 22 között 3 olyan fiatal is van, akit a kalandvágy hajt. De a főök mégis ott rejlik a tény mögött: a szülői bejegyzést jelentő aláírást "váltóról" hamisítják. Valamennyien nehéz fizikai munkára vállalkoznak Észak-Amerikában.

Az itthoni viszonyokhoz mértén jól keresnek, de megerőltetőbb munkát is végeznek. A három fiatalról olyan hírek érkeznek, hogy 3 nap dolgoznak, 2 nap mulatnak. A többiek csak megvannak, ketten nagyon spórolnak.

1907-ben az Amerikába kivándoroltak, az alsó faluvégén kőkeresztet állíttatnak. Ekkor még valamennyien kint vannak, összeadott 1-1 napi keresetüket küldik haza az emlékre. Nagy kereszt-szentelési ünnepélyt tartanak az itthoniak, koszoruzászlós, tűzoltós, vallásos ceremóniával. A 20 név a kereszt alján sorakozik: Molnár István, Rigó Pál, Rigó Lajos, Benke Ferenc, Vég Kelemen, Bene József, Bene Vendel, Kiss Lajos, Kereskai József, Kelevicz István, Oswald Sándor, Magyar Ferenc, Simon István, Simon Imre, Simon Sándor, Simon Gáspár, Simon Géza, Simon József, Simon József, Lakos István, Csizmadia Sándor, Csizmadia József.

A 22-ből két családos szerzett házat: Rigó Pál és Simon Géza. A többiek ugyyszólván semmit. Általában egy-két évet töltenek kint különböző munkahelyeken. 1907, 1908, 1910-ben 6 fő kivételével hazakerülnek. Ketten csak az I. világháború után jönnek haza, 4 végleg kint marad. Rigó Pál, aki igen szívós ember és 1905-ben 17 hónapig volt kint, 1911-ben újra

kivándoról 15 hónapra. A jó keresőt és a színes álmok, vágyak világának képét elhomályosítja az a tény, hogy huszonkettőtől három fiatal "honfitársat" /Kereskai Józsefet, Bene Vendelt és Simon Gáspárt/ közadaskozásból gyűjtött pénzen hozatnak haza.

1909. Hentes és mészáros nyit üzletet a vasutállomáson.

1910. Második asztalos is működni kezd.

1913. A fáskemence mellé új téglagyár épül. Olaszok építik.

Ugyancsak olaszok építik, illetőleg csak bővítik a vasutállomás épületét. Széles Perronnal látják el.

1914-ben megkezdődik a téglagyárnál az égetés.

Az I. világháborúba nótaszóval vonulnak be a fiatalok, de kedvük hamar lelohad. 1918-ig 207-en teljesítenek katonai szolgálatot a faluból, zömmel a 44-es gyalogezrednél /somo gyi rosseb bakáknál/ és 33 halott a veszteség. Minden paraszti munkát asszonyok, lányok végeznek a néhány idős férfi mellett. Többen hadikölcsönbe adják összekuporgatott kis pénzüket, a rekvirálók pedig viszik a gabonát, élelmet.

1916-ban a nagyobbik harangjukat sajnálják legjobban. A harangtoronyból azt is elviszik a gyilkos háborúba. Megsiratja a válásos asszony-nép. Pap bucsuztatja, hogy áradó béke-szava helyett srapsnelként robbanva életüket oltson ki.

1917-ben újjáépítik a vasuti szálloda és étterem épületét 6 vendégszobával, étteremmel és söntéssel.

Megszűnik a szentgyörgyiek halászata, nem rakhatják le a vejszeket a tisztásokon. Végh József és Kelevicz Kálmán kivételével, a többiek / mint Simon Péter Mihály, Végh György, Simon Jankó, Simon Pál Mihály/ orvhalászok lesznek.

1918-ban a háborúból hazakerültek tetvek irtásával és az őszi munkákkal foglalják el teljesen magukat. A falu parasztsága csak magának él, a kiszínezett hirtéri élmények mesélésében és hallgatásában semmi mással nem törődik.

Ugyanakkor a battyáni eselédség már a forradalom szelétől érintve, megbizottját munkaruha és lábbeli igénnyel Kaposvárra küldi.

1919. március 21-én átveszi a hatalmat a Magyar Tanácsköztársaság,

a proletárság diktatúrájával, a munkások és földművelők uralmával. A falu parasztsága ijedten és tanácstalanul veszi tudomásul a helybeli munkástanács megalakulását. Maga a tanács is csak langyos, utasításra létrehozott, nem tevékenykedő, önálló kezdeményezéstől féltő szerv.

A battyáni Haga János elnök, Till Béla pénztáros, Simon József jegyző vezetésével működő munkástanács azonban önzetlenül, a lényeg megértésével, baloldali elhajlástól, tulkapásoktól mentesen tevékenykedik a központi rendelkezések alapján. Földosztást nem csinálnak. A Szabó uraság ellen egyetlen szükségszerű intézkedésük csak annyi, hogy kikapcsoltatják a telefonját. A gazdaság-vezetést Tillinger uradalmi intéző veszi át. Ők a csolédség sorsával, jövedelmének, életkörülményeinek javításával törődnek. Az eddigi évi 16 mázsa kenyérgabona járadnóságot 18 mázsára, az 1 magyar hold /1200 □-öl/ kukorica földet 1 kataszteri holdra /1600 □-öltre/, a krumpliföldet 600 négyszögölről 800-ra, a kaszálót 1 holdról 1 és 1/2 holdra, a marhatartást 1-ről kettőre emelik egységesen. Önzetlenségüket bizonyítja, hogy az eddig jobban fizetett iparosok juttatása is csak a felső határig terjed, illetve akik már eleve ennyit kaptak, azoké ennyi is marad, saját magukat mint vezetőket is beszámítva.

A csolédség mellettük van. Pécsnek János ujságokat oszt ki, a "Cikli Naca" néni olvassa a többieknek. A vasutállomáson, az első osztályú váróteremben elhelyezett vörös őrség vigyáz a rendre.

A tanítók Balatonberénybe járnak politikai oktatásra, de azt sem meg nem szivlelik, még ha megértik is, sem tovább nem adják. A vallásoktatás is jóformán csak elvben szünetel. Augusztus elején, a dicsőséges 135 napos Tanácsköztársaság tulerővel szembeni elbukásával, elszabadul az ellenforradalom pököle. Haga Jánost, Till Bélát és Simon Józsefet elfogják. A szentgyörgyi községházán a csondörök véresre verik őket. Szenttanuk szerint "akkerára megnőtt a fejük, mint egy piilyli". Aztán Siófokra, majd Székesfehérvárra viszik, ahol büntető eljárás alá vonják őket, egyéb jogalap hiányában, felforgató tevékenységéért. Haga Jánost és Till Bélát két-két évre, Simon Józsefet másfél évre börtönbüntetésre ítélik.

A büntetőeljárás alá nem vontakat, akik valamilyen szerepet betöltöttek, az uraság elbocsátja. /Igy Pécsék János és Huber János bizalmiakat, valamint Domján Sándor bognársegédet./

1920. A fehérterror kidühöngi magát. A békésebb fejlődést a esendőrszuronyok segítik, erőltetik. A megfélemlített parasztság szánt, vet, "nem politizál".

1921-ben a Nagyatádi-Szabó féle földreform folytán a forradalmi feszültség levezetésére 219 hold szántóföldet, 45 kh. rétet és 12 kh. házhelyet osztanak ki. 183 kataszteri holdat ~~Balaton~~berényiek kapnak szentgyörgyi területén. Ezek a "proletár földek" a falu és Battyán között, a berényieké a diósi dűlőben fekszenek. 20 évig nyögik a megváltási ár kifizetését a szerencsés juttatottak.

Az új utcában a kapott házhelyekre szoba-konyhás kis "proletár házak" épülnek. Az utcát is "proletár utcának" hívják. Kis Ferenc falusi kiskocsmát nyit a Vasút utcában.

1922. Nagy közfeltűnést keltő vonatösszeütközés történik a Balaton-szentgyörgy-Keszthely vonalon. Halálos eset nincs, de az anyagi kár jelentős. A forgalmista főbelövi magát.

1923-ban alakul a vasutállomáson az OMTK /Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ/ modern pasztöröző és főlöző tejüzeme. Átlagos napi forgalma 10.000 liter tej. Közel 40 község tartozik körzetébe. 1933-ban szűnik meg. Bukásának, megszüntetésének oka: a gazdasági válság.

1924. Irredenta mozgalma célokkal, katonai előképzésre levante csapatot alakítanak 120 taggal Szücs Gerő és Halász Sándor jegyzők.

1925. A harangtoronyba új harang kerül, nagy előkészülettel és ünnepséggel. A harangszentelésre a veszprémi püspök is ellátogat a faluba. Diszkapuval, sok virággal, bőgatyás lovasokkal várják. A pompát megtépázza az eső és befullasztja a feneketlen sár.

Megjelennek az első kristálydetektoros, fülhallgatós rádiókészülékek.

1926. Az új pengő és fillér váltja fel a koronát. Ezer koronáért vagy 8 fillérért ad a boltos egy pakli barna pipadohányt, vagy egy nyalókát.

Az iskolában téli estéken irodalmi és történelmi tárgyú vetített-képes előadásokat tart Veress János tanító. A tanterem minden alkalommal zsúfolásig telt. A parasztságnak ez az első és egyetlen iskolán kívüli művelődési lehetősége. Ujságot nem járatnak, rádió egyetlen parasztháznál sincs. Rádiója csak az uraknak, /jegyző, tisztviselő, kereskedő/ 2 iparosnak és az uraság sofőrjének van.

1927. Lebontják a régi tégláégető fáskenetöt, a téglagyár elődjét. A stabilizációs fellendülés hatására a Bene testvérek és Máté Viktorék már 1912 óta meglevő cséplőgépe mellé, magánjárót vesz Ángyán István / Györe Józseffel közösen/, Ford traktort Bene Gyula, Bene János és Biró András. Kölesönöket vesznek fel. Így 6 cséplőgép van a faluban és vidékre is járnak "masinálni". Egyre többen és többen ismerik meg a váltót a parasztok közül is.
1928. Templom épül adományokból, Gyűjtésekből és adóban kivetett tartozásokból. A lebontott tégláégető anyagát, - Festetics Tasziló herceg, földesur kegyes ajándékát - is felhasználják az építkezéshez. A templom kegyura nemestóti - Nemestóthy Szabó György nagybérlő, battyáni uraság valamivel többet ad, színes ablakot és szentélybe saját részére fenntartott padot csináltat.
1929. Battyanpusztán, a szentgyörgyi iskola zsúfoltsága miatt, érdekeltségi elemi iskolát létesítenek. Cserszegi Ferenc a tanító. Évenként 40-50 bari, diósi és battyáni gyereket tanít. /1963-ig működik./
A téglagyárban 1.5 millió téglát égetnek egy év alatt. Javul a téglások sorsa, keresete. /Keszthelyen épül a múzeum és a kármelita templom./ Ez az év a gazdasági csúcsot jelenti.
- 1930-as évekkal szakad a 10 holdon aluli kisparaszttokra és munkásokra a gazdasági válság nyomában járó nyomor. A falu lakosságának több mint a fele szűkölködik. Kukoricás kenyeret esznek. Minden eladhatót áruba bocsátanak, mégse tudják megszerezni a szükséges iparcikkeket. A terményeknek hihetetlen alacsony ára van. A bor literét 2-4 fillérért is odaadják. Egy-két év alatt lerongyolódnak. A boltokban hitelre vásárolnak gyufát, petróleumot, 10-20 deka cukrot. Adót nem tudnak miből fizetni, a végrehajtó járja a házakat, foglal min-

dent. A csendőrök állandóan portyázzák az utcát éjjel-nappal. Nincs mulatság verekedés nélkül. Az elkeseredést inádságokba, bálókba fojtják. Szüreti mulatságokat kezdenek, népszínműveket tanulnak és adnak elő a Kis Ferkó bácsi pajtájában, hegyi savanyó-paprikás, nagy ivó mulatozásokat rendeznek és a sárga földig isszák le magukat minden lehető alkalommal. És elhiszik, hogy mindennek "Trianon" az oka. Aki teheti menekül a keserves és kilátástalan paraszti munkától. A nélkülözések közepette is 8 parasztygyereket íratnak be a keszthelyi gimnáziumba. Inség-akció keretében 1-2 kg. lisztet osztanak az utat csinálókknak. 286 munkanélkülit tartanak nyilván.

1932-ben a lakosság lélekszáma: 1440. Az "egyke" addig ^{alig ismert} ismeretlen fogalom a faluban. 223 a házak száma.

1933-ben épül fel a körjegyzői iroda, a mai tanácsház elődje. Leáll a téglagyárnál a termelés.

Munkanélküliek, koldusok tömege látogatja a falut. Kéregetnek, éjszakánként lopnak is, -élelmet.

1939. A csendőröknek mindenki gyanus. "Tévesépből" igazoltatás közben félreértett nozdulatáért Baráth László vasuti főtisztet is agyonlövik az országúton, Jágerék előtt, amikor hajnalban a síkeken keresztül lakására tart.

1934. Sportkör alakul. Labdarúgásra helyezik a súlyt.

1940. Vásártartásra kap jogot a község. Az első vásárt a legelőn április 25-én tartják meg.

1940-41-ben az elömi iskolát nyolc osztályúvá alakítják, "Népis-kola" címmel. 9 tanuló végzi el a nyolc osztályt.

1942. A második világháború egyre jobban érezteti hatását. Az elhelyezkedési lehetőségek nőnek, a kubikusok keresete eléri már a tanítói fizetést is.

1944. A légiriadók és félelmen éye. Ősz végén már német csapatokat szállásolnak el a faluban. A front egyre közeledik. A németek barátságát kereső 5-6 iparos, nyilas párttag, - inkább anyagi előnyért, mint politikai megfontolásból - forgalódik, rendezkedik karszalaggal. Paraszt egy sen akad közöttük.

Fegyveres nyilas pártszolgálatot is csak egy mer vállalni. Igazoltatásokat végeznek.

Kép az 1945./felszabadulás/ előtti faluról.

A szürke égbolt alatt fagyosan huzódnak össze a hófödte tetők. Rekedt nótaszó tántorog a pincék pipázva füstölgő kéményei között. A berényi hegy bortól mámorosan nyugodni készül. A szétszórt pincékhez taposott gyalog-osapásokon taráshnyás emberek huzódnak két pint borral hazafelé. Nemsokára este lesz, etetni kell. Beszólnak egymáshoz, kettesével-hármasával botorkálnak ki a hegykapun. De az otelló mindig tart vissza valakiket szalonnás, savanyópaprikás, dalos, részeg éjszakáig.

Hárman ballagunk. A nagy fehér, sima urasági táblák között varjak röppennek tovább és tovább. A hegyutban az - országutig - nyekergő, öreg akácok dermedeznek. A szentgyörgyi határ az erdőszélnél kezdődik. Megállunk. Nem fejeztük még be a háborúról kezdett fejtegetéseinket.

- Ez itt, a disznócsapásig a község földje...Szóval én meg azt mondom, hogy a Hitlernek se hiszek, de még az istennek se! - Ne félj, nem hallja senki! - Az isten hogyan engedheti meg, hogy az oroszok győzzenek, isten, haza, erkölcs nélkül? A németek meg a végső cél érdekében akarják becsalni ide, mihozzánk az oroszokat, hogy a csodafegyverrel itt semmisítsék meg őket, velünk együtt? Ezt nem lehet! Pedig a doni visszavonulás után, ezek a senki nyilasok ezt rebesgetik. Majd csak lesz valahogy, ha megérjük, csak a fiaink érjenek haza egészségben.

- A Hitler meg dögölt volna meg ott, ahol volt, mért kellett neki háborút kezdeni? Én már nem hiszem el, hogy győznek!

- Hát azért a Hitlernek köszönhetjük, hogy visszakaptuk a Felvidéket, Délvidéket és Erdélyt.

- Csak aztán el ne veszítsük!

- Amit mi tehetünk, sógorom, csak annyi, hogy imádkozzunk és bizzunk katonáink győzelmében! Az nem lehet, hogy a saját szülőföldjét valaki utolsó osepp véréig ne védje!

- Hm....

- Hm....az angolok is...

Megyünk tovább. A Kis-somosok pár lépésre váltó megyecövekjei eltűntek, de a gatyamadzagnyi keskeny szántás-hátak, mint a girhes ló bordái, kilátszanak a hó alól. Innen fentről végig lehet látni a postautcán. 15 ház északról, 19 délről lapul a hófúvások mellett. A bodonok üres fehérsége mögött szigetnek hat az állomás. környéke a Böhm malommal, jegyzőirodával, patikával, Wirt-bolttal, Jäger-kocsmával, mézárszékkel, jegyző-doktor-házakkal. Csak az Uj utca kis házainak foghíjjas sora kapcsolja az ősi, emberöltők óta változatlan Fő utcához, a "faluhoz". A templom sárga tornyával magasan emelkedik az alacsony havas tetők fákkal tarkított sora fölé. Mellette a plébánia, északra tőle gyepű mögött ágaskodik a "főső"-kut gémje, a téren nagy cserfák alatt a kétarcu, két-jézusos kőkereszt.

Az országot szederfái csonkán merednek lenyesett ágcsomókra az árokparton. Selyemhernyókat etető, lombfosztó rongyos gyerekekre, öregekre emlékeznek. A kis-nyárfánál újra megállunk. Itt már az egyik pöntet is elő kell venni, inni kell. Sietni kellene etetni, hideg is van, de "hallod?" "ide figyelj!" inni kell.

- Nézd, itt ebben az utcában csak egy ház épült mostanában. A faluban talán egy se. A ~~postautcán~~ utcában kettőt vagy hármat tömtek. Mindeki csak a kibuggyanó, düledező tömésfalakat erősítgeti téglával. Senkinek sincs tehetsége épülni. Nekünk már jók lesznek amiket az öregjeink építettek, de a gyerekeinket már nem szolgálják ki. Most már kezdenek ugyan néhányan téglát beszerezgetni, de ki mer épülni kezdeni? Megértük kinyögni az adósságainkat, meg az adóhátralékot. Hiába van egy kicsit jobb ára mindennek, csak nem tudunk mozogni, a fiaink háboruban vannak, ők tudnának valamit befordítani.

- Én meg tegnap voltam a téglagyárnál, vittem a téglásnesternek egy üveg bort, aztán megkérdeztem tőle, hogy nem tudna-e téglát adni. A Pozsonyi aztán megmutatta mi van ott. Már két éve nem égetnek, a fészerek üresek, az uraság azt mondta, hogy őt nem érdekli az egész téglagyár, csináljon téglát akinek kell. A téglások már a nyáron kezesaratni jártak.- De halljátok csak?! Valamit dobol a kisbiró.

-Még figyelni sen érdemes, én tudom már kívülről:" mindenki az adóját és a vagyonváltság földet után a használati

díjat holnap délelőtt a körjegyzői irodában okvetlen befizesse, különben végrehajtás útján lesz behajtva."

- Eh, megverte az isten az egész világot! Ma már mindenki az urakat akarja utánozni. A lányok úgy flancolnak, mint a gróf-kisasszonyok, a leventéknek is vasalt nadrág kell már vasárnapra! Megtanulták a "Kalászbá" meg a "Falotba", meg a Kis Ferkó pajtájában az uraskodást. Szindarabokat játszanak a fronton küzdő katonák javára, nyalják-falják egymást a szégyentelenek. Aztán mennek a templomba, de ott is a kórusban akar mind elbujtani. Még dolgozni sem úgy dolgoznak, mint régen. A lányok már csendőrt, vasutast, meg jónódu iparost várnak.

- Hát csoda? Hiszen annyit kell gürölni, hogy az ember majd meggebed, mégse viszi semmire. Persze, hogy mindenki ur szeretne lenni, aki csak teheti menekül a piszkos pógár-munkától.

- Na menjünk, mert az asszonyok idelátnak, aztán hátha szék hoznak! Sógor, holnap mit dolgozol?

- Ganyét köllene hordani a proletár-földre. Előszeden a szánt, talán már végig lehet menni a faluban. Tengelyig süllýedtek a kocsik, szekerek, anig meg nem fagyott. Aztán meg olyan göcsörtös lett, hogy azért nem lehetett járni. Ez a hó most már betönte a kikakat.

- Holnapra már biztosan jó törés lesz, elviszi az egyes is a szánt. Azért kérdezten, hogy mit csinálsz, hogy estére elgyünné-e sásot pödörni? Az asszonyok meg tollat fosztanak.

- Jól van, elmenek. Holdvilág lesz nem kell bojtorkálni, tapogatni a sötétben. Hallottan, hogy rokkával pödörtök. Így két este megkészül az egész. Minálunk az asszonyok fonnak, nem adják oda a rokkájukat, de azért csak megtekergetjük kézzel is.

Elintéztük a világ dolgát, mehetünk.

A szélső, amerikát-járt "Tanyás" házában 223 házzámon akad meg a szenen. Ez az utolsó szán, ennyi a ház. Az udvaron nád-rakatok a kukoricaszár csomók mellett. Mögöttük a megcsontított szalmakazlak mellett tyukok kapirgálnak, verebek raja röppen fel az istálló-pajta nádastöke alá. Az etetésre váró süldők visitanak, döngetik a kerítés ajtaját. A kutya barátságos csaholására a tehenek is jelzik, hogy éhesek.

Minden háznál így van, különbség csak az ólak, istállók, pajták, szalmakazlak, kukoricaszár-csomók nagyságában és az állatok számában van.

A parasztok és cselédek közötti régi ellentét elsimult, az uraság mezején a részes munkában, a berki részeléseknél és a sáskazonon összebarátkoztak. A napszámosmunka sem lenézett már, többet ér a földnél, mindenki megy ahova lehet sásat, nádat szedni, vasutra, építkezésekhez, - a pénzért. Csak néhány parasztcsalád tartja magát ősiségében, maradian. Az első szoba még megvan az egyszerű házakban, ahová csak vendég léphet hétköznapokon. A tükör alatt fényképek, az ágyak fölött molyrágta jézus-mária.

- - - - -

1944. December 5-én a szovjet harci egységek elérik a falu feletti erdőt és a kertek alját. A németek és a nyilasok a község kiürítését rendelik el, de egyetlen paraszt sem mozdul. De mozdulnak az állatai. A németek viszik, akiét csak megfoghatják. Visszavonulásukkor felrobbantják a vasuti váltókat és vízházat.

A szőlőhegyen a nyilasok és a németek elől megbuvó, civilbe öltözött helybeli katonaszökevényeket a zavaros harci cselekmények között éppen az orosz katonák lövik agyon. Az öt áldozat: Gergye Ferenc, Horváth Ferenc, Ifi Kálmán, Simon/Viktor/József és Köbli János erdész.

Német erőösszpontosítással, magyar ejtőernyősökkel és tábori csendőrökkel december 8-án Kéthelyig nyomják vissza a támadó szovjet alakulatokat. Az egész telet állóharc árnyékában, németekkel és balatonkereszturi, balatonujlaki menekültekkel tömve, bizonytalan várakozásban tölti a falu. Lövészárkokat és tankcsapdákat ásnak a kirendelt mozogni képesek.

Battyánban német katonakórház van.

Az állomáson német páncélvonat tartózkodik, innen indul Balatonberény alá, végiglődözi a szovjet katonák állásait és visszahúzódnak.

A vasutállomástól nyugatra, a nehéztüzérségi állások mellett katonatemetőt létesítenek. 115 német és 1 /balatonberényi/ magyar halottat temetnek itt el.

1945. március 30-án, nagypénteken már ellenállás nélkül érkeznek a faluba, és üzik tovább a németeket a felszabadító szovjet csapatok. A falu házaiban említésre méltó kár nem esik, de a vasutállomáson a sineket és a Zala-hidat a visszavonuló náci-nyilas fasiszta egységek felrobbantották, az állatok nagy részét elhajtották, az utakat / földutakat is! / aláaknázták. A szovjet katonák, a lakosság segítségével nyomban hozzákezdnek a vasút és a Zala-híd helyreállításához. A lakosság köréből nemzetőröket szerveznek az orosz őrség mellé. Éjszaka 4-5 fős csoportokban járják a falut, a garázdálkodások megakadályozására.

A vasutállomáson egy befulladt bomba hatástalanítási kísérlet közben felrobbant. Életüket veszítették: Biró András, Völgyi József, Holecz Károly, Bálint László, Kászoni János és Kiss János. Később itt szerzett sérülése miatt halt meg Fülöp Márton is.

A második világháború embervesztése a faluból 47 fő.

1945 tavaszán a szovjet egységek igen nagy segítséget nyújtanak, a földek megmunkálásához igavonó állatokat bocsátanak rendelkezésre.

Májusban földosztó bizottságot hoznak létre 11 taggal.

Elnöke: Persa István, volt gazdasági eseléd. Tagjai: Ángyán János, Benke József, Finta József, Gergye Ferenc, id. Györe József, Kereskai József, Kinics János, Rigó József, Simon Donát és Szabó Ferenc. - Kiosztják az összes uradalmi szántóterületet és a gazdasági felszerelést. A juttatás egyéni elbírálás alapján történik. Általában 4-5 holdat adnak, de egyesek érdem szerint /nagy család/ 8-10 holdat is kapnak. 10 hold az osztási felső határ. A balatonszentgyörgyiek ennek ellenére sem akarják megérteni, hogy a veszített háború vált győzelmük alapjává. Sokan az esetleges megtorlástól félve, nem akarják elfogadni a földet.

Megalakul a községi vezetés ideiglenes demokratikus szerve, a Nemzeti Bizottság. Elnöke: Jáger Ferenc.

4 politikai párt alakul. A politikailag tájékozatlan fél falu bizalmát a Független Kisgazda Párt szerzi meg. Nagyjából egyformán oszlik meg a Szociáldemokrata Párt, a Nem-

zeti Parasztpárt és a Magyar Kommunista Párt között a másik fél ereje. A Szociáldemokrata Pártba tömörülnek a forradalmi tettektől féltő, de a Kisgazda Pártba nem illő, politizálni nem akarók. A Nemzeti Parasztpártba a cselédség és a szegényparaszt tagok lépnek, a Kommunista Pártba kisszámú forradalmi, lelkes és őszinte elemek lépnek, de karrieristák is csapódnak hozzá.

Összöl a hadifoglyok legnagyobb része hazatér, 1 elhurcolt levente-gyerek marad csak kint végleg idegenben. Bene Ferenc Angliában telepszik le.

1946. Az infláció a végtelenségig fokozódik. A nyárra már trilliókban számolunk. A pénz a gyakorlatban semmit sem ér, főleg cse-rekereskedelem folyik. Az új forint megjelenésével egycsapásra megváltozik az élet, augusztusban már fellelegzenek a bérből és fizetésből élők. Kieleződik a falu és a város ellentéte.

A somosi dombon egy keszthelyi fuvaros kocsijáról leszállva, az országút mellett rejtett aknára lép. A robbanás darabokra szaggatja.

1947. A választásokon a kommunista párt előretör, a kisgazdapártiak tömegeket veszítenek a Barankovics párt javára.

Balatonberény és Balatonmáriafürdő között 2 tehervonat ütközik össze, a vonatszemélyzet hibájából. 6 halott van és súlyos anyagi kár.

1948. Bevezetik a villanyt a faluba. Még sok ember maradiságával kell megküzdeni, a gazdálkodás sem megy jól, de a szerelés megkezdésére már igen sok társadalmi munkával segít a lakosság.

1949. Uttörőcsapat alakul az általános iskolában.

1950. október 22-én tanácsválasztás. Elnöknek az 1946-tól községi bírói tisztelet betöltő Ángyán Jánost választják meg. /Középparaszt, ma is vb. elnök./

A lakosság társadalmi munkája, lelkesedése járul ahhoz, hogy felépül a kulturház.

Rendszerellenes reakciós és megtévedt elemekből "Fehér Gárda" néven, nagy területre kiterjedő összeesküvést leplez le az államvédelmi hatóság. /ÁVH./ Községünkben is 4 személyt le-

tartóztatnak és ^{4 évtől} 6 hónaptól 12 évig terjedő börtönbüntetésre ítélik őket.

1951. A battyáni kastélyt a Balatoni Nádgazdasági vállalatnak juttatják. Nádüzem kezdi meg itt működését.
Megalakul a Földművesszövetkezet.
A kulturházban humoros, vidám "Vök Pálját" rendeznek, amelyen az anyósok is ott vannak.
1952. Megnyilik a Petőfi utca a vasutállomás mellett.
Körzeti iskola igazgatóságot alakítanak ki Balatonszentgyörgy székhellyel, Vörs, Hollád és Tikos községekkel. Új iskolát építenek 2 tanteremmel, nevelői szobával.
A "dolgozók iskoláját" indítják meg. Lehetővé teszik a VIII. osztály elvégzését mindazoknak, akiknek erre eddig nem volt módjuk./1968-ig 135-en vizsgáznak eredményesen, 40 % nő./ TSZ szervezéssel kísérleteznek eredménytelenül. Az aszályos év, a begyújtás padlások lesöppréséig való kiméretlen végrehajtása, elkezseredést vált ki a parasztság körében.
Egyes ujjgazdák menekülnek a földtől, visszadják és máshová mennek dolgozni.
1954. A téglagyárnál mestédon csontvázat találnak. Gépesítik a nyersgyártást, újjáépítik a gyárkéményt, 2 üzemi lakást és fürdőt adnak át a dolgozóknak. Az évi téglagyártás 3.5 millió.
- 1955.-ben felújítják a körkemencét, új téglaprést kapnak, présházat építenek. 44 fő dolgozik és 4.5 millió téglát termelnek. Szűknek bizonyul az alig 2 éve elkészült iskola. A kulturház öltözőjét és a könyvtárat is tanteremnek használják.
1956. A Fő utca- minden javítgatási próbálkozás ellenére,- esős időszakban járhatatlan. Küldöttség megy a Minisztertanácshoz, utügyben segítséget kérnek. Igéretet kapnak.
Junius 18-án az Erdért Vállalat / Erdei termékeket értékesítő/ telepet létesít a vasutállomás mellett. 3 kataszteri hold földterületen, Forró József vezetésével, 10 munkással indul meg a munka.
Az ellenforradalmi eseményekkel kapcsolatban semmiféle rendezavarás, hóbörgés nincs a faluban. Hét tagu nemzeti bizottság alakul, de egyéb politikai tevékenysége nincs, mint dec.8-án leváltja Ángyán János tanácselnököt, aki hivatalába csak

1957 áprilisában kerül vissza. A félrevezettek vezetői, az ellenforradalmi nemzeti bizottság tagjai: Horváth György, Pflanczer István, Császár István, Darvas István, Gergye János /fuváros/, Kiss Lajos és Horváth István./ Ez uttöbi később idegbajában felakasztotta magát./ Gazdasági tevékenységük az erdön a favágás szabaddá tétele. 15 fiatal azonban, főleg kalandvágyból, - éve a lehetőségekkel külföldre disszidál. 4 később visszatér, 11 ma is a nyugati kapitalista országokban él.

1957. Szőlőtermelő szakcsoport alakul, működése azonban csak a borok értékesítésében merül ki. Január 15-én megalakul az újjászervezett MSZMP helyi alocszervezete, területi jelleggel.
1958. Ezüstkalászos mezőgazdasági tanfolyamot indítanak 26 hallgatóval.
1959. Az erőteljes felvilágosító, majd szervező munka hatására "Csillagvár" néven megalakul a mezőgazdasági termelősövetkezet. Február 25-én 15 %-ról 85 %-ra emelkedik a belépő parasztok száma. Elnöknek Kiss Györgyöt, majd László Istvánt választják meg.
- Önkiszolgáló élelmiszerbolt nyílik. 2 év múlva azonban megszüntetik a jelentős leltárhiányok /lopások/ miatt.
- Az Uj utcában járda épül.
- A Csillagvárban a végvári vitézek emlékére muzeumot rendeznek be.
1961. Az iskolát 3 tanteremmel bővítik.
- A keszthelyi "Nagyváthy János" mezőgazdasági technikum kihelyezett esti tagozatára 39-en beiratkoznak. A jószándék azonban nem elég, sok a lemorzsolódás. Négy év múlva már csak 18 az érettségi bizonyítványt szerzők száma. A faluban viszont ez is igen jelentős.
- A malom épületét átveszi a MEK /Megyei Értékesítő Központ/ és abban megtisztító telepet létesít.
1962. A balatonszentgyörgyi, balatonberényi, vörssi, hollád-tikos mg. termelősövetkezetek Battyán pusztán központtal Délbalaton néven egyesülnek. Elnök a volt holládi tsz. elnök Weinholfer István lesz.

- Az iskola körzetesítés kiszélesítésével autóbuszokat állítanak be a tanulók iskolába és haza szállításához.
- Megnyilik a Virág utca.
1963. A földművelésszövetkezeti iroda megszűnik, fúzió miatt a székhely Balatonmáriafürdőre kerül. Az iroda helyén cukrászdát nyitnak.
- Az iskolában napközit, konyhát építenek és rendeznek be.
- A Vasut utcában széles portalan utat és járdát csinálnak.
- A Vörsi utcát is kövezik Battyánban, mindjárt járdát is alakítanak ki mindkét oldalon.
- Első ízben rendeznek a Kulturotthonban "öregek napját".
1964. Orvosi rendelő és lakás épül a Vasut utcában. Avar temetőt tárnak fel az Erdért telepen.
1965. A kulturházat- zsebongót, büfét, klubtermeket magában foglaló szárnyal- bővítik. Az iskolánál napközi ebédlőt toldanak a meglevő épületekhez.
- Fogorvos /Dr. Benson Róbert/ kezdi meg működését az új orvosi rendelő keleti részében. A nyugati oldalon a II. körzeti orvos rendel.
1966. február 2-án közös tanács alakul helyi székhellyel Balatonberény, Vörs, Hollád és Tikos tagközségekkel. A tanácselnök Ángyán János marad.
- Új tűzoltószertárat építenek a- most már központtá vált- Vasut utca elejére.
1967. Szükségszerűen bővítik a tanácsházat, iroda helyiségekkel és tanácsteremmel.
- A Csillagvárnál nemzetközi uttörőtálálkozóra gyűlnek össze magyar, orosz, lengyel, cseh és német pajtások.
- A temetőben elkészül a modern hullaház, ravatalozó. Ezen- tul a halottakat mindjárt oda viszik ki, ott ravatalozzák fel és onnan bucsuztatják, temetik. A temetőre, az utóbbi években a diszszirhelyek, siremlékek állítása jellemző, szemben a régebbi néhány kő-keresztel.
- A községben és Battyánpusztán elsősegély-nyújtó vöröske- resztes állomásokat rendeznek be.

Szentiványi Kálnán író- olvasó találkozó keretében jelenik meg a kulturotthonban.

1968. április 4-én a kulturotthonban helyiséget kap a szakmaközi klub. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa rendezi be. A szakmaközi bizottság helytörténeti kutatásokba kezd, egyéb feladatai mellett. A falu történetét bemutató képes helytörténeti kiállítást nyit meg a felszabadulási ünnepséggel összekötött klubavatáson.

Az egy évre szervezett, kihelyezett marxista-leninista középiskolát 22-en végzik el eredményesen. 7-en marxista esti egyetemen vizsgáznak Fonyódon.

Május 26-án hagyományos békenapot rendez a Hazafias Népfront a Csillagvárnál, nagyszabásu uttoróavatással, gyermeknappal egybekötve.

Julius 22-én a csillagvári nemzetközi uttorótalálkozón szovjet- cseh, - lengyel eszperantisták részvételével tartanak vetélkedőket.

Az iskola uttorói hulladék-gyűjtésben másodikak: a negyében. 35 millió forintos beruházással új, modern, alagutkenencés, téglagyár építését kezdik meg a Csillagvártól nyugatra kb. 200 méterre.

Az utcákon fényeső világítást szerelnek fel.

Az Erdért Vállalat által feltöltött új sportpályán öltözőt építenek.

November 12-én a falu- krónika írásra, a fonyódi járási tanács kezdenényezésére, bizottság alakul. Egyben elnelyül a község multjának kutatása.

Decenberben Fekete Gyula író- olvasó találkozáson beszélget el olvasóival és az érdeklődőkkel.

Decenber 17-én az Egry Józsefről elnevezett ifjusági klubot, az Erdért által adott modern felsz. reléssel nyitják meg. A két szépen berendezett klubhelyiségben /Szakmaközi és KISZ/ élénk klubélet folyik. A szórakozás mellett ismeretterjesztő előadásokat és filmetitéseket tartanak.

Balatonszentgyörgyön a közügyekkel való törődés nagyobb fejlődést eredményez a hasonló nagyságu falvakénál.

Falukép 1968-ban

....Én megmutatom a falut mai valóságában. Te jobban látod az utolsó 25 év alatt végbement változást, mint mi, akik végig benne éltünk. Emlékszel még mindenre?

- Igen. 1943-ban mentem el hazulról, 18 éves koromban.

- Menjünk. Sétáljunk végig a falun, utközben beszélgethetünk. Itt az állomáson ugysem változott semmi.

- Micsoda? Nem változott? Hát a cédrusbokrok hol vannak? Ez a víztorony sem volt, az épületek is megszépültek, de még szaporodtak is! Ni, még megvan a százéves szederfa! Új házak, új utak, új utcák és új emberek vannak itt, ahogyan látom, de ez nemcsak az állomás környékén van így?

- Előre elárulom, hogy ez jellemző az egész falura.

- És mennyivel lett több a lakosság?

- Hát az bizony nem szaporodott. A családok, házak száma nőtt, de a gyerekeké csökkent. Nincs is fiatal vagy korunkbeli sokgyermekes anya. De az emlékezetemben biztosan megmaradt "szegény ember" síncs.

- Ez bizony nagy dolog, mert mi is igen szegények voltunk, nyomorogtunk. Azért nem jöttem haza a hadifogságból. Valóban nem láttam egy holdust, vándorlót semerre; se rongyos, foltos munkást, vagy parasztot. Hát a cigányokkal mi van?

- Az a két szentgyörgyi cigány család, akikre emlékszel, már jóformán cigánynak sem számítanak. Házat épültek, dolgoznak, művelődnek. De a berényi cigányokból még vannak akik putriban laknak az erdő-szélén. Nehezen megy a felenelkedésük. Sok köztük az alacsony értelmi színvonalon élő és a tétlen szabadságukhoz ragaszkodó, rendszeres munkára nem igen nevelhető, igénytelen more. Viszont ezek sem rongyosak, gyerekeik nem meztelenek, iskolába járnak.

A legtöbbször lehuzva utonálló, bosszantó sorompón átjutva bandukulunk az italbolt előtt.

- Jágerékhoz nem megyünk be?

- Már nem Jáger -kocsma ám ez, hanem szövetségesei italbolt. A mézszárszékből meg iparcikkbolt lett. A Wirthék üzlete élelmiszer-

boltta, Fehérék boltja cukrászdává alakult. A Böhm-malom megszünt, magtisztító teleppé bővült. Kenyeret már nem sütnek, a régienél sokkal jobb és mindig friss van a boltban, lisztet is lehet venni.

- Szép utca lett ebből a postaut mellékéből. A Bodon jól beépült. Fénycsöves világítás, gyönyörű fasor, villaszerű új házak, és ez az ut! Hej, de szívesen bicikliztünk volna valamilyen ilyeneni!

- Ma annyi motor van a faluban, ahány kerékpár volt akkor, amikor-ra te emlékszel. Autó 10 van.

- Ez nem sok, 5 volt már a háboru előtt is. Igaz, hogy innen vonnattal könnyen el lehet jutni mindenhova, biztosan csak a "fejeseknek" van gépkocsijuk.

- Hát ez nem így van egészen, mert a tsz. elnökön, orvosokon és az utasellátó vezetőjén kívül, mind beosztott dolgozók a gépkocsi tulajdonosok. De ne csak a külső változást lásd, javasolom, hogy találomra, vagy inkább a te tetszésed szerint menjünk is be valakihez, úgy jobban érezheted mi, hogyan alakult.

- Nagyon jó. De mi az ott a fák mögött, a vasut mellett?

- Az ERDERT vállalat telepét látod, hosszen elnyulva fűrészáru rakatokkal. 150 ember dolgozik itt a környékből. A zöme természetesen szentgyörgyi és berényi. Előtte az új sportöltöző és a futbalszépület látszik.

- Ne haragudj, de megkockáztatok egy kérdést. Hol vannak a parasztok?

- Nyugdíjban.

- Hogy értsen ezt?

- Ugy, ahogy mondom. A termelőszövetkezet megalakulása után a fiatalok lettek a kaszát, kapát, jóformán csak az öregek maradtak a közös munkára. A nők aztán 65, a férfiak 70 éves korban öregségi járadékot, ma pedig már 10 éves közösben végzett munkájuk után nyugdíjat kapnak. A betegeknek járadékot folyósítanak és nem számít, hogy ki mennyit, hány holdat vitt be. Ezért mondtam, amit mondtam. De azért a középkorú parasztokat megtalálád a Cseren, a háztáji szőlőben. Azt még mindig többre nézik egyesek a munkaegységénél. A hegyen, meg a Bányásban kivesztek a

azölők, a Sonosban kivágatták, a Cser tartja még magát egy darabig. De azért van ám bor! Sok helyen még "jézuskodnak"-is.

Hát akkor nézzünk be mindjárt ide a keresztapámhoz! A cementkerítést és ezt a házat még megismerem.

- Menjünk! Nekem is keresztapám volt, de már meghalt. Igen sajnálom. Ő nem kuporgatott, igen jó szívet és hatalmas, felejtethetetlen kedélyt rejtett ritka kövérsége. Csak a keresztanyánk él, az egyik unikájával lakik itt.

Az előszobában a csipketerítés kis asztalon Népszabadság, Képes Ujság és Nők Lapja van szétterítve a táskarádió mellett. Tisztaság szag. A rendet csak a szőnyeg felhajtott sarka és egy szék hátára vetett orkánkabát bontja meg. A keresztanyánk meggörnyedve, régi sötét ruhában hajlik ki az előszoba ajtónyílásán. Fürgén jön elénk, "Isten hozottal" üdvözl. Szabadkozik régi szokása szerint és panaszkodik, szintén megszokásból. A fiatalok tévét néznek a szobában, ő a baromfiakkal és egy hizónak való süldővel vesződik. A kertben is neki kell veteményezni, gyomlálni, kapálni. Ő süt-főz, még mos is, - igaz mosógéppel - de azért így is kell még vizet hordani, mert nincs mindig otthon az unokája, neki meg nehezére esik. De muszáj mindent csinálni, mert abból a kis nyugdíjból, meg az egy hold háztájiból csak úgy lehet megélni.

- Keresztanyám, mi a különbség a régi élete, meg a mostani között?

- Hát fiaim, az igazat megvallva én "akkor" nem értem rá azt csinálni, amit most csinálok, de náma meg nem érpék rá, nem is tudnám azt csinálni amit akkor a mezőn csináltam. Akkor kevesebbel is beértük, nem kellett ennyi minden.

- Ez csakugyan igaz, de azért ma már jobb, kényelmesebb az élet. Nem?

- Hát akinak! A dolgozó ember valamilyen okból azért szakasztotta meg magát, hogy több fődét tudjon szerezni, mást meg azért teszi tönkre magát, hogy minden kényelme meglegyen... az unokájának.

Nevetünk és megyünk tovább.

Csak a Vasút utcában 28 új házat számolunk meg a kulturházig.

- A faluvégi kettősjézus még megvan. Csak a "főső-kut" tűnt el ?

- Az se tűnt el, csak a génje. Hidroforral vízvezetéken keresztül látja el vízzel a környéket, a kulturházat és az iskolát. De nézzük meg a kulturotthont is!

- Erre csakugyan kíváncsi vagyok!

Éppen könyvtárnap van. A barátom csodálkozik, hogy mennyi a könyv, mennyien látogatják és milyen izléses a berendezés. Csodálkozása még növekszik, amikor a nagyterem után megnézetem a szakmaközi és az ifjusági klub kényelmesen és szépen berendezett termeit, végül a büfét is. A klubprogramokat nézegetjük, amikor kifakad.

- Hogy óriási mértékben fejlődött Szentgyörgy, - mint az ország a falvak - azt már megállapítottam, de hogy emyre, sohase hittem volna el!

Nem kíváncsi már a templomra, iskolára, a megújult és a készülő téglagyárra, a battányi kastélyra a nádőzemenel, a majorra és a tsz gépparkjára, Mindent elhisz egy üveg bor mellett. Szeme könnytől fényesedik. Nem akarja meghallgatni sem a kérőköt, sem a panaszkodókat. Nem akarja meglátogatni a néhány ajánlott, naradisaága miatt egyszerű családot sem. Elhiszi, hogy az új utca felismerhetetlenül újhódott meg, és hogy a Fő utcán mindössze 32 ház, naradt meg a régiek közül. Csak azt nem tudja, hogyan csináltuk.

- A házakat takarékos elszántsággal, szorgalommal és segítséggel, OTP kölcsönnel.

- Most már csak azt kérdezem meg, hogy boldogulásotokban ki segített? Az Isten, vagy a Párt? - Ne ütközz meg a kérdésem, hiszen magad mondtad, hogy még igen sokan járnak templomba.

- Ha az isten segítségére vártunk volna, most még azt is megköszönhetnénk, hogy a régi állapotokban éltet bennünket 1968-ban. Az akkori uraknak sem lett volna több az érdekük.

Kinézőnk a sárga fényben a temető felé. Szinte világít az új ravatalozó, nagy fehér foltja, mellette csillognak a sirkövek.

- Szegény édesapám nem érthette meg, hogy velem találkozék. Szeretnék eltemetni én is egy világot, de nem olyan könnyű, nem olyan egyszerű. Ezt az emléket azonban magammal viszem.

Hirtelen fordul meg. Véletlen lelöki a poharát. Csörönpölve törik össze. A bor szétfolyik a zsidongó cementlapjain...

Révház.

Rábatulaj 1769-ben.

1

A szentgyörgyiek halászkunyhója a Zalán, a XIX. század végén.

2

Balatonszentgyörgy vasútállomása 1900-ban.

3

A Kisbالاتon és a község területe ut 'piros' és vasút 'fekete' hálózatával, az 1900-as évek elején.

4

5

1914. Fent: Utcakép az elemi iskolával
és a harangtoronnyal.
Lent: Vasutállomás.

6

III. TANULMÁNYOK.

A tanulmányok a község társadalmi és politikai, gazdasági, kulturális, sport és egészségügyi helyzetével, valamint a község fejlődésével foglalkoznak.

1. Társadalmi és politikai életünk. /László István/
2. a. Parasztságunk és a földbirtok. /Simon József/
b. A téglagyár története. /László István/
c. A nád és sás. /Böröcz Gyula/. Halászat. /Simon József/
d. Az ERDÉRT Vállalat 7. Telepe. /Furák József/
e. A vasutállomás története. /Simon József/
f. A posta Balatonszentgyörgyön. /Simon József/
g. Ipar és kereskedelem. /Simon Antal és Simon József/
3. a. Oktatás és nevelés. /Gál Józsefné és Simon József/
b. Kulturális és sport-életünk fejlődése /Erdélyi József/
c. A Csillagvár és az idegenforgalom. /Mazzag Vince/
4. Egészségügyi helyzetünk. /Dr. Kiszling Máttyás/
5. A község fejlődése. /Simon József/

Az élet izesítője a nevetés.

Hogy ebből is megőrizzünk valamit, összegyűjtöttünk néhány anekdotát és "Balatonszentgyörgyön történt..." címmel a tanulmányok végéhez csatoltuk.

1. TÁRSADALMI ÉS POLITIKAI ÉLETVIRK

/László István/

POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI ÉLETÜNK

Balatonszentgyörgy társadalmi és politikai életének bemutatásával, boncolgatásával és fejlődésének hű festésével, az okokra való rátapintással az I. világháború végétől foglalkozom.

A korábbi időről meglehetősen magunk elé képzelhető képet ad a falukrónika történeti része és az egyes tanulmányok ide vonatkozó adatai.

A parasztság mesterségesen is sötétben, politikai tájékozatlanságban tartásáról gondoskodott a lelki nevelést nyújtó papság és a kenyeret mutogató feudális világi hatalom. És hittek, csendben maradtak. Társadalmi szokásaikhoz pedig megrögzötten annyira ragaszkodtak, hogy azokat még napjainkra is átmentették.

Az őszirózsás forradalom közvetlen helyi hatásáról semmit sem tudunk, de azt tudjuk, hogy a lövészárkokból megszabadult, tetves katonák itthon bárhogyan, bármilyen áron, élni akartak. 33-an sohasem tértek haza, hiába várták őket özvegyek, árvák, jegyesek. Neveiket a harangtorony falára, emléktáblába vésték. A torony 1929-ben történt lebontásakor ezt a táblát az új templom bejáratának belső falára helyezték el. Emlékük 20 év múlva is sajgó fájdalom. 1934-ben a templommal szemben 33 hársfát ültettek 33 névtáblával és a "hősök ligeté"-ben ott sirdogált még egy-egy fekete kendős néni.

Crossz hadifogságból is jött haza néhány fő, de a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban csak Horváth József /murmán/ vett részt.

1919-ben a Tanácsköztársaság győzelmi hírére, harcba szólítására a parasztok ijedt föld és élet-féltéssel hallgatnak. Csak harctéri emlékeik mesélésében oldódnak fel.

Létre kellett hozni a községi munkástanácsot. Tagjai a Horthy-Magyarország értékelésében is becsületes gazdagemberek voltak. Intézkedéseikről, tevékenységükről ugyszólván semmit sem tudunk. Valószínű, hogy a központi utasítások végrehajtását is elődázták. Egyesek szerint az urasági kastélyból szabályozták forradalmiságuk hevét. Egy-két tag, mint Tüttő György - hozzáállása a többséggel szemben nem érvényesülhetett.

Falunkból Veress János tanító /ma nyugalmazott igazgató/ lehetett az egyedüli személy, aki találkozott a tudományos szocializmus tanításával. Balatonberénybe járt át kötelező, megyei szinten szervezett pedagógiai, ideológiai átképzésre. Bevallott, érdekes, kétértelmű cselekedete csak az volt, hogy nem engedelmeskedett a munkástanácsnak.

Ez a számitó "politikus" magatartás a "semmit sem csináltam" megalkuvással másokra is igaz és jellemző volt.

A községi munkástanács fékjével szemben Battyánpusztán az uradalmi cselédek körében forradalmi erjedésről, emborréválási kísérletről beszélhetünk.

Itt már tettek is valamit. Az egyhangulag, nagy lelkesedéssel megválasztott munkástanácsnak /üzemitanács ?/ Haga János főgépész lett az elnöke. Till Béla bognármester a helyettese, egyben pénztáros, Simon József /petyle/ gépész pedig a jegyzője. Bizalmiak Pécsek János és Huber Sándor cselédek voltak. Hogy milyen kapcsolatban voltak a községi munkástanáccsal nem sikerült kideríteni.

Gyors intézkedéssel hajtották végre a dolgozók sorsát javító felsőbb rendelkezéseket. A cseléd komenciót /éves járandóságot/ felemelték. A kukoricaföldet 1200 □-ölről 1800-ra, a krumpliföldet 300 □-ölről 600-ra, a kenyérgabonát 16 q-ról 18 q-ra, a kaszálót 1200 □-ölről 1800-ra, a marhatartást 1-ről 2-re. Családonként fél liter, aratáskor csépléskor egy liter bort kaptak az uraság és a holládi papi birtok barihegyi pincéjéből. - Munkásruhát és lábbelit is szereztek a dolgozóknak Budapestről és Kaposvárról. - Az iparosok, így a vezetők fizetése nem javult, amit ők elvszerűen helyeselték is, mert ők már előzőleg is a felemelt járandóságot kapták.

A lakáshelyzet javítását is megkezdték. Hat szoba-konyhás kamrás lakást építettek átalakítással a kövesut menti istálló déli végéből. /A Tsz visszaalakította istállóra./ Ez nagy haladást jelentett a közös konyhák, sőt közös, 2-3 cseléd-családos szobák korában.

Járási és megyei szervek segítették őket, ujságot is kaptak, amit a béresek a mezőre is magukkal vittek. Sajnos sokan voltak közöttük analfabéták, ezeknek a Cziklin Naca néni szokott felolvasni. Kevés gyűlésüket a gépszinben tartották. Csak férfiak jelentek ezen meg, az asszonyok nem foglalkoztak politikával.

Egy bált is rendeztek itt, valószínű május 1-én.

Az uraságot a kastélyból nem lakoltatták ki, csak a telefonját szereltették le.

A gazdaság vezetését - valószínűleg felsőbb utasításra - Tillinger nevű főintéző vette át. Hallomásból tudjuk, hogy nem képviselte a Tanácsköztársaság forradalmi szellemét. A kastély belső berendezését Veress János tanító leltározta fel.

A tanács tagjai senkivel szemben sem követtek el embertelenséget, sőt inkább elnézőek voltak. Csak egyszer utaztatták meg hintóban állva a fiatal uraságot.

Ilyen körülmények között telt el a battyáni 133 nap, amelyet türelmetlenül számoltak Szegeden és a kastélyban. Az idő még nem érett meg, a keletről feltűnő vörös csillagot még felhők takarták. A nép még aludt, így dőlenségei még megrabolhatták szabadságát. "Az urak inája meghallgattatott."

Nyárvégi derüs délelőttön érkeztek Lovon Kéthely felől Horthy fehér tollas megtorló pribékjei. Kilencen voltak, egy főhadnagy vezetésével. A kastélyban jelentkeztek, majd megbízatásuk szerint oda is tértek vissza, de Haga Jánost, Till Bélát és Simon Józsefet is magukkal vitték.

Haga Jánost Sávolyon a cséplőgéptől hívták félre egy-egy pofonra, aztán egyes fogatát otthagyva, begyalogoltatták Battyanba. Till Bélát a műhelyből, Simon Józsefet a malomból a gépek mellől pofozták el.

A kastélyban még megverték őket. Till Béla már menni sem tudott.

Másnap kora délután a községházába vitték őket és falnak fordulva ütlegelték a fejüket nagy, hordónyi véres dagadtra. Azt a vallomást akarták belőlük kierőltetni, hogy ki akarták végeztetni az uraságot és a kastélyt fel akarták gyujtani. A csattogó verés kihallatászott, a fal véres lett, de ezzel mitsem törődtek a szedista katonák, inkább érdeklődtek cselekedeteiket, mert az úri Magyarországot restaurálták.

A megfélemlítés egyik legfontosabb eszköz lett, amelyet a kastollak és csendőrszuronyok vittek tovább.

Másnap reggel a felismerhetetlenségig megkinzott három szencsétlent Máté Ferenc /kristóf/ és Fehér Lajos kísérte a bíró megbízásából Siófokra.

Itt csodálatos módon nem bántották őket, láthatták, hogy már ki vannak készítve és három nap múlva Székesfehérvárra küldték tovább. Ott 1919. szept. 22.-én volt a tárgyalásuk. A vád: politikai felforgatás. Haga János és Till Béla 2-2 évet, Simon József 1 1/2 évet kapott. 1920 végén amnesztia alapján szabadultak, de még sokáig voltak csendőri felügyelet alatt.

Letartóztatásuk után asszonyaiknak azonnal el kellett hagyniuk a lakást, mert férjeiket elbocsájtották. Elbocsájtották Simonné 15 éves gépészinás öccsét, sőt a lakást keresni segítő Donján Sándor bognársegédet is. Egy-két éven belül hasonló sorsra jutott a két bizalmi is.

/: Hagáék és Tillék Balatonberényben, Simonék Marcaliban telepedtek le véglegesen. Haga János géplakatos munkát végzett, csépléseknél gépészkedett, majd cséplőgéptárstulajdonos lett, a 30-as években halt meg. Till Béla szintén szakmájában dolgozott /bognár/ 1947-ben halt meg. Simon József Marcaliban malomgépész, géplakatos, majd nagánkisiparos lett. 1950-ban halt meg. :/

A megtorlást megnyugtatósnak kellett követnie. Meg kellett mutatni a szociális politika nézesnadrágját a letört forradalom pótlékaként.

1921-22-ben megtörtént a Nagyatádi-Szabó-féle földosztás, amelynek váltságát a használati díjjal husz éven át nyögik a szerencsés juttatottak.

A kiosztott 219 hold szántóföldet, a 45 hold rétet és 12 hold házhelyet mind a parasztek kapták, mert az uraság megbízható emberei útján elbocsátást helyezett kilátásba az igényelni merészülő cselódségnek. A parasztek is megvetően illették proletár jelzővel ezeket a sok bajt, gondot rájuk hozó földeket.

A huszas évek elején keserves volt a paraszti sors. Az infláció rontotta a vásárlóerőt, a termékeket nem lehetett értékesíteni, a gazdaságot fejleszteni. Egészen a harmincas évek közepéig tartott a baj. Eladósodtak, mert a magas kamatra felvett kölcsönnek a kamatját is alig tudták kifizetni, a törlesztés pedig elmaradt. Gyakori volt az árvezés, állandó a tőle való rettegés. A gazdasági stabilizáció, az 1926-os jó pengő javította a helyzetet 1930-ig, de a gazdasági világ-

válság függvényeként annál nagyobb visszacsús következett be. A nagy munkanélküliség a nincstelen családokat éhségbe sodorta.

1931-ben inségakció keretében 1-2 kg lisztet osztottak ki az éhbérért utat csináló munkásoknak. 286 munkanélkülit tartottak nyilván.

Az 5-6 holdon felüli parasztok ugyan nem bheztek, de a rongyosságban versenyztek a zsellérekkel.

Mégis a földbirtok volt a legfőbb, legáhitatottabb érték, a biztos létalap. Ebből még munka nélkül is meg lehetett élni, mert feles művelésre akármennyit is kiadhattak. A földinádat miatt a parasztság nem mert élni, csak gürcölt, kuporgatott, hogy az utódok élete könnyebb legyen az övénel. Gyermekai taníttatására sokáig nem is gondolt, de megsértődött a "buta paraszt" egyre inkább terjedő, egyre megalázóbb értelmű jelző hallatától. A tudást nem tudta értékelni. Legműveltebb ember a pap volt a szénében. Kevés értelmiségi emberrel volt dolga és szinte természetesen tartotta, hogy az lenézi, mert ő is lenézte a szegényebbet, a nincstelent, cselédet, téglást, sumnást.

Már a jogtalan /erdő- és legelőjog nélküli/ gazda is alsóbbrendű embert jelentett.

A község képviselőtestületét felerészben a legtöbb adófizetők /virilisek/, felerészben pedig választott személyek alkották. A vagyoni alapokon nyugvó társadalmi felfogás természetesen nagynértékben megszabta a választottak személyét is.

A parasztság rétegződése falunkban a következőképpen alakult:

agrárproletár 1-2 holdig, kisparaszt 3-7 holdig, középparaszt 7-13 hold között, jónódu paraszt ezen felül. Az agrárproletár egész éven át másnak dolgozott, mellette művelte csekély földjét. A kisparaszt általában időszakos munkát vállalt, a család egyes tagjai náshol dolgoztak. A középparaszt családjából már csak esetenként ment el valaki máshová dolgozni, de néha már maga is dolgoztatott. A jónódu paraszt teljesen a magáén volt elfoglalva, gyakran munkát is adott. Béres cselédje senkinek sem volt, un. szolgája is csak egy-két családnak.

/Az egyes csoportok nagyságával, arányával a "Paraszságunk" c. tanulmány foglalkozik./

Általános volt a nagyobb munkánál /gabonahordás, cséplés, stb./különösen fogatokkal az 5-6 család kölcsönösen segítő munkája.

A falu viszonylag elég sok munkalehetőséget biztosított már a felszabadulás előtt is. Innét nem kellett vidékre menni summásainknak, aratóinknak, sőt egyre többet kellett hoznia az uradalomnak. Itt volt még a vasut, nyáron a sás-, télen a nádszedés és szállítás. Korábban egy, később két építési vállalkozó is nyújtott munkaalkalmat. A harmincas évek végén és a háború alatt utépitések /vörsi, fenékpusztasármolléki/, valamint a fenéki és ujnajori gazdaságok biztosítottak javult munkalehetőséget.

A községben egészen elkülönülve élte világát az urak társasága. Nekik összehasonlíthatatlanul jobban ment soruk. Ide tartoztak a főjegyzők és segédjegyzők, az orvos, állatorvos, az állomásfőnök és a vasuti tisztek, intézők, nagykereskedő, malomtulajdonos, gyógyszerész, postamester, tanítók és a pap. Az uraság felettük állt, nem erőszakodott le közéjük, de sleppjük, az alkalmazottak fix-fizetéses hada szolgálatkészen tartott mindig velük.

Politikai életünk a felületes szemlélőnek nem volt. Horthyék szerint csak a dologtalan, ráérők politizáltak. Az "értelmes, becsületes emberek" rábizták sorsuk intézését az arra hivatottakra, hivatásos politikusokra, a kormányra és a nép választott országgyűlési követeire. Ez volt az ő politikájuk.

A haladó társadalmi nézetek elterjedését, sőt megismerését minden eszközzel meggátolták létük, fennmaradásuk, uralmuk biztosítására. A rondes, becsületes emberek mindent elhittek, amit az egyház tanított, és amit a kormány megnagyarázott. Minden bajnak az oka Trianon és az istentelenség, a kommunistákat el kell tüntetni a föld színéről.

Választások idején megjelentek az a programot valló képviselőjelöltek, programbeszédet tartottak, ígértek valamit a szentgyörgyiieknek, jóllakatták a korteshadát.

A választásokba nagyhatalomként szólt bele az uraság, aki végig ott ült " a magyar népléleknek egyedül megfelelő nyílt

szavazásnál." Ott aztán a cselédek, aratók, részes kaszálók-ként érdekelt gazdák "nyíltan megmondhatták", hogy az urasággal azonosak a politikai céljaik.

Az egyes pártok nevei értelmetlenül kóvályogtak a fejekben. Nemzeti Egység Pártja, Magyar Élet Pártja, Kisgazda Párt, Nyilaskeresztes Párt. Forradalmi párt nem lehetett.

1939-ben és 1942-ben már titkos szavazás volt. A közös célt, a közös érdeket mindenhol megnagyarázták. A cselédek az uraságra vannak szorulva, mert ő ad nekik kenyéret, a parasztok pedig ha nem dolgoznának, niből élnének meg az urak, ha urak nem lennének "parasztnak sen élhetnének." Jól elrendezte ezt az Isten. Minden érdek közös itt, még a pap is ezt predikálta.

A harmincas évek második felében eleinte csak szűk körben, később egyre nyíltabban beszéltek társaságban is arról, hogy Németországban jobb a gazdasági helyzet. Egyre több értesülés érkezett arról, hogy Hitler elbánik az urakkal, papokkal, zsidókkal és cigányokkal, ki fogja erőszakolni a trianoni béke revízióját még barátai számára is, és újra felosztatja a gyarmatokat.

A sajtó és a rádió is megerősítette ezt, az urak és papok kivételével. Az emberek hitték, nőtt a rokonszenv a hitleri Németország iránt és úgy érezték, hogy saját érdekükben is tenni kellene valamit.

Igy sodródott a forradalomra éhes, de politikailag tájékozatlan, félrevezetett nép a németbarátság s vele újabb katasztrófa felé. Nőtt a nyilasszavazatok száma.

1938-ban a behívásokat, az I. és II. bécsi döntés határozatait, a visszacsatolt területek birtokba vételét kitörő lelkesedéssel fogadták. Éltették a győzedelmeskedő Hitlert. A németek kegyetlenkedéséről és a tömeges zsidóirtásokról még nem tudtak, sőt jóval később sem voltak hajlandók elhinni azt.

Igen kevés volt a józanító hang, a győzelem dolán mégis akadt, aki rá mert mutatni Hitler vállalkozásának esztelenségére. /Simner, nevű kubikus munkavezető, Kalász Ferenc MÁV tisztviselő gyak., Darvas József borbély, Kaász József jegyző./

A Nyilaskeresztes Pártnak nem volt tömegkapcsolata községünkben. A pártnak csak 6-7 tagja volt /szinte kizárólag iparo-

sok./ Különösen felszólító tövékonységet nem fejtettek ki. Zsiborács József kivételével inkább a bevonulást választották, mint az itthoni fegyveres pártszolgálatot.

A szovjetekről az első igaz híreket a frontról Zsebők Lajos hozta. A jó katona elbeszélése meghökkentő volt: a szovjet emberek is olyanok, mint mi vagyunk, nem igaz, amit a Magyar Futár ír az orosz katonákról, de az orosz partizánok bátorsága csodálatos. A hír bejárta a falut.

Az 1943. január-februári voronyezsi szovjet áttörés szinte megsemmisítette az ottani frontszakaszt tartó II. magyar hadsereget. A doni visszavonulásban tünt el Zsebők Lajos is.

A szovjet hadsereg ellenállhatatlan nyomással közeledett határaink felé, majd át is lépte azt. Az ország helyzete egyre nehezebb lett, hiába fogadkozott mindenki, hogy a szülőföldjét élte árán is megvédi, a plakátok "megsemmisítünk vagy megsemmisülünk" felhívását is eredménytelen maradt, a szovjet előrenyomulást megállítani nem lehetett. A német csodafegyver bevetésébe vetett hit végleg megrendült, de az elképesztő propaganda hat, ijeszt:

A falunkból való Pozsonyi Gábor zászlós Csorvás határában halt meg. Fejlövéstől /1944/. Itthon a szövetségesekről alig esett szó. A fő ellenség a szovjet. Az fenyeget mindent, ami szent: erkölcsöt, vallást, tulajdont, családot, hazát. A szovjetunióban szabad szerelen van, a vallást üldözik, az emberektől mindent elvesznek, még a gyermekeiket is. Győzelmiük esetén népünket Sztálin az Ural vidékére telepíti ki. Mindezekért bőven van okunk gyűlölni őket.

Nem így az angolszász hatalmakat, akik elismert kulturáltak és csak a németektől való félelmükben fogtak össze a Szovjetunióval. De aztán ha legyőzik a németeket, elbánnak a legyengült Orosszal! Tudni vélték, hogy még a Kállay kormány is ezt akarta.

Az egyre kevesbedő nagy németbarátok viszont elégedetlenek voltak a kormány hozzáállásával, politikájával.

Az angolszászok a hátszág életét megbőnitő légitámadásokat hajtották végre. 1944 nyarán naponta községünkben láthatóan többszáz bombázó szállt nagy magasságban észak felé. A délelőtti órákban jöttek balkáni támaszpontjaikról és mentek Német-

országba. Magyarországot sokáig nem bombázták. Délután jöttek vissza. A légiriadó és mindent betöltő, mély, monoton hangjuk megszokottá vált. A büszke német légierő maradványai ekkor már ritkán szálltak fel ellenük.

Egyik délelőtt magányos liberátor szállt a falu felett. Vékony füstcsík, majd inkább sejtető, mint látható három fehér pont vált el a géptől. Három amerikai ejtőernyős volt. Mire a nagy magasságból leértek, leventék, csendőrök, közelben dolgozó parasztok várták őket. Ellenállásra nem is gondolhattak. Egy hirtelenharagu helyi fiatalember két hatalmas pofont adott az egyiknek, a csész pedig baltájával kopogtatta meg a másik fejét. Az odaérkező uraság csendőri kísérettel vitte el őket a kastélyba. További sorsukról nem tudunk. A gép valahol Tapsony térségében zuhant le.

A nagy visszavonulás, összevonulás jelei sokasodtak. A vasuton egyre több érték, leszerelt gyár, stb. vándorolt Németország felé. Erdélyből egyre több menekült vasutas család települt meg ideiglenesen, majd véglegesen községünkben. Különösen népes volt a vejeikkel, menyecikkkel letelepült Miklós és Borbély család.

A Tolnából, Baranyából menekülő volkshundisták végtelen kocsisorai tették egyirányúvá a forgalmat a Vasut utcában. Megszállottságuk szerint irigyelték vagy gyűlölték falunk népet, azokat akiknek nem kellett és azokat akik nem akartak menekülni.

Októberben tankakadályokat létesítettek a Keszthely felé vivő kövesut és a balatoni műút mentén. A munkát a magyar nűszaki katonai alakulatok irányításával a "kidirigált" lakosság végezte.

Egyre több és több embert vonultattak be. A bevonulási központ Nagyatád.

A szovjet hadsereg gyorsan nyomult előre: Baja, Pécs, Kaposvár.

Az ujságoknak már senki sem hitt, sőt alig jutottak el hozzánk, a rádiókat összeszedték. Riadót dobogtak a szívek, aggodalon, kényszeredett mosoly ült az arcokra.

A munka megállt, csoportokba verődve, tétovázva, találgatva, egymást bátorítva beszélgették csak az emberek.

Senki sen tudta mit kellene csinálni, hogyan kellene viselkedni. Az oroszokkal való találkozás a borzalmak borzalmát jelentette a fejekben, de az életösztön mindennél nagyobb. Csak néhány vasutas család menekült el, a lakosság főleg fiatalokból álló nagyobb része a berényi szőlőhegyben keresett vélt menedéket, néhányan a Csillagvár pincéjébe költöztek. Zsirt, lisztet, ruhát, fontosabb értékeit mindenki elrejtette. Aztán várták, hogy jöjjön, de gyorsan, ha már elkerülhetetlen, aminék jönnie kell. Legjobban az elképzelt kegyetlenkedésektől, nők megrentésétől és a "zabralás"-tól félték.

A berényi hegyben levők 1944. dec. 5-én ködös reggelen találkoztak az első szovjet katonákkal. A járőrök bezörgöttek a pincébe, de senkit sen bántottak. Dél körül nagyobb csoportok is érkeztek, a helybeliek is nekibátorodtak kissé, ennivalót és bort kínáltak fel, azok elfogadták, de tisztjeik fejenként 2-3 pohárnál többet nem engedélyeztek. Ugy látszott nem lesz semmi baj, de délután a "ruszki szoldat"-ok az erdő szélén német ellenállásba ütköztek. A szovjet támadás megakadt, pedig már nekik drukoltak a hegybe menekültek, akik éppen a tűzvonalba kerültek. A németek lőtték őket is, aknáikkal néhány pincét eltaláltak, estére már három pince is égott. Hatodikán viszonylagos csend lett, a szovjet katonák barátságatlanabbak lettek, a pincéket újból átkutatták, németeket kerestek, civileket motoztak meg, a helyzet kezdett egyre nyugtalanítóbbá válni. Az éjszaka kétes nagy csendje egészen az idegokra ment.

December 7.-én egy századnyi magyar ejtőernyős egység aknatüzben indult támadásba a faluból és a németekkel egyesülve kiszorította a szovjeteket a berényi hegyből és a Balatonkeresztur-Marcali árok mögé vetette vissza.

Ilyen körülmények között történt meg az a szomorú esemény, hogy a visszavonulásra kényszerülő szovjet katonák négy fiatalonberünket különböző partizán gyanu miatt agyonlőttek. Az ötödik áldozat Kőbli János, erdész volt, akit az erdősházból hajtottak el és lőttek le. A háboru számláját terheli ez is, mint annyi sok szörnyűség.

A falura csak néhány akna hullott, jelentéktelen károkat okozva.

A vasutállomáson repülőgépről géppuskával oltották ki Si-

non Mária leány-életét.

Jó, hogy nem fiam!

A front megállt, a hatóságok kitelepítették Balatonmária, Balatonkeresztúr, Balatonujlak és Kéthely lakosságát. Ezekből nagy számban kerültek községünkbe, főleg rokonokhoz. Rengeteg /több száz/ német katonát is szállásoltak el a házakban.

Fonyógetőhangú többszöri hirdetéssel rendelték el a 15-48 év közti férfiak azonnali bevonulását Kenderfára. Ez igen sok embert érintett. Köztük voltak a leventék is. Az 1944. dec. 31-i végső határidőt követően esendőrök és Esiborács József egyetlen helyi fegyveres nyilas igazoltatták a férfi lakosságot.

A battyáni kastélyban német katonakórház volt. A nyugati faluvégén, az állatorvos lakása mellett német katonatenetöt létesítettek. 115 németet és 1 magyart /Segner József balatonberényi önkéntest/ tenettek ide.

Faluplaknak bőségesen volt módja megismerkedni a német katonákkal.

1941-ben Jugoszlávia lerohanása alkalmával a Keszthely-Marcali utvonalon a vasuti utcában vonultak üdvözlések, intégetések közepette. Az 1944. március 19-i német megszállás bár eseménytelen volt, a nyilasok szenvedélyesen hangoztatták annak helyességét. Az 1944. okt. 15-i Horthy-féle kiugrási rádiónyilatkozat már nagyobb vitát és izgalmat váltott ki. A Szálasy-puccs vetett gyorsan véget a töprengésnek. Most pedig az álló front alatti többhónapos itt-tartozkodás alatt került közel egymáshoz a német és a magyar.

A német katonák csinosabbak voltak a lerongyolódott magyaroknál. Tiszták, vasaltak, beretváltak és illatosak. A lakosság szívélyes volt velük /mit is tehettek volna egyebet?/, egyes szépenbellek szívesen szórakoztatták őket. Általában tartalékban, pihenőben voltak itt. Előfordult azért zsiros bődör, liba-lopás, pince feltörés a berényi heggyben és a banácsban. A kilakoltatott községekből teherautószárra hordták el amit csak értéknek tartottak. Ha valaki szólni mert ért pindjárt odavágták, hogy talán a ruszliknak hagyják meg?

A falu népe csak 1945. március második felében ábrándult ki végleg német "vendégeiből", majd a kiábrándulásból gyűlö-

let lett.

Március 25-26-án megkezdődött a német csapatok visszavonulása Böhönye-Harcali térségéből. Megtudtuk, hogy feladják ezt a környéket is. A rövid időre megálló piszkos, sáros elhanyagolt külsejű egységek barátságatlanok, megorvák sőt gorombák voltak. Erőszakoskodtak, az előljárósággal fogatokat akartak kiállíttatni, kezeket fogtak ki az utcán. A lakosság érdekeit szem előtt tartó Kereskai István bíró igen nehéz helyzetbe került.

A tömeges visszavonulás kb. 27-28-án fejeződött be. Ekkor már hallani lehetett a Balaton túloldalán közeledő harcizajt is.

Március 26-án a közigazgatás haditörvényszékkel ^{fenyegetve} kidoboltatta, hogy minden 60 évesnél fiatalabb férfi 3 napon belül vonuljon be Hemesvidre, 3 napi élelmet és tiszta alsóruhát vigyen magával. Az emberek tanácstalanul maradtak. Monni nem akartak, maradni féltek. Most már valóban, igazán várták a szovjeteket. A hatóságok részéről már senki sem intézkedett, az egyetlen fegyveres nyilas /Zsiborács József/ sem mert a bevonulást szorgalmazni, így Nemestóthy Szabó László gazdasági főellenőr kivételével senki sem vonult be.

A kiűritési parancs az állami alkalmazottak menekülését kötelezővé tette. A keszthelyi vasutasok külön vonatába szállt be néhány szentgyörgyi. Egyesek már másodszor menekültek. A menekültek között voltak beijedtek, politikai megszállottak, a csodafegyver hívei és magukat elszámító karrieristák, de nem voltak parasztok, cselédek, munkások.

A vasút állami tulajdon alapján a hivatalos állami szellemet képviselte. Csizsár László állomásfőnök fegyelmezetten, de nem túlzóan hajtotta végre a felsőbb nyilas szellemű utasításokat. Az állomáson körzeti légó központ működött az utazó közönség és a vasuti személyzet riasztására. Véresszáju nyilas nem volt, de heves rokonszenvező több is. A politikai megbízott Holtai Miklós fő feladatát a dolgozók ruhával, lábbelivel és élelemmel való ellátásában látta. Ez akkor igen nagy gond volt. Ezzel szemben a langyos tömegben antifasiszta magatartású fiatal is akadt. /Pl. Kalász Ferenc/.

A határozott, harcra ellenálló Darvas József 30 éves állonási borbély műhelyében a heves viták gyakoriak voltak.

A vasuton a 106-os, 107-es magyar üzemszázad bonyolította le a csonkult forgalmat, amely már majdnem kizárólag katonai szállítmányokból állt.

1945. március 29.-én az újjáépítés tudatos megnehezítésére vandál robbantásokat végeztek.

1945. március 30.-án, nagypénteken 10 óra körül jelentek meg az első szovjet egységek a sonosi dombon. Az országuton jöttek. A lakosság szorongva és bizakodva várta őket. Rögtönzött fehér zászlóval, éllelennel a bíró merészkedett ki a falu végére és tolnács utján üdvözölte a katonákat. Azok nem mentek be sehova, csak az utcán kocsiztak ballagtak végig Battyán felé. Rakótával jelezték a falu felszabadításának tényét. Többen már a kisajtóba is kimerészkedtek, amikor robbanás hangja hallatszott.

Az utolsó napon a németek még elaknásították a sonosi és a battyáni ut mellékét. Ez utóbbira ment rá egy kocsis és felrobbant. A nép megrettent. Mi lesz most? A szovjet katonák visszanyargaltak és összeszedtek 20 fő körüli férfit, hogy az aknákat fel szedessék velük. Ezek megtorlásra, kivégzésre gondolva könnyebbültek meg a baj nélküli, póznákkal olvózott sikeres robbantások után. Az előrenyomulás az aknanehezőt megkerülve folyt tovább. A közreműködőket hazaengedték.

Nagyszombaton újabb egységek vonultak át. A lakosság óvatosan az utcán is járni kezdett, nőtt a bizalom.

Husvét vasárnapján egyetlen szovjet katona ment végig az utcában és a kint levő férfiakat a felrobbantott Zalahíd helyreállításához hívta, gyűjtötte. Egymást bátorítva, sokan összeverődtek. Kötelességüknek érezték, hogy menjenek. Itt fonódott egybe először érzékelhetően a halatonszentgyörgyiek érdeke a szovjetekével. A hid másnap dél felé elkészült. } 2

A vasuton is megkezdődött, a szerencsétlen 7 áldozatot követelő befulladt bomba-robbanás után, az újjáépítés munkája. A vasut és a váltók gyors helyreállítását a szovjet vasutépítőkkel közösen végezték a vasutasok. Mindenki kíváncsi volt a szovjet katona munkásokra, akik minden órából 50 percet dolgoz-

tak és 10 percet pihentek. Jól dolgoztak. Megtanították a nagyárokat a ~~sípszálak~~ igen egyszerű, hidegvágóval történő gyors vágására. Egy-egy vágást 3-4 perc alatt végeztek el a félórás háromnegyedórás fűrészelés helyett. A helyreállítás egész őszig megtartott. A vonatok sokáig csak 2 naponként közlekedtek, a tetőn is rajokban ülő emberekkel.

A parasztság megnyugodva, bizakodva fogott a tavaszi munkához.

A katonák, levonták egy része hazakerült, sokat vártak még haza hadifogságból, néhányat hiába.

Az elmenekült uraság is visszajött hű családjával a kastélyba. Érezte, hogy baj van, kicsuszott a föld a talpa alól, de valami 19-es csodára várva maradt még egy ideig fényes esztergonyok egyetlen zugában. A méltóságos asszony szánalmat akart kelteni, elhanyagolt, lompos ruhákban járt. Nagy szatyorral kereste fel kihasználta, főleg a csodáinak általa eddig soha át nem lépett küszöbét. /Az uraság később irodai munkás lett és nyugdíjat szerzett. Fia tsz. agronómus./

/Az uradalom intézője, Schell Jenő dolgozó természetű és demokratikus magatartása folytán könnyen vált dolgozó értelmiségivé. 1945-ben tétovázás nélkül a vasutra ment pályamunkásnak. Később állami gazdaságba került, majd Battánypusztán a Gyapju-ternelő gazdaság vezetője lett. 1959-ben a megalakult vörsei tsz. elnökévé választották./

Az igazi földreform nem várta meg. 1945. májusában falugyűlésen választották meg a földigénylő bizottság tagjait. /Ángyán János, Benke József, Finta József, Gergye Ferenc, id. Györe József, Kereskai József, Kinics János, Persa István, Rigó József, Simon Dónát és Szabó Ferenc-et./ Félve fogadták a megbízást, de elmentek a jegyzőségre esküt tenni. Közakarattal az utolsónak érkező Persa Istvánra tolták az elnökséget, amit ő már féltelenül elfogadott. /Persa István családjában, egy mezőgazdasági gép korábban letépte egyik karját. Rendkívüli munkabírású, bátor, határozott, harcos egyéniség./

A bizottság kiosztotta az összes uradalmi szántóterületet és a gazdasági felszerelést.

Egyéni elbírálás alapján általában 4-5 holdat juttattak, egyes

sokgyermekes családoknak 3-10 holdat is. 10 hold volt az osztási felső határ. A gazdagabbak kivételével majdnem mindenki kapott földet, még a hadifogságban levőkre is gondoltak. Még az egyházközségnek is adtak 10 holdat.

A hiányos felszerelés ellenére többen összefogva boldogultak.

Az uradalmi épületek egy részét lebontatták, és a major területén kiosztott házhelyekre saját magának kezdett építkezni a cselédség. Gombánódra szaporodtak a házak. A cseléd-paraszt-alkülönültség még megvolt, és az adottságok is tartósították ezt még egy jó ideig. A különbség csak akkor tűnt el, amikor a volt cselédek megmutatták, hogy önállóan is tudnak gazdálkodni.

A megyétől, járástól többiben idegen emberek keresték fel a községet, politizálásra, pártoskodásra szerveztek. Az érdekeltek elbont megrettentek még a gondolattól is, majd lassan kötélnek álltak. Sürgött az őszi országgyűlési választás. Koalíciós versengés folyt a párttagokért, választókért. Négy pártnak alakult alapszervezete és tábora a községben. A szervezést a Független Kisgazda Párt kezdte és pusztán nevével, erőfeszítés nélkül ragadta magával a régi és újjazdákat egyaránt. Szervezett pártéletet nem éltek, csak az elnökség ülésezett a községházán.

Elnöke: Ángyán János középparaszt, titkára: Szalai Antal jegyzőségi irodaségédtiszt volt.

A Magyar Kommunista Párt szervezte legkehezebben a tagjait. Irtóztak akkor még a nevéből is az emberek. Csak a vasutállomáson volt 6-7 tagja. Elnöke: Szepessy Árpád MÁV főintéző, titkára: Szabó János állomásfőnök.

A Szociáldemokrata Párt aránylag élénk szervezeti élettel 30-40 tagból tevődött össze. Tagsága a néhány haladó felfogású egyénnel kívül, a politizálni nem akadó, a kisgazda pártba foglalkozásánál fogva nem illő személyekből állt.

Elnöke: Jáger Ferenc kocsmáros, titkára: Tomesfalvi Kálnán kőműves vállalkozó. Székhelyük a Jáger-kocsmában volt.

Legkésőbb alakult, de igen friss szervezetét életet élt a Nemzeti Parasztpárt szervezete. 50 tagja volt, túlnyomórészt cselédekből.

Határozott Kisgazda Párt ellenes és szovjet-barát politikát vallottak. Veres Péter-ért a tűzbe mentek volna. Elnökük: Kulcsár István újjazda, volt uradalmi bognár, titkár: László István MÁV segédtiszt, volt téglaagyári munkás. Székhelyük Battyánban volt egy cselőd lakásban.

Az 1945-ös őszi választásoknál a Kisgazda Párt 56, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt egyaránt 19-20, a Magyar Kommunista Párt 4 százalékát kapta a leadott szavazatoknak.

1947-ben a szociáldemokraták és parasztpártiak megtartották eddigi eredményeiket, míg a Kisgazda Párttól a Barankovics Párt és a kommunisták egyaránt sok szavazót hódítottak el.

A politikai felvilágosító munka hihetetlenül nehéz volt. Meg kellett küzdeni a 19-3s terror emlékével, a vallásos és hazafias nevelés megrögzöttségével, a mérhetetlen tudatlansággal és az előítéletekkel. Elszomorítóan nagy volt a politikai közöny. De voltak már olyanok, akik életük, tetteik értelmét abban látták, hogy községünk lakóit politikailag felvilágosítsák. Sokat tanultak, hogy taníthassanak, önmagukat is nevelték, hogy példát mutathassanak.

Tömegnéretben általános jelenség volt a politikai félénkség is. Sokan nem mertek pártba lépni. A lakosság zöme asszerint kedvelte vagy vetette meg az egyes pártokat, hogy milyen emberek képviselték azt környezetében.

A mezőgazdasági termelés gyorsan helyretalált a megváltozott kisüzemi viszonyok között. A párválasztásnál némileg csökkent a paraszti vagyon szerepe - a földreform kiegyenlítő hatására - azonban még igen jelentős. Nagy különbségek mutatkoztak a gazdálkodásban a hozzáértés, hozzáállás, előzetes felszereltség, családok nagysága és a földek különböző tagoltsága és lakhelytől való távolsága miatt.

A háborús években megsemmisültek az ipari és mezőgazdasági termékek kereskedelmi készletei. A boltok szinte üresek voltak. A mezőgazdaság termékei nagyobb hiányt képeztek városban, falun egyaránt, mint a tönkretett iparé, mert az inflációs pengőért nem adták oda, azért ők sem igen tudtak vásárolni. Így alakult ki a cserekereskedelem és a káros "feketézés".

A viszontagságos utazási lehetőségek ellenére messze földre elmentek egyesek nagy haszonnal továbbadható árukért. Különösen kifizetődő volt a feketőzés a szabadjegyes vasutasoknak és családtagjaiknak. Voltak jónéhányan olyanok is, akik alkalmi foglalkozásként kizárólag feketéztek.

Élelmiszerekért városi munkások és tisztviselők hozták alig nélkülözhető ruhadarabjaikat, értékeiket. A helyzettel sokan visszaéltek és kiábrándító esetek sokasága nehezítette a munkás-paraszt szövetséghez szükséges rokonszenv kialakulását.

Mindennek egycsapásra véget vetett a stabilizáció, amely gyors hatásával a "leghivőbb" demokratákat is meglegte. A reakció egy pillanatra megdöbbent, majd keresett és talált ki más hiányosságokat, s azon esáncogott. A stabilizáció nagyarányú létszámcökkentéssel járt. /B lista/A vasutalónásról 24 főt bocsátottak el. Ez a munkaerő, az akkori gyenge ipar mellett csak lassan szivódott fel.

A közigazgatást a Horthy kor jegyzői végezték még 1945-ben. Az elmenekült Halász Sándor főjegyző ugyan csak három hónapig lehetett vissza hivatalába, de a többiek maradtak, Darabos Lajos volt irodatiszt vezetésével. A választások után Darabos Lajost választotta meg a helyi Nemzeti Bizottság demokratikus főjegyzővé, a baloldali pártok összefogásával.

A község önkormányzatát a régi községi előljáróságtól új vette át 1945-ben megalakult Nemzeti Bizottság is. Ez már kezdetben demokratikus jellegű volt. /közös párt vezetőszer^av/.

Akkor már képviselve volt a cselédség két taggal képviselő testületben és a Nemzeti Bizottságban is Persa István és Takács István személyében. A Bizottság elnöke Jáger Ferenc, majd 1946-tól Tenesfalvi Kálmán lett.

A közbiztonság gyenge lábon állt a hosszú frontközelséget átélte községben. Sok idegen volt itt és utazott át. A rövid időre elszállásolt szovjet egységek egyes ittás, elvadult tagjai is szereztek egy-két nyugtalan estét. Ezt még fokozta a szovjet katonaruhába öltözött, orosz nyelvet majmoló garázda elemek erőszakoskodása. Rendőrség sehol.

A régi nár, az új négy nem volt. Védelmet a szovjet parancsnokságok, tisztok és a becsületes, felszabadító küldetésüket kőnyolyan vevő katonák jelentették.

A kivilágítatlan vasútállomáson éjjeli átszállás alkalmával többiben /kb. 8-10 eset/ kaptak ki az utasok közül csomagokat orosz katonaruhás férfiak és elfutottak velük. Még a bátor fellépésű vasutasok sem igen tudtak segíteni a sötétben. A Marcaliból kihívott katonai politikai rendőrség /GPU/ vett véget üzemeknek. Egyik tettenértet, amikor felszólításukra nem állt meg, géppisztollyal lőtték le. Más alkalommal a tolvajt az I-es toronyban fogták el a vasutasokkal, és magukkal vitték.

Ebben az időszakban /1945. május-augusztus/ két ki nem derített bűntény is történt községünk határában.

Hegedűs, fenékpusztai volt uradalmi gazdát egyik hajnalban a művelési melletti homokgyödröknél agyonlőtték.

Egy ismeretlen nőt nemi erőszak brutális nyomaival megkínzottnak, átlöve találták meg a régi náddepó közelében.

A falu közbiztonsága a felszabadulástól a piros-fehér-zöld karszalagos nemzetőrökre támaszkodott. Ezek az érettkorú férfilakosságból kerültek ki. Eleinte csoportosan, majd párosával jártak és bot volt a fegyverük. Feladatuk a lakosság élet és vagyonvédelme, valamint elszállásolás, szállásbiztosítás volt.

A rendőrség 1945 őszén alakult. Fegyverük ócska, ruházatuk pedig olyan vegyes, mint a hadifoglyoké. Hatáskörük, hozzáértésük alig volt, az intézkedésektől huzódoztak, - különösen ha szovjet katonákról volt szó. Az őrs az elmenekült főjegyző lakásában kapott helyet. /Az első rendőrségnél szolgált itt helyben a most is itt lakó Percz János vasuti intéző./

Két súlyos bűntény foglalkoztatta az új rendőrséget.

1945. szilveszter éjszakáján az első nyilvános mulatságon Szabó Ferenc bari pályamunkás szerelmenföltésből katonapuskával agyonlőtte Horváth János MÁV. segédtisztet. Öt év börtönbüntetést kapott.

1946 tavaszán a 60 éves Biró János saját lakásán nagykösszel leszurt egy szovjet katonát. Állítólag haragosai felbuztatására ment az be hozzá és bosszút sejtve, önvédelemből gyorsabban

szurt. Aztán hetekig bujkált, majd voje, Tenesfalvi Kálmán büntetlenséget szerzett neki a szovjet parancsnokságon.

/a megyei bíróság felmentette/

Az államosítást megelőzően 1948-49-ben 9 családot vettek fel a "kulák-listára. /A malontulajdonosokon kívül, vendéglőst, cséplőgéptulajdonosokat is./

1950-ben a gyógyszerért, 1951-ben a malpot és 4 cséplőgépet, 1952-ben 4 lakóházat államosítottak. A lakosság körében mindez igen vegyes érzéseket váltott ki.

1948-49 telén a munkáspártok fuziója után, a párt megbízottaiból megalakult revíziós bizottság a jobboldali személyek előtt bezárta a Magyar Dolgozók Pártjának ajtaját, azonban számos hibát ejtettek. Bár a proletárdiktatura alapjai létrejöttek, az években át tett sok szükséges népszerűtlen intézkedés mellett, olyan hibákat követett el a párt, hogy szinte ellenségeinek és nem barátainak számát látszott tudatosan szaporítani.

A beszolgáltatás teljesítésére padlásokat söpörtek le embertelenül, az eredmények szépítésére hamis jelentéseket küldtek. A tömegkapcsolat gyengült. A türelmes felvilágosító meggyőzés helyett az erőszak politikáját választották. A tönegtől az állandó fejbólintást és a tapsot követelték, - ezt meg is kapták. - Az öncsaló légkörben hangoztatott bírálat - önbírálat csak szajkózott szólan volt. Nálunk mindent csak "telteljesíteni" lehetett.

Súlyos hibák voltak ezek, súlyos következményekkel.

A helytelen politikai gyakorlat a tudatos ellenforradalmárok malnára hajtotta a vizet. A tönegenek elkeseredtek, a forradalommal rokonszenvezők közül sokan elkeseredtek, kiábrándultak. A termelési kedv esőkkent, a politikai életben a közöny és a kópnutatás lett urrá. A föld teher kezdett lenni, számos ujjgazda lemondott róla és a beinduló üzeneknél helyezkedett el.

Ilyen légkörben szervezte hiveit valahol a környéken az ugynevezett Fehér Gárda. Állítólag a demokratikus szabadságjogok helyreállítása és a parasztság terheinek esőkkentése is szerepelt célkitűzéseikben, de kétséghívül ellenforradalmi szervezkedés volt a céljuk. Az összekövűést 1950-ben leplezték le.

Meggyesi volt. esendőrtiszthelyettes, Simon Lajos kisparaszt származású vb. titkárt, Haász József vörsei vb. titkárt - az ebben való részvétel - és Mazzag Vince vasuti forgalmi szolgálattevőt feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt tartóztatták az ÁVH. A résztvevők 12 évtől 4 évig tartó börtönbüntetést, Mazzag Vince másfél évet kapott.

Az 1949-50-es években parasztságunk már minden újtól félt. A gépállomás traktorainak csak hosszas népnevelői munkával tudtak szántási munkát szerezni, az olcsó díjtételek ellenére. Később aztán már pintosüveggel csalogatták a traktorosokat saját maguk a gazdák.

1950-52-ben helyi és városi népnevelők házaltak a begyűjtés sikere érdekében.

A munkáspártok fuzióját követően alakult meg az Egyesült Parasztifjuság Országos Szövetségének /EPOSZ/ helyi szervezete. Titkárok: Simon Ernő, Kálóczi Ferenc és László Ferenc voltak.

Az ujjgazdák és mezőgazdasági bormunkások érdekvédelmét látta el az Ujjgazdák és Földhözjutottak Országos Szövetsége, /UFOSZ/ majd 1948-tól a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége /DEPOSZ/. Helyi titkárai: Szabó Ferenc, Szabó Inre /szallerháziak/ és Bone István voltak, körzeti hatáskörrel. Legtöbb összetűzésük a cséplőgéptulajdonosokkal volt.

1950-ben kulturotthon épült, de évek kellettek amíg a nép idegenkedése feloldódott és a kulturmunka tartalmassá vált.

Az 1951-ben megindult téglagyárnál gyorsan fejlődtek a termelőeszközök, /gépesítés/ munkakörülmények, egészségvédelem, szociális feltételek, de az emelkedő munkáslétszám egyes összetétele megnehezítette, hogy a szocialista munkásoktály kis egységévé fejlődjenek. A pártépítés megfeneklett. A néhány párttag nem tudott a többségre hatni, inkább őket húzták vissza. Szakszervezeti életük már élénkebb volt. Hasonló helyzet alakult ki a megindult nádüzemben is.

Ugyancsak 1951-ben alakult meg a földművesszövetkezet is. /Battyánban még a Parasztpárt nevelő hatására ekkor már két éve működött./ Kezdetleges feltételekkel kezdte meg a szocialista kereskedelmi munkáját. A lakosság értetlensége miatt sok nehézséget kellett leküzdeni, - Porsa István és Molnár Jó-

zsef a megmondhatója - de ment. A korábbi próbálkozás a lakosság merev ellenállása miatt esődött mondott.

1952-ben a központi elgondolásnak megfelelően a túlterhelt parasztságot tsz-be próbálták szervezni erodménytelenül.

1953-ban észrevehetően csökkentek a parasztságot fojtogató terhek, javult a termelési kedv. De még nem igen bíztak a pártban, kormányban. Visszaeséstől féltek. A Hazafias Népfront rendezvényein azonban már megjelentek. /A HMF elnöke több éven át Péter István volt./

1956. okt. 23.-án a lakosság még nem tudta mi van. 24.-én megdöbbenően hallgatták a rádióból a puskaövéseket. Aztán mindenhol eltávolították a vörös csillagot. 26.-án főleg fiatalokból álló csoport ellenforradalmi felvonulást szervezett és este a vasutállomásra is kimentek. Sarkadi Lajos állomásfőnök üdvözölte őket a hangosbemondón és tájékoztatót tartott a pécsi harcok állásáról. 30.-án este meghirdetett falugyűlésen közfelkiállítással választották meg az un. Községi Forradalmi Tanácsot, Elnök a fiatal Horváth György, helyettese Pflanczer István lett. A hibákat élesen vetették fel. Valaki a kereszt visszavételét követelte az iskolába. A szenvedélyes hangok után minden felszólaló a nyugalom megőrzését kérte és javasolta. Végezetül rokonszenv táviratot küldtek a győri ellenkormánynak.

A vasutállomáson is megalakult a "Forradalmi Munkástanács". Tagjai közé a két volt csendőr dolgozót is beválasztották. /Vezető: Horváth László intéző, helyettese Kiss Lajos állomáselöljáró./

A téglagyár senkire maradt le. Az ottani munkástanács leváltotta Biankini János telepvezetőt és mindjárt az országos néretű sztrájkfelhíváshoz csatlakozott. A munka teljes leállításáról hoztak határozatot, hogy segítsék kikényszeríteni az országból az oroszokat, /A munkástanács vezetője: Kulcsár Nándor volt./

Az ellenforradalom ideje alatt a falu lakossága dolgozott, talán többet is mint kellett volna, mert igen nagy kárt okozva fogott hozzá az erdőn a "szabad" favágáshoz.

Mindenszentek napján a tenetében gyűjtöttek a budapesti harcokban sebesült "szabadságharcosok" megegyezésére.

A szovjet csapatok nov. 4.-i segítségnyújtását a többség dühösen elítélte és biztosra vette a nyugati beavatkozást.

Viszont voltak akik számoltak ezzel a segítségessel, vártak is. Biankini, elvtárs a téglagyárnál lopva fenntartotta a körkennence tüzet. A vasuton a december 11-12.-i sztrájkot már kevesen érezték magukénak. - Az élet lassan visszatért régi medrébe.

Az MSZMP alapszervezet megalakítására 1957. január 15.-én került sor a vasutállomáson. Négy tag jelent csak meg /Darvas Ottó, Hertelondy Sándor, Kalász Ferenc, és László István/, titkárnak László Istvánt választották meg. Illetékessége a községre és a vasuton Komárvárostól Balatonfenyvesig terjed ki. Tagsága kezdetben lassan, majd egyre gyorsuló ütemben gyarapodott. 1957. februárjában már két pártnapot tartott a félrevezetett, megtévedt és megijedt lakosságnak.

Falunkat 14 fiatal és egy idősebb /Temesfalvi Kálnán/hagyta el, disszidált, főleg kolandvagyból. Közülük senkit sem terhelt büntetendő ellenforradalmári tett. Négyen az amnesztia ideje alatt hazajöttek.

1957. márciusában a karhatalom letartóztatta hetedmagával Horváth Györgyöt, az ugynevezett Forradalmi Tanács elnökét. Egy hónapot töltöttek Lengyelországban. A vád ellenük az volt, hogy hivatali minőségben nyomást gyakoroltak az erdészeti hatóságokra tömeges fakivágás céljából, majd nem gondoskodtak annak szabályszerű megszervezéséről. Így nagy kár esett az erdőben. A kárt meg kellett téríteni. /Az érdekeltektől szedték be. Egy-egy családra 300-300.-t jutott./

Lassan megalakultak a társadalmi szervezetek is. Az első a KISZ volt, titkára Darvas Ottó lett.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének fokozatossága szakcsoportok szervezését követelte. 1957-ben hozták létre a Szőlőtermelő és Értékesítő Szakcsoportot 17 taggal. A csoport Keszthelyen jól menő italboltot működtetett.

1957-58-ban a párt helyes politikája bizalmat keltett maga iránt. A parasztság, eddig sohasem tapasztalt kedvvel dolgozott, tervezett és tanult. /Ezüstkalászos tanfolyam működött 26 fővel./

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1958. évi határozata alapján egyre több szó esett a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről. Téli ismeretterjesztő előadásokon,

pártnapokon foglalkoztak vele, vitatkoztak róla. A parasztek elismerték, hogy a sorsuk jobb lett. Az ellenforradalmi kommunista-ellenesség feloldódott, sőt már hitték, bíztak is a pártban. Földfélétségükben ragaszkodtak még a kisparaszti életmódhoz, de azt is megértették, hogy ez lesz jövő boldogulásuknak egyetlen útja. Csak még egy-két évet, jó évet szerettek volna várni.

1959. február 24.-én indult meg nagy lendülettel a tsz. szervezés. A népnevelők napokig fáradhatatlanul jártak naggyűző érveikkel házról-házra. Egy-egy paraszti tekintélyt szerzett gazda belépése sok más belépőt is jelentett. /Különösen Ángyán János vb. elnöke./ Az első tag Persa István volt és két család kivételével az egész falu belépett. Talán tulzás nélkül mondhatjuk, hogy a leggazdagabb és a legszegényebb ember tanúsított legnagyobb ellenállást és kívül maradt. /Simon L. Jenő és Horváth József, murmán/ - Az erőszak és tulkapások nélküli szervezés egy hétig tartott.

A tsz. lakuló ülés március 4.-én volt. A vezetőséget-jelölő bizottság közbeiktatásával azok közül választották, akik a földreform óta eredményes gazdálkodásukkal tekintélyt szereztek maguknak. Elnök Kiss György, 4 polgárit végzett, nőtlen 28 éves középparaszt lett.

Az első közös munkájuk trágyahordás volt. Nevetgéltek és keseregtek is egyszerre. Nem volt könnyű az átmenet, a teljesen független paraszti szabadság feladása. Nehéz volt az új, járatlan út a tapasztalatlan vezetőkkel, amely végülis a paraszti különbségek oltóztatásához vezetett.

A fiatalabb férfilakosság elmenekült az iparba a nehéz, közös munka elől, jóformán csak az idősebbek maradtak. A munkafegyelen szokatlan és laza volt.

A termelőszövetkezet egymást váltó első elnökei /Kiss György, 1959; László István 1960, Horváth György 1961/ jó szándékuk és jó tulajdonságaik mellett egyaránt híjjával voltak a vezetéshez szükséges összkövetelménynek /nagyüzemi mezőgazdasági szakismeret, közgazdasági műveltség, vezetői

határozottság. / Hol az egyik, hol a másik hiányzott. Az agronómusokból Möneth Béla emelhető ki nagy szakmai gyakorlatával /Iglódi Ferenc, Nagy Zoltán, Möneth Béla/.

Simon István 1960-tól főkönyvelő, majd az egyesült tisz-nél könyvelő, főkönyvelő. Becsületes és hozzáértő szakember.

Mivel a munkaegység értéke kezdetben alacsony volt a tagság jelentős része csak a háztájival törődött, a tisz-nél pedig kileste a jövedelmezőbb munkákat, pl. a részes művelést stb. Így sokáig igen nagy gond volt az egész évben dolgozók /kocsisok, állatgondozók/ és az időszakonként dolgozók jövedelmeinek egyensúlyban tartása, ami gyakran kényszerű menynyiségi munkaegység lazításhoz vezetett. A tisz közös tulajdonának megóvása, gyarapítása a kezdeti időszakban még a zömében maradi tagság ellenszenvét váltotta ki. Sokan úgy gondolták, hogy a kormány bizonyára feloszlatja a tisz-t, ha a tagság bebizonyítja annak életképtelenségét. A község sok egyéb helyi munkalehetősége a tisz-re hátrányos volt.

Az 5 tisz-ből 1962-ben alakult "Délbalaton" Mg. Tisz. különösen a helyi tagságnak volt előnyös. A tisz. elnöke Weinoffer István, a volt holládi tisz. elnök lett. /1962-66/ A munkaegység értéke ugrásszerűen javult, a nagyüzemi termelés kezdett kialakulni. Nagy kár, hogy ezzel szemben visszafejlődött a vezetés demokratizmusa, ami a gazdasági eredmények visszaesésében is megmutatkozott.

A tagság eleni erejű fellépése 1967 elején kikényszerítette a vezetőségcsereét.

Dr. Knoll László elnöksége óta /1967-től/ a nagyüzemi jelleg véglegesen kialakult, a jövedelem emelkedett és megszilárdult, a demokratizmus javult.

Szólni kell az értelmiségiekről is, bár számuk a felszabadulás előtt jelentéktelen, de az egyes személyek súlya annál jelentősebb volt. Az uralkodó osztály általuk sugalmazta világnézetét, velük irányította a termelést, végeztette a közigazgatást, stb. A parasztság - magasan elkülönülve maga felett - bennük az urat, az uralkodó osztály képviselőjét látta, még ha közülük származott is. A szóbaállást, leereszkedést megtiszteltetésnek vette. A lenézés megszokott volt, s ezért keveseknek fájt.

Az uralkodó osztályt szolgáló értelmiség fontosságát jövedelme is kifejezte. Amíg a 30-as évek közepén pl. a napszámos kereset évszak szerint /1-1,50 P. mellett/ havi 25-40 pengő volt, addig az egyházközségi tanítóké 80-160 pengő, az állami tanítóké 100-360 pengő volt. Az egyházközségiéknél az egyházi segéd-szolgálatokért/kántor/ jelentős természetbeni járult ehhez /föld, párbér, stb. A jegyzők fizetése ugyanakkor 100-225 P. között volt az irodatisztától /Darabos Lajos/, a közjegyzőéig /Halász Sándor/. A jegyzőknél jelentős mellékes kereset volt még a kérvények és szerződések irásából stb.

Egy-egy kérvény, szerződés tiszteletdíja 10-50 P. körül alakult.

A postamester fizetése 1934-ben 260 P. volt, amely 1940-ig az 500 pengőt is jóval meghaladta. Ebben az időben egy kb. hat tagú tőrlás-család ha minden létező munkaalkalmat kihasználta - kb. 1000-1200 pengőt keresett egész évben.

Az értelmiségiek családlányt, legrosszabb esetben bejáróست tartottak, bár asszonyaik általában nem voltak munkaviszonyban.

A "tekintetes, nagyságos" megszólításra különösen asszonyaik voltak igényesek.

A felszabadulás után - ellenforradalmi nevelésüknél, volt anyagi és társadalmi helyzetüknél, továbbá családi kapcsolataiknál fogva erős volt köztük a reakció, amit növelt az értelmiség - ellenes politikai vonalvezetés is.

Az ebből származó politikai lemaradást a szocialista forradalommal magát sokáig vonszoltató értelmiség még ma sem tudta egészen behozni. A koalíciós időkben jobboldali pártokba húzódott a zöme. Az értelmiségi pályákon évekig kellett társadalmunknak nélkülöznie a szocialista értelmiséget.

Fáradhatatlan és sokoldalú munkát, türelmet kívánt és kíván az ellenforradalmi nevelésben részesült értelmiségtől és a párttól egyaránt, hogy belőlük, a kényszerű utitársakból a szocializmus céljait ismerő, elfogadó és munkáló munkatársak váljanak. Szerencsére ez nagyrészt megtörtént.

Jelenlegi értelmiségünk három forrásból szűrődött össze: a régi értelmiség átnöveledött részéből, a felnőttként tanuló fizikai munkásokból, és a fiatal új értelmiségből. A határok el-

nosódóban vannak. Értelmisségünk jelenlegi magatartását figyelembevéve számos negatív vonás ötlük szemünkbe, amelyek a szakemberek szükségszerű megbecsülésével szükségtelenül nőttek meg.

Ilyenek helyenként: Pl. a fizikai munka és munkás lebecsülése, a dolgozók durva lerohanása, a protekció elvtelen támogatása, a felső kapcsolatok túlzott ápolása /tekintet nélkül a megvendégelés költségeire/, a mozgalmi szervnek **sentibe**vevése, anyagiasság, politikai közömbösség, szolgálatok és ajándékok elfogadása, esetenként elvárása, stb.

A negatívumok ható értékelés alapja az értelmisség fontosságának felismeréséből születő igény, hogy az teljes képességével szolgálja szocialista társadalmunkat, és ezeket a fellelhető hibáit is mielőbb levesse. Ami jót - rosszat csinál az értelmisség az mind megsokszorozódik a népben, hiszen az bennük nevelőit, vezetőit, a művelt embert - így bizonyos értelemben példaképeit - látja.

Természetesen fejlődését tekintve sok pozitívumot sorolhatnánk fel. Egésze tanulmányozza és egyre inkább vallja is a tudományos szocializmust. Nyolcan végeztek el a marxista esti egyetemet, többen a marxista középiskolát. A politikai és szakmai tanfolyamok, továbbképzések **tucatjában** vesznek részt.

A népművelés is jórészt megtalálta bennük a gazdáját. Amíg 1953-ig egy pedagógus sem vállalta az 1950-ben épült kulturális otthon vezetését, addig ma már évek óta a legkülönbözőbb népművelési munkától sem huzódoznak, sőt egyre inkább bekapcsolódik a nem pedagógus értelmisség is.

Az iskolától a vállalatokig, az uttörőtől a pártszervezetekig, a nevelőtől az orvosig naponta a jószándéku köznapi erőfeszítések **sokaságban** segítik a szocializmus felépítését.

Társadalmunk nagyon számít az értelmisség segítségére a tisztább, demokratikusabb közélet megteremtéséért folytatott küzdelemben is.

A krónika keretei kizárják az egyéni értékelés lehetőségét, azonban a látszólagos általánosítások a mi községi viszonyainkra vonatkoznak, továbbá nemcsak az iskolai végzettség /főiskola, egyetem/ alapján tekint értelmisséginek, hanem szélesebb alapon idesorolja a vezetőállású dolgozókat is - az összes üzemet, vállalatot, vasutat beleértve - akiknek a dolgozók ve-

zetükben joguk, nevelésükben kötelességük van.

Összegezve a majd negyedszázados fejlődést elmondhatjuk; van már saját értelmiségünk, amelyre bátran támaszkodhatunk.

Nevelő tevékenységét tekintve sajátos helyzetet foglal el az értelmiségben a lakosság nagy részére rendkívüli befolyást gyakorló helyi papság.

Röviden elmondható, hogy a tőlük elvárható magatartás közepesre értékelhető a forradalom szempontjából. Nem volt köztük heves reakciós, de a békepapok kialakult magatartásáig sem jutott el egyik sem. Értelmes, laza kapcsolat van a községi párttanács és a plébánia között, ahogy azt az élet, az egymás mellett élés és a kölcsönösen feltételen jószerűség alapján lehetséges. Dr. Székely Ferenc 1950 óta községünk plébánosa. Ezalatt nehéz idők tették próbára. A vallásos és vallástalan lakosság egyaránt becsüli. Kár, hogy nagyobb távolságot tart a szükségesnél. Sohasem jelent még meg a kulturotthonban illetékesek meghívása ellenére sem. Elődje Móznor László sokat fáradozott a község multjának felkutatásában. Az első plébánosnak Baráth Imrénnek a templom, plébánia és az iskola szép hársfás összközpének kialakításában vannak érdemei.

A cigánykérdés nálunk nem jelentős, mivel a felszabadulás előtt csak két család volt, és azóta is csak 4-5 családra szaporodott. A régi dologtalan, csak a kéregetésre és alkalni fátvágásra támaszkodó cigányok helyett ma már oly családokat látunk, ahol a férfiak valamennyien különböző egyszerű munkában /pásztor, erdei munkás, stb./ dolgoznak. Ipari tanulók, gépkecsivezetők is akadnak már köztük. A gyermekeik rendszeresen járnak iskolába. Már kb. felének elfogadható lakása van, szánóttevő berendezéssel. Kb. 20-30 %-ának a munkafegyelme még nem kielégítő, a keresetét elissza.

A munka biztosan elvégzi a cigányoknál az emberré nevelés hiányzó részét is.

Szólni kell.

Külön is a községi tanács munkájáról, bár államhatalmi és igazgatási fontos feladatainál fogva az utóbbi 10 év áttekinté-

se kinondatlanul is tartalmazza azt, - különösen a Község fejlődése c. tanulmány. A tanács 1950-ben alakult. Elnöke Ángyán János helyi középparaszt lett /előzetesen 1946-tól községi bíró/. Ángyán János vb. elnök azóta is betölti a tisztséget /1950-59-ben néhány hónapos megszakítással./ A tanácsok megalakulása óta községünk kommunális ellátottsága /utak, hidak, járdák, középületek, stb./ igen sokat fejlődött, amiben Ángyán János vb. elnöknek személyesen is jelentős szerepe van. Szervezősével a község lakossága kinagaslóan sok társadalmi munkát végzett. A vb. titkárai; Varga Bertalan /1950/ Ötvös Géza, Tüskés Istvánné /1960-tól/.

A pártszervezetek munkájáról még fokozottabban elmondható, hogy a társadalmi és politikai élet összes megnyilvánulásaiban ott van a munkájuk, vagy annak hiánya. Az egész nagy forradalmi változást élesapátként a párt vezette központi vagy helyi intézkedések sugalmazásával.

A községben jelenleg 4 pártszervezet működik /községi, vasuti, ERDÉRT, tsz./ Ezek munkáját a községi csucsvezetőség fogja össze. Az egyesült tsz. területén lévő tsz. alapszervezetekét pedig a tsz. csucsvezetőség. Eredményeink mellett nem lehetünk elégedettek a párttagság számával, képzettségének és pártmunkájának színvonalával. Munkájuk gyengéjét mutatja pl., hogy szinte nincsen helyi paraszti párttag. 1956 alatt külön alapszervezet működött Battyánban és a téglagyárnál, 1957-ben ezek beolvadtak.

Pártszervezeteink munkáját a dolgozók nevelésében, a termelési feladatok megoldásában közvetlenül segítették a helyi szak szervezeti üzenbizottságok és a helyi alapszervezettel nem rendelkező tagságot összehordó szakközi bizottság.

A hazafias népfront helyi bizottságának munkája nagyrészt a választások időszakára és egyes nagyobb társadalmi munkákhoz való mozgósításokra korlátozódott.

Végezetül elmondhatjuk, hogy pártunk a szocialista forradalmon győzelméért vívott nagy küzdelemben számos hibát ejtett, azonban népünk megnövekedett bizalma hasonlíthatatlanul megváltozott, életünk tényeinek a sokasága bizonyítja, hogy vezetésével jó úton járunk, és bizalommal követhetjük továbbra is.

Till Béla a battyáni munkás
üzemi tanács pénztárosa
feleségével.

†

1919.

Simon József a battyáni munkás
üzemi tanács jegyzője.

†

2.a. PARASZTSÁGUNK ÉS A FÖLDBIRTOK.

/Simon József/

x x x x

Paraszságunk és a földbirtok.

A község parasztságával és a földbirtokkal érdemben, röviden csak a XIX. század végétől foglalkozhatunk, - levéltári kutatások hiányában.

A megelőző időkről egyelőre csak annyit tudunk, hogy a török idők után 1699-ben községünk mai területén Olasz István a földbirtokos, és 8 jobbágytelekkel rendelkező család él.

1726-tól a Festeticsek a terület urai és a pusztából ismét faluvá lett községben urbéresek is vannak.

A Festetiosek uradalmának központja a balatonszentgyörgyi major. Mindjárt az országút mellett, a falu északi részén. Hozzá tartozik Balatonkeresztur, Tikos, Főnyed és Sávoly is. Battyánpuszta mindig különálló volt.

1866 után szűnik meg Szentgyörgyön a külön urasági major azzal, hogy az uradalmi jobbágyok eloszerélik a Zsibagyópi telkeiket a somosi földekkel és szabad parasztokként dolgoznak. A Battyánpuszta körül is összefüggően elterülő nagybirtok egy egységet alkot.

A parasztság kis igényű, keserves munkával, hármas forgásu rendszerben termel rozsot, búzát, árpát és kukoricát kenyérnek; a jószágnak: zabot /de árpát, kukoricát is/, hajdínát kisebb mértékben és már előfordul a csalamádé /sűrűre vetett kukorica/ is. A ruházkodás biztosítására elmaradhatatlan és fontos szerepet tölt be a kender.

Faekét is használnak még, de az lassan végleg a pajta eresze alá kerül. 1900-ban a bőgatyás Ádám Gyura bácsi /Simon György/ tud még ilyent mutatni.

Az elvetett magot szántás, fogasolás, boronálás, "hont aprogatás" hengerezés után csak az istenre bizzák. Aratáskor izzadnak csak meg. Az aratást már kaszával végzik, a sarlót csak marokszedésre használják.

A "sok dolgot" Balatonszentgyörgyön mindig a szőlőművelés adja. A metszés, kapálás, sarabolás, kötözés, fattyazás, tördelés, tisztán tartás, - a permetezés még ismeret-

len fogalom - a kis krumpli - föld és kukorica mellett, tavasztól ősziig tartó elfoglaltságot jelent. Szőlője pedig mindenkinek van, 1873-ban 351 holdat tartanak nyilván az uradalommal együtt. Ez 281 birtokos tulajdona a berényi, a bari hegyben és a Banácsban. Bor azonban a statisztikai adatok szerint nagyon kevés: 80 akó fehér, 80 akó vörös és 60 akó siller. Bár a filoxéra kezd pusztítani, a statisztikát egy kis fenntartással kell elfogadnunk, mert ugyanakkor a berényiek ugyanabban a hegyben, csak más hegyrészen összesen 5555 akó bort töltenek el a szentgyörgyi 220 akóval szemben. Viszont igaz, hogy a szentgyörgyiek részén annyira pusztít a filoxéra, hogy 1885-ben már szőlőterületet sem tartanak nyilván. A kipusztult szőlők helyett 1895-re már 248 holdat telepítenek újra. A következő szőlőfajtákat termelik: sárfehér, mézes, tökszőlő, szlan-kamenka, kadarka, burgundi és izabella. Otellót a berényi hegyben 1899-ben Simon József telepít először a szentgyörgyiek közül. Majd, minden évben az összes vesszőjét szaporításra használják fel. A noha /Noah/ az 1920-as évek bolondító ujdonsága.²

A szentgyörgyi parasztember nem tud meglenni bor nélkül. Érdekes szokás, hogy bucsu, gabonahordás, cséplés és kivételes nagy alkalom /lakodalom és tor/ kivételével senki sem tart otthon bort hordóban, de szinte mindennap a hegyre, megy valamelyik férfi tarisznyával 2 nyakában 2 pint borért. Ha nagyobb a család a csutora is forgolódik. Az asszonyok általában nem igen isznak, nekik csak a bor miatti bosszuság jut, különösen esti etetés tájban, amikor a férfiak elmaradnak és még itatásra sem érnek haza.

Az állatok itatása - vízhozás, kieregetés, bekötés - nagyobb, nehezebb, nem asszonymak való munkának számít. Külön állattenyésztés nincs, de a földművelés keretében elengedhetetlenül szükséges. Igavonónak minden háznál kell lenni.

1896-ban 1018 szarvasmarhát /2 külföldi, a többi magyar fajta/ és 71 lovat tartanak nyilván. A sertések száma 785. Az uradalom 1501 birkát tart. Míg az uradalomban csak

lovakat, ökröket használnak igavonásra, a parasztság nagy része tehenekkel szekerez. /A szegényebbek./ A gazdaságot az állatok száma mutatja, amely függvénye a föld nagyságának. Legtöbb állata van a leggazdagabb 35-40 hold körüli birtokos Gergye Jánosnak: 4 ló, 2 ökör, 4-6 borjas tehen és 4-6 növendék áll az istállójában. Hasonló számú állatot tart a 25-30 holdas Simon János, csak egy pár lóval, valamint a 20-25 holdasok: mint Ángyán József, Simon István /Szanyi/, Horváth János, Ifi János, Simon Pálék, Kiss János /Mócsi/ és Bódi József takácsmester. Ez utóbbinak már tiszta szénét adó lóhuzatos cséplőgépe is van, négy lóval járattja. Ezek a családok általában 1-1 szolgálóegényt is alkalmaznak. A 6-8-10 holdasok 1 pár ökröt vagy 1 esetleg 2 lovat és 1 vagy 2 tehenet tudnak tartani. Az 1-2 holdas szegényemberek /kb. a lakosság 1/4-e/ vagy 1 lovat és 1 tehenet, vagy 2 tehenet teleltet ki, úgy hogy az uraság rétjén, berekben negyedes, harnados részes kaszálást vállal. A sásas, nádas, szekérrel megközelíthetetlen helyeken felésben is lehet kaszálni. A keservesen megszárogatott sásas, nádhegyes szénát aztán petrencénként sokszor 4-500 méterre kell kihordani, hogy szekérrel elérhető legyen. Elevenen él az emlékezetben -hiszen még 25-30 éve is csinálták ezt- a berek zombékos, iszapos szenvedése. A szegényember tartott a részt amelyet a csász megjelölt, először az uraságnak bevinni, aztán a sajátját szállithatta el.

Az állatok télen mindig igen lesoványodnak, csak tavasszal, legelőre hajtáskor kapnak ujól erőre.

Állatok hizlalása falunkban nem lehetséges, csak az uradalomnak van erre módja. Még a jobb módú 8-10 család is csak kissé feljavított ökröket vagy lovakat tud eladni.

A paraszt és az urasági cseléd kölcsönösen nézi egymást. A cseléd, béres nem a magán dolgozik, de a gazda, ispán, intéző nógatja és az uradalom többet, jobbat termel, mint a szabad falusi parasztok. A falut a babonák sötét világa tartja elmaradottságban. Mindent az istenre bíznak. Próbálkozásaik nevetségesek, eredményeik véletlenek. Kb. feles arányban vetnek búzát és rozgot. Keservesen nézik az igen gazos, gyér, szenetes buzaföldet. Ugy próbálkoznak segíteni,

ahogyan valamelyik javasasszony vagy " tudó" öreg tanácsolja: akkor kell buzát vetni, amikor egyidőben van fenn az égen a nap és a hold. Nappal a marhák a legelőn vannak, a trágya kevés, ugaroznak. A gabonatermés holdankénti átlaga az egyes gazdáknál és az egyes darab földeknél nagy különbséget mutat: 1-2 názsától 10 názsáig. Az ok szerintük csak a véletlen és a szerencse. Így mondják: az isten verése vagy áldása van rajta,

/Itt kell megjegyeznen, hogy az eddigiekben a földeket magyar holdban /1200 □-öl/ számolták, hogy többnek, vagyonosabbaknak látszódjanak. A továbbiakban minden adatot csak kataszteri holdban /1600 □-öl/ tüntetek fel./

A község 4250 holdnyi összterületéből 1885-ben 3500 hold a termő, 700 hold a terméketlen. Ez összeségében ma is így maradt.

Parasztságunk életkörülményeire vet fényt, közelebbi elképzelésünk lehet, hogy hogyan élhettek, ha ezeket az adatokat szétbontjuk. Szonoru kép tárul elénk: A 4250 holdból 3450 hold a földesuré, 800 hold a falu parasztságáé. De ebből a 800 holdból 650 hold erdő és legelő /163 legelőjoggal/, a volt urbérek kezelik egyben, a községgazda és az előljárók vezetésével. Így a parasztságnak, az egyeseknek csak 150 hold marad. Ha ehhez hozzávesszük a berényi határban lévő kb. 200 holdnyi szentgyörgyiek földjét, akkor is csak 350 hold az, amiből a kb. 900 lélekszámú parasztságnak meg kell élni a hagyományos, egyszerű, sőt ugarozó gazdálkodás mellett. Ha tovább boncoljuk, még sötétebb képet kapunk: 200 hold kb. a lakosság 10-ed részéé, /ezek még megélnék belőle, sőt gazdagoknak számítanak! /a 150 holdon osztozik a többi úgy, hogy a nagyobb résznek 1, esetleg 2 hold jut. És átnak. De hogyan? Igénytelen-ségükben is nyomoruságosan, főleg részes munkából.

A nódos gazdák is általában nagy családdal vannak. A XX. század elején pedig már a jusolás, osztozkodás ver közéjük haragos éket. A nagy-családok próbálnak egy ideig a családfő sokszor zsarnoki szigorúságában együtt maradni, de a

halál csak széthullasztja a birtokot 4-5-6 részre. A férfi örökösök testvér-haraggal válnak el. Lejjebb kerülnek a vagyoni ranglistán. A házasság sem segít, mert a nők kevesebbet jussolnak, a határ, a föld pedig nem szaporodik, csak az ember. A földparcellák osztódnak, egyre szűkebbek lesznek. Mindenki föld után vágyakozik. Földet szerezni szenvedés, megkoplalás árán is! Ez válik életcélle. Mindig akad valaki, aki szorultságában kénytelen földet eladni, de ez az adás-vétel mindig csak a szegénységet növeli.

A földéhség csillapítására a Nagyatádi -Szabó féle földreform során a hercegi birtokból 219 hold szántót, 45 hold rétet és 12 hold házhelyet osztanak ki. A balatonbényiek is kapnak itt 183 holdat, talán a szentgyörgyiek bényi határban levő földjeinek ellensúlyozására. 1922-től így a falu parasztsága kb. 600 holdon gazdálkodhatik. A nagybirtokon /3010 hold!/ 60 cseléd szolgál keserves, nyomorban tartott munkás életével egy ispánt, egy intézőt, egy számtartót, egy uraságot és egy herceget.

A földosztásban nincs köszönet, a szerencsés juttatottak egészen a felszabadulásig nyögik a vagyon-váltságot és a használati díjat.

A foltos-rongyos paraszti sorson enyhít valamit a stabilizáció utáni 1927-29-es évek fellendülése, de annál nagyobb az ébredező igények lenyesegetése miatti elkeseredés, a 30-as évek világgazdasági válsága nyomában járó bolettás nyomor.

Balatonszentgyörgy község területi megosztása művelési
ágak szerint:

	1885	1895 é v b e n	1932	1943
Szántó:	1566	1609	1780	1720 kh.
Kert:	6	12	20	207
Rét:	428	476	333	314
Legelő:	293	445	412	376
Szőlő:	-	248	36	194
Erdő:	1114	1119	913	839
Nádas:	130	21	48	68
Összes termő:	3537	3930	3542	3718 kh.
Terméketlen:		723	704	
Összes terület:		4653	4246	kh.

A statisztikai adatok eltérőségét, éppen a szőlő-terület nagy változása miatt /bár^a filoxéra óriási pusztításokat okozott/, azzal magyarázom, hogy az adatszolgálatok az összeírásnál a balatonszentgyörgyiek Balatonberény határában lévő /szőlőhegyi/ földjeiket is beszámíthatták. Az összterületi adatokat pedig 1895-ben esetleg nem egyeztették. Ha pedig a mérési adatok változóak, akkor a Balaton vízterületének a határnál való be-, illetőleg be nem számítása lehet az eltérés oka. Ez azonban sem a földesur, sem a parasztság helyzetén mit sem változtatott.

A 30-as évektől a férfiak is kénytelenek a maradi gazdálkodásról áttérni a számítgató piaci termelésre, mert a gabonát, bort eladni sem lehet. Az asszonyok fejkosárral a fejükön, gyalog járnak Keszthelyre a piacra tojással, tehénhaszonnal, gyümölcssel, baromfival, hogy az 52 filléres vasuti retour jegy árát is megtakaríthassák. Így is sokan eladósodnak. Egyre többen keresik a napszámos munkát, különösen a fiatalok bár-

hova elmennének, bármilyen munkára, csak valahol pénzhez juthassanak. De az egyre sűrűbben járó koldusok, vándorlók, munkanélküliek nem tudnak szerezni nekik helyet. A legkritikusabb időben még a sás-szedés is pang. A 30-as évek közepétől javul csak helyzetük, a mindig jobban adódó munka-alkalmak miatt. Csak a kiegészítő napszám-keresettel lehet valamire menni.

A 40-as években tudja csak a parasztság összeszedni magát, a háborús készülődések, majd a háboru hatására.

A felszabadulás, az állatállomány majdnem felének elvesztésén kívül, egyéb károkat nem okoz a faluban. Parasztságunk nem rokonszenvez a felszabadító szovjet katonákkal az elhitt rémhírek hatására. Nem hisz a változás tartósságában. Az 1945-ös igazi földosztást is vágyódva bár, de gyanakvó félelemmel fogadja. A kiosztott több mint 1000 hold megváltoztatja a falu összetételét. Nem beszélhetünk már zsellérről, de gazdagról sem. Az osztódások következtében ekkor már egyetlen 15 holdon felüli gazda sincs.

1945. májusában Persa István elnökletével a földigénylő bizottság kiosztja az uradalon összes szántóterületét és a gazdasági felszerelést a cselédek, szegényparasztok és kisparasztok között. Nagy akarással lát hozzá mindenki, egymást segítve a szántóvető munkának. Az újgazdák és a régi gazdák közötti /cseléd-paraszi/ ellentétek lassan feloldódnak, elsimulnak.

A nagybirtokból az erdő és a berek állami kezelésbe kerül. A kastélyt hosszas huza-vona után a Balatoni Nád-gazdasági Vállalatnak juttatják. A melléképületeket részben kiosztják, részben a Gyapjutermetető vállalatnak adják.

A felszabadulást követő inflációs időkben, amikor a munkások, bérből és fizetésből élők éheznek, parasztságunk csak a közszükségleti iparcikkek élelemért, csere útján való nehezebb beszerezhetőséget érzi.

1947-ben, a forint jó vásárló értékének hatására veszik csak észre a parasztok, hogy újra alulmaradnak. Annak

ellenére, hogy áruik, termékeik még igen keresettek, a beszo-
gáltatási rendletek egyre jobban sújtják őket.

A közös gazdaságok, termelőszövetkezeti csoportok al-
alakítására tett próbálkozások körükben kudarcba fullnak.

Az eszályos évek és az 1952. évi begyűjtés padlásó-
kat lesöpítő kiméletlensége elkeseredést vált ki a parasztság
körében. Menekül a földtől, aki csak teheti. Az iparba mennek
dolgozni. Az ujjgazdák közül többen vissza is adják a földjüket.

A beszo-gáltatás eltörlése, az 1956-os ellenforrada-
lom után jobb paraszti sorsot eredményez. A lakás, ruházkodás
és egyéb igényeiket mindig jobban kielégíthetik, de a fiatalok
már ipari munkakörükben maradnak.

És éppen ezek az évek azok, amikor a mult néhány ki-
vételétől eltekintve, a parasztlak tanulni, művelődni akarnak.
A dolgozók iskolájában több mint százan szerzik meg az általá-
nos iskolai végzettséget. 26-an ezüstkalászos mezőgazdasági tan-
folyamot hallgatnak. 39-en mezőgazdasági technikumba iratkoz-
tak be, ezt 18-an el is végzik. Lassan kezdik felfogni a szo-
cialista tanok értelmét.

1957-ben a borok jobb értékesítése érdekében és a
permetező szerek könnyebb beszerzése céljából szőlőtermelő szak-
csoportot alakítanak.

1959-re érnek meg a viszonyok annyira, hogy - mint
mindenütt az országban - itt is létre lehessen hozni a ter-
melőszövetkezetet. Az erőteljes szervezés hatására 1959. már-
cius 4-én megtartott közgyűlésen megalakul a "Csillagvár" ter-
melőszövetkezet. Elnöknek Kiss Györgyöt választják meg. Az
alapító családok száma: 295. A tagok száma: 325. /Ebből 156 nő/
Jóformán senki sem maradt ki. A közösbe bevitt földterület:
1791 kataszteri hold, ebből 924 kh. a szántóterület. - A be-
lépett 295 családból 32 földnélküli, 80 1-3. hold földdel, 116
3-7 holddal, és 67 7-15 holdgal rendelkezik. A termelőszövet-
kezet összes területe 2014 kh. Szántóterülete 967 kh. A be-
lépett tagok bevisznek 125 db szarvasmarhát /ebből 56 tehén/,
80 lovat és beviszik gazdasági felszerelésüket. - A közös is-
tállóban 38 tehén, 68 ló és a közös ólban 19 anyakoca van.

A közös munkában 300-an vesznek részt.

Gazdálkodásuk eredményeképpen a tiszta vagyonuk az első évben 785.000 Ft-tal gyarapodik. Egy rendszeresen dolgozó tagnak 5876 Ft. évi részesedés jut. Csak ebből, a 876 fő kitévő családtagok nem igen élhetnének meg ma már, kiegészítő jövedelmet a háztáji gazdaságban biztosítanak részükre. A tagok háztáji területe 217 kh. /136 kh.szántó és 33 kh.szőlő/. A háztáji gazdaságokban 290 szarvasmarha /197 tehén/ és 217 db. sertés van.

1960. év végére a közös munkában már csak 280-an vesznek részt. Eredményeik javulnak valamit, 400 forinttal több a rendszeresen dolgozó tag évi részesedése.

A tagság elégedetlen az eredménnyel, a vezetés a tagság közös munkához való viszonyával. A különböző kínálkozó munkaalkalmak, a máshol nagyobb kereseti lehetőség sok tsz tagot elcsábít, ugyszólván csak az öregek maradnak. A vezetésben a szaktudás és a megfelelő gyakorlat hiányát nem pótolhatja a jószándék. Minden erőlködés ellenére a balatonszentgyörgyi a járás leggyengébb termelőszövetkezete.

A járási Párt és Tanács vezetés az adottságokat és a környéken a továbbfejlesztés, körzetesítés lehetőségeit vizsgálva, úgy dönt, hogy egyesíteni kell a balatonszentgyörgyi, balatonberényi, vörsei, holládi és tükösi kis termelőszövetkezeteket egy nagy közös gazdaságba. /A balatonberényi, és vörsei is igen gyenge, de a holládi a járás legjobb tsz-e./ Az elhatározást tett követi.

1962. január 1-én megkezdte működését az egyesült balatonszentgyörgyi "Délbalaton" Mezőgazdasági Termelőszövetkezet. Elnöke a volt holládi tsz elnök, Weinoffer István.

A TSZ gazdasági tevékenységét üzenegységes szervezésben oldja meg. A nagy egység 4 üzenegységre oszlik. Az üzenegységek élén megfelelő elméleti és gyakorlati felkészültségű üzenegységvezető áll. A központ Battyánpusztán van. Szakmai vonatkozásban a központi irányítást a főagronómus végzi.

Nagy arányban, de szükségszerűen gépesítenek. Minden jel arra mutat, hogy az egyesült Tsz beváltja a hozzá fűzött rené-nyeket.

1967-ben a leváltott elnök helyett a nagy szaktudással rendelkező Dr. Knoll Lászlót választják meg vezetőnek.

A TSZ fejlődését is magában foglaló néhány kiragadott adat az alábbi táblázatokban minden magyarázatnál többet mond.

I. Mozgalmi adatok alakulása.

	1962	1963	1968
	é v b e n		
Családok száma:	950	933	?
Tagok száma:	1031	1004	841
Dolgozó tagok száma:	639	519	546
Alkalmazottak száma:	10	12	119
Kisegítő családtagok száma:	98	198	255

A dolgozó tagok számának csökkenése megállt, na már növekszik. A kisegítő családtagok száma mindig emelkedik.

II. Területi adatok.

	1962	1963	1964	1968
	é v b e n			
Szántó:	3902	3455	3616	3526 kh.
Rét:	1388	1436	1436	1244
Legelő:	1818	1815	1815	1971
Erdő:	225	445	445	577
Nádas:	228	34	34	34
Egyéb:	304	84	84	137
Összes közös terület	7865	7279	7440	7489 kh.
Háztáji terület:				1923 kh.
Összesen:				9412 kh.

III. Állattenyésztés alakulása.

	1962	1963	1964	1968
	é v b e n			
Szarvasmarha:	815	854	847	1028 db.
Ebből tehén:	204	189	240	262 "
Ló:	165	162	167	121 "
Sertés:	1703	1479	1380	1427 "
Ebből koca:	157	122	130	146 "
Juh:	442	1018	1268	- "
Törzs baromfi:	1241	864	792	2247

IV. Gazdálkodási és jövedelmi adatok:

	1962	1963	1968
	é v b e n		
Tiszta vagyon n/Ft.	12.712	14.932	31.846 n/Ft
Egy dolgozó tagra jutó jövedelem, részesedés:	9.663	10.026	11.875 Ft.
Termelési érték:			36.559 n/Ft.
Termelési költség:			32.712 "
Szöv. jövedelem:			3.788 "
Tagok részesedése:			6.484 "
Alkalmazottak részesedése:			2.790 "
Összes részesedés:			9.274 "
Egy főre jutó alkalmazotti munkabér:			23.445 Ft.

A TSZ ma már teljesen gépesített, munkaerőgondjai megszűntek. Melléküzemként építő brigádot tart fenn, szakemberekkel. Ezzel jó szolgáltatást nyújt a község lakosságának. A tagok száma elhalálózások miatt állandóan csökken, de az alkalmazottak száma ennél sokkal nagyobb arányban emelkedik. Ma már 119 alkalmazottjuk van.

A határból eltűntek a kisparcellák, a régi keserves paraszti munkának már csak az emléke él. A 150 kiöregedett tsz. tag öregségi járadéka mellé 1 hold háztájit kap megélhetésének a biztosítására.

2./b. A TÉGLAGYÁR TÖRTÉNETE

/László István/

A balatonszentgyörgyi téglagyár története.

Községünk legrégebbi ipari jellegű létesítményének szerény kezdetei ismeretlenek, Idősebb téglások emlékezései, a kitermelt földtömeg, a vörsi plébánia születési, házassági, halotti anyakönyvi adatai, valamint egy 1771-ből származó térképadat segít eligazodni utunkon visszafelé az időben. Ezek szerint tégláégetés a jelenlegi téglagyárnál és közelében legalább 250-300 éve történik.

Kezdetben épített kemence nélkül, úgynevezett "luftrant" eljárással égettek. A kiszáradt vályogot megfelelően összerakták, földdel körülhántták. Ez képezte a kemence falát. Az elgyújtás után az égetés bizonyos stádiumában, a tetejét is leföldelték. Ezt az elterjedt módszert még a közelmúltban is alkalmazták. pl. Horvátkuton. Előnye az, hogy nem kell kemencét építeni, viszont hátránya a sok selejt és a téglá gyengébb minősége. Ilyen égetés volt itt is kb. az 1700-as évek végéig. Ebben az időben épülhetett az 1927-ben lebontott első s egyben utolsó ún. "fáskemence". Ez már viszonylag komoly építmény, kb. 7x7 m. alapterülettel, 4 m. magas, méteres vastag falakkal. Ennek a teteje is nyitott volt, amit földelni kellett, de már a kéménye füstölgött. Az égetés 5-6 napig tartott. Általában fával tüzeltek, de néha kukoricaszárral, náddal, szalmával is.

A fáskemence a jelenlegi körkemencétől északnyugatra volt, részben a partba süllyesztve. A körkemencétől nyugatra, a lapon égettek luftrantban, feltételezhetően szükség szerint még a fáskemence üzemeltetése mellett is. A XVIII. században a kezdeti "Farkas-égető", térképadat szerint a jelenlegi tsz. út mentén lehetett.

A plébánia adatai szerint számottevő termelés folyt itt. Különösen 1817-től bizonyítható ez, mert ettől többnyire feltüntetik a foglalkozást /téglás- tegularius/ is. A helyet "Diós"-nak nevezik. Nincs tisztázva, hogy a téglások már abban az időben is a jelenlegi Csillagvárban, vagy a néhány éve elbontott, nagy nádas házban, vagy egyéb épületben laktak-e. A Kövér krónika 1820-

ban csak a diósi jáger-házról tesz külön említést. A családok száma 2-4 volt, de egyes munkásokat foglalkoztatottak Balatonszentgyörgyről, sőt Vörseről is. Ipari jellegű munkát ekkor szinte kizárólag idegenek végeztek. A téglaegetőknél is ritkaság a magyar név, nagyjából német és cseh nevekkkel találkozunk, amit megerősít a származás esetenkénti feltüntetése. Így 1817-től: Reiner János, Holtapfel Antal, Fresnik Mihály, Legel József; 1920-tól: Snitzer Illés Éliás /vörsi/, 1822-től: Pelte József, 1823-tól: Grünkammer József, 1824-től: Stan Albert. A feleségek között akadnak magyar nevek is. Az egész XIX. században hasonló a helyzet. Az idős emberek emlékezetében legrégebb téglásmester Fukász Antal /noje Papszt Filoména/ itt halt meg 1896-ban. Utána téglásmester volt Rezács Lipót 1913-ig, majd Pozsonyi Gábor egészen a felszabadulásig.

A század elejéről keveset tudunk. Az ott dolgozó családokat nem ismerjük. A Kis utcából azonban 3 férfit is felemlíthetünk. Molnár Károly sokat járhatott oda, mert Téglás Károlynak többen ismerték, mint pendes néven. /Még a most 47 éves fiát is Téglás Jóskának hívják./ Oda járt még Tütő Mihály és Tütő József. /Az élő Tütő György nagybátyjai/

1912 őszén költözött ide Rédei Károly a most is élő Süte Károly nevű fiával és családjával, valamint a már nős Süte Imrével. A téglát már az új körkemencéhez égették, nem adták el. Csak 30 cm hosszú vályogot vetettek. A kemencébe egy-egy alkalommal 30 ezer téglát fért. A téglásokat pénzben fizették és szabad tüzelésük volt.

A körkemencét 1913-ban olaszok építették. Egy vállalkozó két fiával és vejével. Simon Sándor Jenőné főzött nekik. A téglás szakmában, a kemence építést is beleértve, sok olasz dolgozott ezidőben. Innen Kéthelyre mentek kemencét építeni. A kemence 12 kamrás volt, 2 félkörrel. Befogadóképessége kistéglából 70 ezer darab. A "placcok" és "fészercs" fokozatosan épültek ki.

A munka az új "gyár"-nál 1914 tavaszán kezdődött, az ismert Pozsonyi Gábor téglásmester vezetésével. A kemencénél Süte Károly, Bene Antal, Bene Vendel és Simon Ádám Kálmán dolgozott. 1914-ben valamennyien bevonultak katonának. Az első világháború alatt 4-5 családot öröklődött, munkálkodott. Az asszonyok, gyerekek erejüket meghaladó férfimunkát végeztek. Sárt csináltak, talicskázta, kemencében dolgoztak.

1919-ben, a rövidéletű Tanácsköztársaság ideje alatt igen keveset változott az élet. Egyes gyáraknál nem is dolgoztak, de itt igen. Feltehetően, a téglások munkájának könnyítése végett, igen kisméretű téglát gyártottak. A dolgozókból bizalmiakat választottak, de ezen kívül nem történt semmi.

A háború után mérhetetlen nehézségekkel küzdenek. Nehezen indul a gazdasági élet, a férfiak egy része fogságban sanyalódik. Az inflációs folyamat, amely a háború vége felé felerosódott, tovább tart. A téglások sorsa döbbenetesesen rossz. Koldussors, a szó igazi értelmében. / Ismerünk esetenként koldulásra kényszerülő gyerekeket. / Zsir nélkül, főznek, uborkát rágnak puszta kenyérral. Az asszonyok télen agyagból készített apró birkákat árúsítanak, hogy a kinzó nyomort enyhítsék. Távolabbi falukba mennek, /pl. Horvátkútra is/ hogy az ismerősök előtt ne kelljen szégyenkezniük. Valójában ez is a kéregetésnek egyik formája. A felkeresett falusi parasztok is így fogják fel: "Nincs rá szükségünk, de látjuk, szegény asszonyok, hogy rá vannak utalva, hát megvesszük. És ők lesütött szemmel mindenért adják a sárból könnyel gyurt apróságukat. Otthon Diósban egy szoba^{ba} zsufolt, szütkölködő két család várja őket. A fojtogató nyomor 1926-ig húzódik. Az új pénz, a gazdasági élet megszilárdulása hoz csak fokozatos javulást a téglások sorsában.

Nő az építkezés s vele a termelés. 1927/28 a felemelkedés évei, s ez a hullám 1929-ben tetőz. Ekkor már 1,5 millió téglát készül, a korábbi évek 6-800 ezres termelésével szemben. Javul a bérezés, fokozódik az őszi - téli munkalehetőség is.

Ekkor épül Keszthelyen a múzeum és a karmelita templom. Emelkedik a munkásság életszínvonalra. Sokszorosan elnyűtt rongyait újjal cserélheti fel. Ebben az évben szinte mindenkinek kerül új ruha. /Természetesen nem tudják, hogy csucson vannak, ahonnan csak visszafelé lehet csuszni./

Az 1929-33-as gazdasági válság klasszikusan jól mutatja a tőkés világ gazdasági összefonódottságát, bonyolult munkanegosztását, tőkés kapcsolatait. A kis falusi téglagyár sejtje a tőkés világnak, így a háborút követő évek gazdasági pangását, felélénkülését, fellendülését sorra átveszi a gazdasági vezető hatalmaktól, élén az USA-tól. Átveszi a válságot, vele a termékek eladhatatlanságát is. Mindezt bizonyos késéssel, mivel a mi hazai viszonyaink sokkal éretlenebb tőkés viszonyokat mutatnak. A téglások munkaadója nem tőkés, hanem a feudalizmus gyengülő diassfényét még többre becsülő "főúrhatnán" nagybérelő, akinek a szemében többet jelent a négyes fogat, a Szent Szilveszter rend térdszalagja, a nagyságos cím után a néltóságos, a templomi kegyurság stb. feudális oicónak az értékpapiroknál. Neki több a dzsentri a bankárnál, a mezőgazdaság az iparnál. Többször kijelenti, hogy neki az egész téglagyár csak teher, ráfizetés. A vállalkozó aztán ezt a kinyilatkoztatást, érthető okból tolnácsolja is a munkásoknak. Az uraság felett van a Festetics herceg mérhetetlen hitbizománya, a feudális Magyarország egyik fontos tartóoszlopa, akinek a vagyonában és gondjaiban kevesebb az egész téglagyár, mint az itteni munkásoknak egy ing-gomb. Az uraság alatt viszont ott van a tőkés termelési érdek fúrge, - de lehetőségeiben a feudalizmus koloncáitól korlátozott - kifejezője: a vállalkozó. A téglások csak vele beszélhetnek, egyezkedhetnek, csak neki nondogalódhatnak néha. Az osztályharcban /csak most tudjuk/ ő volt az ellentábor altisztje. Az urasággal semmi közvetlen érdekellentét nem ütközött ki. Ugy állt a dolgok fölött, mint egy kisisten. Az emberek félték a vele való találkozást, nehogy elrontsának valamit, nem tudván szegények, hogy mi illik. Pedig "jó ember" volt, a köszönésüket szívélyesen viszonzta, még a kalapját is megemelte. A vállalkozó meg ott élt köztük, azt látták, el is ismerték, hogy sokat dolgozott, de azt, hogy nepnyit keresett és éppen rajtuk, csak sokkal később tudták meg.

A téglakészletek eladhatatlanná váltak, mert a paraszt-lakosság sem tudta termékeit értékesíteni. Az uraság külön "riferáltatta" a téglát, részletre is adott. Így sem ment. Az eladósodó, bolcsta, vagyonszállás, adó sújtotta parasztság nem építkezett, vagy ha helyel-közzel előfordult is, úgy tönk házának falát. A téglagyártás rohanosan visszaesett. 1930-tól 1932-ig egyre kevesebb és kevesebb lett, majd a teljes eladhatatlanság miatt 1933-ban meg sem indult a termelés. Közben a vállalkozó természetesen kihasználta a válságot a folyamatos bércsökkentésre, amit az állandó és az egész országra /sőt a tőkés világra!/ kiterjedő munkanélküliség miatt mindenhol megcsináltak. Naponta kínálgatták magukat a téglások és a falusi férfiak a "mester urnak", aki hasznosította is a munkaerőkinálatot. A téglások nagyrésze elszéledt. 1933-ban a mesteren kívül, csak Törökék, Süteék és Lászlóék maradtak. A férfiak aratni mentek, az asszonyok részben kapálást vállaltak. Ezen kívül tavasszal és ősszel egy kis répanunka volt csak. A nyomor ismét kétségbeejtő lett. Az arató férfiaknak fél adag barna dohány jutott, a pipa meg a vastag papirba sodort cigaretta jelentette csak a korlátolt élvezetet. Sovány rántottleves, paprikás, vagy zsíros kenyér, a mezőn egyesek által szedni engedett gyümölcs volt a reggeli, uzsonna. Ruházkodásra nem is gondolhattak. Rongyosságukat foltra fölttal fedték. Évek kellettek, mire a nyomorból újra kiláboltak.

1934-ben megkezdődött a munka. Csak három család dolgozott. /Süte, Török és László/ 400 ezer téglakészült. 27-cm-es kistéglát és 30 cm-es nagyot gyártottak. A nyerstéglát szárítva, csak a felszerben vették át, közvetlen a kemencébe hordás előtt. De még így is 5% ráadást kellett a téglásnak adni, az esetleges ezután törés kárpótlására. Ez a ráadás a válságtól távolodva kb. 3 év múlva újra a válság előtti 2%-ra csökkent. Így a vállalkozó biztos hasznot zsebelt be, hiszen a kockázatot az eső és szél okozta károkért a téglás viselte. A kistégla ezrért 2 pengő 50 fillért, nagyért 2.70 pengőt fizettek. Ez 1935-ben 2.70 és 3 pengőre, majd lassan, fokozatosan emelkedett évenként. Az emelés kinos harcba került, mivel könnyen lehetett más munkást kapni és a 3-4 család sem igen tudta összehangolni álláspontját.

Volt eset, hogy a vállalkozó külön bért ajánlott egyeseknek. Volt példa az elfogadásra, de az elutasításra is. Valószínű titokban is maradt eset. Tavasszal a sán-lerakás, place-tisztítás /ez évenként kb 4 napos munka/ fizetség nélkül történt. Az alkudozások gyakran végződtek elköltözéssel, sőt visszaköltözéssel is. Gyakori volt az olyan család, aki másodszor lakott itt. A gyerekek fájlalták legjobban a barátoktól, ismerősöktől, megszokott, környezettől való elválást. Sirtak még mások elköltözésekor is. E ragaszkodásukkal aztán érdekeikkel szembenállónan kedvezőtlenül befolyásolták szüleiket az alkuban. Megegyezés szerint természetbeni járandóságot is kaptak: 600 □-öl kukoricát, 300 □-öl krumpelit, kis házkörüli kertet, 100 ezer téglánként 3-4 méter tüzfát. Lakást is kaptak, közös konyhas házban.

A téglások látástól - vakulásig "akkordban" /teljesítményben! / dolgoztak a munkaidény alatt, naponta 14-16 órát. Vasárnap a száraz nyerstéglát kellett a félszer alá hordani, hogy el ne ázzon. Ez 2-3 órát vett el, főleg a fiatalok ünnepi kedvéből és szomorúan lázongtak a májustól szeptemberig tartó kényszerű leköötöttség miatt.

A 30-as évek végére az évről évre emelkedő termelés megközelítette az egy milliót. A második világháborús infláció megnövelte a téгла iránti keresletet. A parasztság részben építkezett, részben téglában akarta átmenteni a pénzét, mert az érték és időálló. Vitték a bort és egyebet a nester urnák, még a kemencés téglásoknak is jutott. A kemencések ezért néha olyan forró tűzbe kényszerültek, hogy kezükről a szőr leperzselődött, a tragacs meggyulladt. Előfordult, hogy a kocsisokkal ott álló gazdák, a kihordást nem bíró kemencenunkások helyett, maguk hordták ki a téglát, lapáttal dobálták. Ennek ellenére is akadózott a termelés, mert a háborús események miatt rendszertelenül szállították a szenet. Hol szén nem volt, hol vágta hol egyik sem. Így a férfiak egy része már 1941-42-ben máshol volt kénytelen időszakos munkát vállalni, arattak, kubikoltak. Most már akadt munka bőven. A kereset is általánosan megjavult. A javakorabeli férfiak katonák voltak. Egy fő csendőrnök ment. Egyeztek az uradalomban komencióra szegődtek.

1943-ban meg se próbálták már a téglagyártást. A háborús rombolás megbénította a munka életritmusát. A placok, felszerek kiürültek, elnéptelenedtek.

A lassan növekvő igényü, szocialista tanokat nem ismerő, valóságos hazafiasságra nevelt és kényszerített éretlen proletár nem tudta még, hogy ezzel lezárult az embertelen szenvedést, többszörös kizsákmányolást jelentő téglás munka időszak. A félrevezetett tömegekkel a győzelemben bizott. Arra még gondolni sem mertek, hogy éppen a háboru elvesztésével jutnak a dolgozók győzelméhez.

A gyár leállt, a termelés 1943-tól 1950-ig szünetelt.

A felszabadulás után egyszer felmerült egy kisipari termelőszövetkezet felé társulás gondolata, de azt Kaposváron elvetették, nyilván már akkor az államosításra gondolva. A téglások szétszéledtek. Általában földet kaptak, új gazdákként gazdálkodtak. A fiatalokból többen vasutasok lettek.

1951-ben, az államosítás után, a téglagyárat a Somogyegyei Tanácsai Egyesülés veszi kezelésbe. Megindítják a gyártást, Biankini Jánost helyezik ide telepvezetőnek. A fészerek dűledezők, tető nélküliek, a kénence megrongált állapotban van, a kénény megrepedt, életveszélyes. Munkásokat toboroznak a meglevő primitív termelési eszközökhöz. Nehéz fizikai munkával, kezdetleges körülmények között fognak hozzá a vetéshez, égetéshez. A dolgozók eleinte viccnek veszik, hogy "miénk a gyár, megunknak dolgozunk"; nem értik miért és hogyan. Hiszen a munka egyforma, a kereset se igen több mint régen, csak most nem az uraság, meg a téglásnester, hanem az állam és a telepvezető parancsol.

1952-ben újjáépítik a szárító fészereket és gépesítésen gondolkodnak. A megalakított szakszervezeti csoport felvilágosító munkával segít, tüvékenykedik. 1953-ban szereznek egy gőzgépet. Beállítják és a kézi erő mellett már géppel is dolgoznak. A létszámuk 30 fő. 2.5 millió téglát gyártanak. 1954-ben pedig szinte forradalmasítják a termelést. A gőzgépet villanymotorokkal váltják fel, gépesítik az egész nyersgyártást. Az életveszélyes kénényt ledöntik és helyette új 42 méter magasat építenek. A termelés 3.5 millió. Újabb munkásfelvétel szükséges. Két család részére modern, jól felszerelt lakást építenek, üzemi fürdőt létesítenek zuhannyal, káddal, állandó meleg és hideg vízzel. /vajon mit adott volna az uraság ?/

Ebben az évben, a bányában a földkitermelés közben, a dolgozók kb. 10 millió éves masztodon csontvázat találtak. Haragszának rá, mert beleszűl teljesítményük alakulásába, tudatlanul ütik, verik rongálják, aztán mégis csak nyugtalanná válnak az óriás csontok láttán, bejelentik a leletet. Értesítik a keszthelyi muzeumot. Szakértők jönnek a helyszínre, majd a koponyát és agyarakat a Nemzeti Muzeumba szállítják.

1955-ben prэшázat építenek, a kapott 450-es prэшgép elhelyezésére. A régi kemencét is újjáépítik, mert már nem bírja el a 44 fő 4,5 milliós termelését.

A rendelkezésre álló föld alkalmas jóminőségű téglá előállításához, így cél a további fejlesztés. A telepvezető nehézségekkel, gondokkal küzd. Legnagyobb problémát a létszámemelés okoz, a termelőszövetkezetek megalakulása, a tagok kötöttsége miatt. 1963-ra azért sikerült 70 fős munkásgárdát kialakítani és 5,5 millió téglá előállítását veszik tervbe. Ehhez 25.000 köbméter föld kitermelése szükséges.

1962-ben új iroda épül kulturteremmel.

1963-ban megszűnik a Somogy megyei Egyesülés, illetőleg egybeolvad a Zala megyei Egyesüléssel és a két megye gyárait közös vezetés alá helyezik. A gyárnál tovább folyik a gépesítés. Gépek végzik a nyersanyagkitermelést és szállítását is. A bányagéptől az agyagot a köradagolóhoz csillékben kis mozdony /kuli/ vontatja.

1964-ben a bagger által kitermelt földet részben már szállítószalaggal továbbítják a prэшhez. A teljes szalagosítás 1966-ban fejeződik be. Megfelelő munkaerő-átcsoportosítással most már 7,5 millió téglát állítanak elő évenként.

A régi lakásokat lebontják és 1967-ben az új, modern, parkettás, 2 szoba összkomfortos lakásokat átadják a dolgozóknak.

1967.-68-ban 60 fős átlagléttszámmal a teljesítmény felette van a 6 milliónak.

A dolgozókkal nem annyit törődnek, mint a múltban. A termelés fejlesztésével együtt a szociális fejlesztést, a munka és életkörülmények kulturáltabbá tételét is éppen olyan fontosnak tartják.

A kemencénél már 1967 óta napi 7 órás műszakban dolgoznak 14-en.

1969-ben keresetsökkenés nélkül, minden dolgozót érintően a heti 44 órás munkaidőre térnek át.

Hidrofor biztosítja a lakások és a fürdő zavartalan vízellátását. Védőruhát, védőitalt szolgáltatnak ki kötelezően, tisztálkodási eszközök, étterem áll a dolgozók rendelkezésére. A rádióval és televízióval felszerelt kulturteremben a párt és a szakszervezet által szervezett politikai oktatáson majdnem mindenki résztvesz és még a példásan helytálló 22 nő is érti már, hogy a 2.300.-Forintos havi átlagkereset mellett növekvő igényeihez mást is kap.

1968-ban a Somogy-Zala megyei Téglá és Cserépipari Vállalat a megfelelő minőségű föld miatt, egy új, teljesen gépesített, évi 17 millió téglá előállítására képes gyár építését kezdte el, 35 millió forint beruházással.

Téglából egyenlőre nem lehet eleget gyártani.

A régi téglások közül egyesek megérhették az új élet nyújtotta éven át tartó biztos munkát, rövidebb munkanapot, egészségesebb, balesettől védettebb munkakörülményeket.

Az öregek ezen tulmenően elérhették a nem remélt nyugdíjat, amely gazdasági függetlenséget, nyugodtabb öregkort biztosít. Kárpótlásul kapták a szocializmustól a kapitalizmus által megrabolt fiatalságukért. - Ha régi téglás -sorsukról beszélnek, a fiatalok kételkedve mosolyognak, nehezen hiszik el.

2.c. A NÁD ÉS SÁS.

/Böröcz Gyula./

A nád és sás.

Falunk nyugati határa lápos, mocsaras terület. Alkalmas nád termelésére. Elmondások alapján az 1900-as évekig emlékeznek vissza a nád kitermelésére. A balatonszentgyörgyi berek kb. 100 katasztrális hold területen fekszik, évente átlagosan 70.000 kéve nádat arattak le. A termett nád egy részét elszállították, más részét a faluban és környékén használták fel.

A nád ipari hasznosításával 1880-tól 1923-ig Betlehem Izidor cég foglalkozott kisebb mértékben. A nádas területeknek majdnem a felét kihasználatlanul hagyták, tél végén leégették. 1923-tól 1944-ig Berényi Béla keszthelyi épületanyag nagykereskedő vásárolt és dolgozott fel nádat ipari célokra.

A nád kitermelés "matuka" vagy "kacér" /kasza hegyéből 30-40 cm-t levágták és 1 méter hosszú nyélre erősítették/ segítségével száraz lábról vagy csónakból történt. Tolókasztát használtak, ha jégborította a nádas területet. A nádarató emberek lábán faklumpa volt. A jégen kovács-gyártotta jégpatkót kötöttek a cizmájuk talpára, úgy mozogtak. A nádat az 1950-es évekig kézi erővel termelték ki. 1928-ban Simon /Ádám/ Kálmán bádóg csizmát készített, amelyben sekély vizes területen is lehetett dolgozni. A bádógcsizma: ovális alakú fatalp és köré szegelt 50-60 cm magas bádógszár. Ezzel a bádógcsizmával azt a nádas területet is tudták szedni, ahol a csónak nem tudott elmenni, a faklumpa pedig elmerült. A gumicsizma nem volt alkalmas, mert sem az ember nem bírta ki benne a hideget, sem a csizma nem bírta ki a kemény nád-torzsa nyársolását. Az eszközök segítségével kévékbe szedték a nádat. A vizes területekről csónakkal szállították ki. A csónakra 20-25 kévét tudták felrakni. A kiszállított nádat időnként az átvevőnek átadták. A kitermelés bérért és részesen történt. A részes nádat először az uraságnak kellett bevinni, majd utána vihette el saját részét a kitermelő. Nád-depót a Torzsaréten, a legegyszerűbb szélén alakították ki, az országúthoz közel és könnyen megközelíthető helyen. Részes nád szedése azokban az években fordult elő, amikor a nádra nem volt vevő.

A kitermelt nádat részben exportálták, /Németországba, Csehországba, Svájcba,/, részben hazai feldolgozásnál: tetőfedésre, kerítés készítésére, stukaturnád fonásra használták fel. Exportra olyan nád volt alkalmas, amely ceruza vastag, egyenes, kemény, tiszta testű és 120 cm-től 300 cm. hosszúságú volt. Az export nádkéve körvastagsága 100 cm az alsó kötésnél./ Az alsó kötés 4 ujjnyira volt a tövétől./ A nádat hosszúság szerint is osztályozták. Általános méretek: 120-140-160, 180-200, 225, 250, 280 cm. Ritka esetben exportáltak 300 cm hosszú nádat.

Stukaturnádat Balatonszentgyörgyön először 1934 tavaszán, Péter István készítette. Berényi Béla, mint a Nádkiviteli Vállalat vezetője adta a stukatur-fonó gépet. Ezen a gépen naponta 13-15 tekercset lehetett elkészíteni. 1 tekercs 1 méter széles és 10 méter hosszú volt.

A felszabadulás után a Magyar Állami Hal és Nádgazdasági Üzemek Balatoni Nádgazdasága vette kézbe a nádkitermelést. A nehéz munka megkönnyítése érdekében kaszálógépet és nádarató gépet használnak a nád levágásához. /RS-09 traktor./

1950. augusztus 7-én indult meg a nádüzem 6 géppel, 2 műszakban, 14 alkalmazottal Péter István műhelyében, az ő vezetésével. Ebben az évben 22.947 tekercset készítettek. Ehhez felhasználtak 13.974 export kévét. A dolgozók havi 572.-Ft átlagkeresetet értek el.

1951-ben a battyánpusztai kastélyt a Nádgazdaságnak juttatták. Az pedig a szép parkettás, nemrégén még ragyogó urasági szobákba gépeket állított be. 1951. június 3-án ide költözött a Nádüzem. Az üzem vezetését 1955-ben Siszler Lajos, majd 1960-ban Simon József vette át. Az üzemben, nemcsak stukaturnádat, hanem 1951-től nádpallót is készítettek. A nádpalló mérete: 5x100x200 és 3x100x200 cm. A nádpallót beépítés és fagyvédelem céljára használták. Beépítésre levél- és zászlómentes, fagyvédésre leveles, gyékényes és sásas nád a legmegfelelőbb.

1967-ben bővült a nádúzen szolomit préssel és szövetkészítő géppel. Jelenleg 1 db. szolomit prés /gépi meghajtással/, 4 db kéziprés, 3 db stukaturgép / gépi meghajtásos/ működik.

A gépekkel ma már 480.000 kévét dolgoznak fel évente. Jelenleg Jugoszláviába, Romániába, Csehszlovákiába, NDK-ba és az NSZK-ba exportálnak.

Az üzemben 53 főt foglalkoztatnak. Átlagkereset 1450.-Ft.

A nád mellett a sásról is meg kell emlékeznünk. A sászedés megélhetést adott sok szentgyörgyi családnak a két világháború közötti időben.

A nagy mennyiségben termő sásat a berekben veszni hagyták, elenyésző mennyiséget használtak fel belőle szőlő kötözésre, megfontva pedig szatyrok készítésére. Az állatok is csak az éhhalál küszöbén ették meg.

Meglepetést keltett az olaszok megjelenése, amikor kihirdették, hogy sásat minden mennyiségben átvesznek. Mentek is a szentgyörgyiek és a vörsiek a berekbe sásat szedni. A sászedési idényben, amikor már megtanulták a sászedő sarló kezelését, megfelelő, lapos fenekű "hajók" készítését és használatát, olyan keréseket értek el, amelyek messze felülmúlták a napszámbéreket. Igaz, hogy mocsárban, vízben, gumicsizmában izgadtak meg érte, de megtalálták a számításaikat, akik bírták.

A vöröstövű sásat Olaszországba szállították, ahol üvegek, demijonok jellegzetes burkolásához használták fel. Ilyen üvegekben mentek világhódító utjukra az olasz borok, többek között a Chianti és Lacrima Christi.

Jelenleg a sás újra veszendőbe megy, ugyszólván semmire sem használják.

H A L Á S Z A T.

/Simon József/

.....

H a l á s z a t.

Balatonszentgyörgynek, mint valanikori vizparti helynek, megvannak a halászati emlékei és hagyományai.

A halászat első királyunk idejéről királyi adományozás joga volt. "Szabad halászat"-ról nem beszélhetünk, mert a víz is mindig a község birtokosáé, az uraságé volt. Azonban a nép a kötelező beszolgáltatás ellenében, bármikor szabadon halászhatott. 1866 után viszont már az egész Balatont halászvállalkozóknak adták bérbe az uraságok. 1900. I.1-től a Balaton egész területét részvénytársaság vette bérbe, partjait csendőrökkel őriztette.

A XVIII. és XIX. században a szentgyörgyi halászok, mint a vörsiek, berényiek, keszthelyiek, szervezett csapatban: halász céhben dolgoznak a halászmester /céhmester/ irányítása alatt. Balatonszentgyörgyön került elő a céhláda, Vörsön a céhkorsó, Keszthelyen a céhcimer, céhzászló és a céhszabályzat.

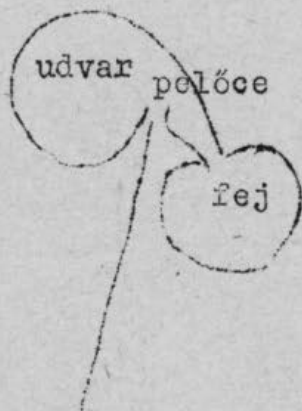
A céhszabályzat artikulusai mindenekelőtt a vallásosság ápolását rendelik el. Részt kell venni a proceciókon, jeles napok és vasárnapok máséin. Ezeken a napokon nem szabad halászni, másé előtt a törökhöz sem szabad kinenni. A káromkodás is tilos. /Ha a céhmester káromkodik, kétszeres a büntetése./ Aki lop, gyilkol, paráználkodik - szerszánától eltiltatik. Egymás érdekeit kölcsönösen védik, senki a maga szerszánát a másik elé nem állíthatja. A céhmesternek engedelmességni tartoznak. A vétőket megbüntetik. - A legtöbb büntetés nisenúlasztásáért járt ki. A céhbe nem vesznek fel mindenkit, tag csak római katolikus lehet. A felvételnek ára van: 6-12 forint, - az 1800-as években már 100 Ft. egy pár szövetség, /később gyertya/ és áldomás./ 2 kenyér, 2 tál étel, 10 icce bor./

A következő vonyóhelyek vannak; 1. Alsó- és 2. Felső - Gulaállás eleje, 3. Torokeleji boszka./buzsa/

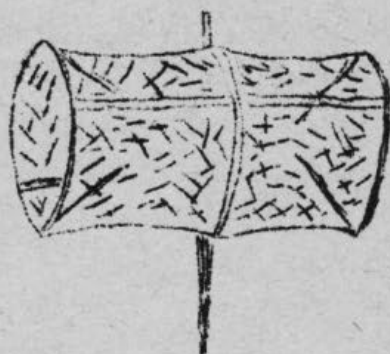
1901-ben a Kisbalatont 8 szentgyörgyi, 6 vörsi halász halássza. Fő szerszánai a vejszők és a varsák, de használnak turbukhálót és emelőhálót is. A kipusztult hattyuk ta-

nyája mellett cölöpökre épített nádfedelos, nádfalás halász-
"gunyhó" a vízi otthonuk, pihenő és gyülekező helyük. Bodonha-
jók helyett már lapos fenekű, könnyen sikló deszka-hajókkal
járnak.

Külön téli és külön nyári vejszeket használnak.
A téli erős őszi nádból, a nyári vékony fiatal nádból van.
Végh József ezeknek a mestere. A vejsze felállításánál ponto-
san meg van állapítva, hogy melyik részhez hány párt nád kell.
Minden párnál az egyik szál vastagabb felével lefelé, a másik
vastagabb végével felfelé van s így a pár elul is, felül is egy-
forma vastag. Az egyes nádpárokat gyékénnyel kötik egymáshoz,
és pedig öt, ha a víz mélyebb, hat sorban. - A vejsze fejből,
pelőceből, udvarból és toroklérszából áll. - Azt a gyékénykö-
tést, amely a toroklérszát, pelőcét és udvart úgy köti össze,
hogy a halat beengedi, de az onnan vissza nem tud jönnie, igá-
nak nevezik. Ennek a felállítása követel legtöbb ügyességet és
fortélyt, mert ettől függ a szerszám fogóssága. E főleg berki
szerszámnak az udvara 130, feje 120, pelőcéje 15 pár nádból áll.
A varsa vesszőből font, dobhálónak is nevezett ősi szerszám.
Ez tulajdonképpen hordozható vesszőkosár, amelyből a belsejébe
beuszott hal nem tud kijönni.

A vejsze lerakásának vázlata

A varsa vagy dobháló.

Ezekon kívül umbellát vagy emelőhálót is használnak.

A berekben, árkokban buklóznak és turbukháló a szerszámuk.

A halász-csoport az első világháboru vége felé oszlik fel, de a halászás nem szűnik meg, csak a bérlet. Éjszaka, de nappal is lopva, bujva, titkon buklóznak az árkokon, csikoznak a fagyos iszokban. A csendőrök csak a Balatonon orvhalászó berényiek és a szigonyozó vörsiek közül tudnak néha egyet - egyet elfogni.

Amíg Kelevicz Kálmán és Végh József vezetésével csoportban halásztak, alig fordult elő orvhalászás. A banda feloszlása után azonban Végh György, Simon Péter Mihály és Simon Pál Mihály volt tagokkal igen sokan járnak a tilosban, még később is 1945-ig. Ebben nemcsak a szenvedély, a szűkös megélhetési helyzet is közrejátszik.

Fogásuk néha százkéntnyi teher. Előfordul ponty, csuka, elvértve harosa is, őn, a kedvelt compó, kárász, sügér, tömegével keszeg, gorda. Csik is akad. Emlegetett ételük a csikos-káposzta. A keszeget, kárászt, gordát felhasogatva tartósítja, a yesszőre fűzi a lakosság és a padlásokon szárad, füstölődik.

A második világháboru után, bár teljesen nem szűnik meg az orvhalászat, - különösen ivás idején - csak kedvtelésből való horgászásról beszélhetünk. A horgászást nagy szenvedéllyel űzik az orvosok, pedagógusok, tisztviselők, boltosok és nyugdíjasok, de egyetlen paraszt sincs közöttük.

2.d. AZ ERDERT VÁLLALAT 7.sz. TELEPE

/Furák József/

.....

AZ ERDÉRT VÁLLALAT 7. SZÁMU TELEPE .

Balatonszentgyörgy község történetéhez és fejlődéséhez 1956 óta szorosan hozzátartozik az Erdőgazdasági és Faipari Értékesítő és Készletező Vállalat / ERDÉRT/ 7.számú telepének létesítése és fejlődése is.

A telep 1956.junius hó 18-án létesült, a vasut mellett 3 kat. hold területen, 10 munkással Forró József vezetésével.

A telep létrehozását országos éráck tette szükségessé. Az ország fenyő fűrészáru szükségletét külföldi behozatalból, importból biztosítja államunk. Ennek lebonyolítását a kormány országos viszonylatban az ERDÉRT vállalatra bízta. A vállalat az országot felosztva, önálló telepek kiépítésével látja el ezt a feladatot. A nyugat- és dél-Dunántul fenyő fűrészáruval való ellátására a balatonszentgyörgyi 7.számú telep hivatott.

A telep igen nagy nehézségek között kezdte meg munkáját. A terület zsombékos legelő volt, közepén egy tószzerű mocsárral. Mindössze 200 folyóméter hosszú iparvágánnyal rendelkezett. Az első feladat a talajegyengetése, földdel, majd sakkal való feltöltése volt. Ezután indulhatott meg az érkező fenyő fűrészáru fogadása napi 2-3 vagonnal.

A munka ebben az időben gépesítés nélkül, egyszerű segédeszközök felhasználásával, kézierővel, háton hordással folyt. Szociális létesítmények egyáltalán nem voltak, csak egy deszkabódé a szerszámoknak. Az ivóvizet a vasutállomásról hordták vi-zeskannában.

A kezdeti 10 munkásból ma is dolgozik: Nagy Ferenc, Persa István és Kun Julianna balatonszentgyörgyi, valamint Tóth János, Györgyi József, Horváth László, Molnár József és Vilisics Viktor balatonberényi lakos.

1956 októberében már 36 főre emelkedett a létszám.

Az ellenforradalom idején semmiféle ellenséges megnyilvánulás nem volt. Minden nap bementek dolgozni, a beérkezett vagonokat kirakták. Éjjel pedig munkásokból megerősített éjjeliőr szolgálatot tartottak, nehogy valaki kárt tegyen a telepen tárolt fűrészáruban. A dolgozókból munkástanács is alakult, de csak egyszer tartottak gyűlést, ahol Kovács András, Paucsó Gábor és Fehér Lajos munkástanács tagok forradalmi segílyt kértek a telepvezetőtől. Természetesen nem kaptak, de ebbe bele is nyugodtak.

1957-től fokozatos fejlődés indult meg a telep életében.

1957-ben a telep egész területén kiépítették a kisvasuti sínhálózatot, 10 db. pályakocsival. Megépült az irodaház 4 iroda helyiséggel, 1 ebédlővel és 1 öltözővel.

1962. december 1-én a telep vezetését a már beteg Forró Józseftől Furák József vette át.

A telep fejlődését a következő táblázatok mutatják:

Gépesítés:

1958. évben	1 db.	vagonberakógép
1961. "	2 db.	vagonberakógép
1963. "	3 db.	vagonberakógép
1965. "	1 db.	oldalvillás targonca
1966. "	1 db.	oldalvillás és 1 db. homlokvillás targonca
	1 db.	szuperzetor
1967. "	1 db.	tehergépkocsi
	1 db.	oldalkocsis és 1 db szoló motorke- rékpár
1968.	2 db.	szalag- és 2 db körfűrész, fűrészcsarnoki gépek.

Létesítmények:

1957. évben	központi irodaház
1962. "	női és férfi fürdő
1963. "	női és férfi öltöző

1964. évben		telepbővítés 9 kat.holddal, valamint vitzároló medence, portásszoba és kerékpárszin építés
1965. "	"	szolgálati lakás és tűzoltószertár építés, villanyhálózat bővítése kapcsolóház építésével.
1966. "	"	műhely és raktárépület, valamint a telep belső utahálózatának megépítése.
1967. "	"	fűrészcsernok építés
1968. "	"	gépi máglyázáshoz szalagut építés és a szociális létesítmények korszerűsítése.

Állóeszközök forintértéke:

Év:	Üzemi épü- letek bérende- zések:	Munkagépek	Járművek	Összesen:
1956	345.785	5000		350.785
1957	568.280	34.600	20.400	623.280
1958	17.650	58.300	-	75.950
1959	29.479	-	-	29.479
1960	153.200	43.000	40.200	236.400
1961	151.400	-	-	141.400
1962	308.200	36.000	62.700	406.900
1963	348.260	-	50.000	398.260
1964	847.265	96.000	69.500	1.012.765
1965	861.480	20.000	106.580	988.060
1966	617.210	275.300	-	892.510
1967	858.400	855.400	55.100	1.768.900
1968	569.805	19.050	-	588.855
		<u>Összesen:</u>		7.523.544 Ft.

Áruforgalom m³-ben:

Nyereség tervhez viszonyítva:

Év			
1956	500	m ³	0 %
1957	3,000	"	0 "
1958	9,100	"	101,2 "
1959	37,980	"	102,3 "
1960	48,070	"	103 "
1961	63,200	"	103 "
1962	71,096	"	104,2 "
1963	86,760	"	104,4 "
1964	105,329	"	106,5 "
1965	114,582	"	108,6 "
1966	120,116	"	110 "
1967	120,200	"	108,9 "
1968	120,270	"	112 "

Átlagléttség

és

havi átlagkereset alakulása:

1956. évben	36 fő	1242.-Ft
1957. "	54 "	1258 "
1958. "	56 "	1268 "
1959. "	56 "	1292 "
1960. "	57 "	1293 "
1961. "	59 "	1308 "
1962. "	64 "	1341 "
1963. "	75 "	1392 "
1964. "	94 "	1400 "
1965. "	124 "	1484 "
1966. "	127 "	1583 "
1967. "	136 "	1750 "
1968. "	150 "	1850 "

A telep a dolgozók életszínvonalának fejlesztésében, a nehéz fizikai munka gépesítésében, a szociális, kulturális, ellátottságban, a dolgozók eszméi, politikai nevelésében igen jelentős eredményt ért el.

A dolgozók életszínvonalának emelkedését szemléltetően dokumentálja az a tény, hogy még 1956 évben a dolgozók havi átlagkeresete 1242-Ft. volt és ez az összeg 1968. évben 1850-Ft-ra emelkedett.

A nehéz fizikai munka gépesítését a telep 80 %-ban megoldotta és a jelenleg ismert tervei alapján a következő 2 évben a nehéz fizikai munkát teljes egészében gépesíti.

A szociális és kulturális ellátottság is jelentős. A dolgozók üzemi étkeztetésben részesülnek. Jól felszerelt, modern női és férfi fürdő és öltöző áll a dolgozók rendelkezésére. A telep fennállása óta 3 szolgálati lakást épített.

A dolgozók kulturális igényeit a munka befejezése után telepi könyvtár, rádió, televízió elégíti ki.

A telep dolgozói részére minden évben tanulmányi kirándulást szervez. A környezet valamelyik jelentős ipari objektumát, valamint a történelmi nevezetességű létesítményeket és helyeket tekintik meg. Ezen kívül minden évben meglátogatják a budapesti ipari vásárt. 10 dolgozó külföldi jutalomutazáson vett részt.

A dolgozók politikai, ideológiai nevelése érdekében rendszeres ismeretterjesztő előadások folynak. Az üzemi párt- és szakszervezet 1962 óta, minden évben pártpolitikai és szakszervezeti tanfolyamokat szervez. A dolgozók szervezettsége százszázalékos.

A telepen 1956-tól szocialista munkaverseny folyik. 1963-ban szocialista brigádmozgalom indult. 1963-ban 2., - 1965-ben 1.- és 1967-ben 1. szocialista brigád alakult, Kossuth, Petőfi, Alkotmány és Május 1. elnevezéssel. Ezek a brigádok jelenleg is működnek. A kiemelkedő munkát végzőkből 56 kiváló dolgozó oklevél, 56 kiváló dolgozó jelyény és 4 dolgozó miniszteri kitüntetésben részesült.

A telep szorosan beleilleszkedett Balatonszentgyörgy község nagyarányu fejlődésébe és hatott is rá, ugy gazdasági, szociális és kulturális létesítmények építésével, mint a dolgozók életszínvonalának emelése tekintetében egyaránt.

A telep fejlesztése tovább folyik. Területét 20 kt. holddal bővítik, modern fűrészesarnokot építenek, nagyobb rönkteret és szelvényáru teret rendeznek be. Ez azt jelenti, hogy az ERDÉRT telep a jelenleg foglalkoztatott 150 létszámot 600-ra fejleszti fel. Az új terület kisajátítása hivatatosan megindult.

Ez a fejlődés nemcsak helyben, hanem a szomszédos községekben is érezteti hatását.

2. c. A vasutállomás története.

/Simon József/

A vasutállomás története.

Jó közlekedés nélkül a kereskedelem kifejlesztése elképzelhetetlen. A közlekedési eszközök között a vaspálya a legcélszerűbb arra, hogy a nemzetközi kereskedelem tökéletesítésének alapja legyen, mert gyors, szelíd és olcsó összeköttetést biztosít. Így látja Széchenyi István és javaslatát 1840. április 6.-án vitatják meg először. Az előterjesztést és vitát tett követi. A tőkés Vasúlya-Társaságok munkába fognak.

A Dunántulon harsányiak közül el 1861 tavaszán a Buda-Déli Székesfehérvár-Nagykanizsa közötti, a Balaton déli partján húzódó vasutvonal.

Április 1-én adják át a forgalomnak. A vonal Buda és Nagykanizsa csomópontok között 14 állomást érint. Ezek az állomások: Promontor, Tótvány, Tárnok, Martonvásár, Nyék, Dinnyés, Fehérvár, Csikvár, Lepsény, Siófok, Szántód, Boglár, Keszthely és Konár-város.

Hol van Balatonszentgyörgy? - Keszthely néven szerepel. Állomásunknak a 70-es évekig /1871?/ Keszthely külső pu. elnevezése van.

Az állomást 1858-ban kezdték építeni. Az akkor elültetett eperfa ma is megvan, védik, óvják.

Az állomás a Déli Vasut 4 vágánnyal rendelkező középállomása és fő vizállomásként szerepel.

Felvételi épülete meglehetősen jellegzetes formáit ma is tartó, két végén emeletes, oldalszárnyakkal van lezárva. Az emeletekre csigalépcső vezet. Vízháza és 2 vízdarujja van. A pályaudvar mindkét végére kettős őrházat építenek.

A főépülettel szemben, a tulajdonon lévő áruraktárhoz és gabona-szinhez a Sváb-féle lóvasut /iparvágány/ csatlakozik. A szomszédos uradalnak ezen szállítják ide feladásra terményeiket Battyánból, Vörseről és Barból. A "pánvádlí" vagy "lórivasut" a cseládok, bérészek vonatja, mert ők nem juthatnak tovább, a parasztoké meg még ez sem.

Az állomás személyzete akkor 1 állomásfőnökből, 2 forgalmi szol-

gálattevőből, 2 váltókezelőből, 1 raktárnokból és 2 rektári munkásból áll.

A személy és áruforgalom ebben az időben még elenyészően kicsi. Változást az 1880. év hoz. Elkészül a Keszthely-Balatonszentgyörgyi H.É. Vasut R. Társaság keszthelyi szárnyvonala. A bővített pályaujvar első vágányából az északi részen ágazik ki.

Az első utas Albert Eduárd walesi herceg -gr. Festetics Tassiló vendége - 1880. szeptember 10.-én /még a megnyitás előtt/ utazik le Keszthelyről Balatonszentgyögyre. A megnyitás és a közforgalomnak átadás szept. 27.én történik meg. A forgalom az első naptól kezdve nagyobb a vártnál.

10 vonatot rendszeresen menetrendszerűen, figyelembevéve a déli vasut csatlakozó vonatait. Október végéig 3189 személyt és 1764 tonna gyors és teheráru szállítanak. A Zalán a közúti hídtól északra épített fahídon megy át a vonat.

Az állomás főépületének déli enneltes szárnya az állomásfőnöké, az északiiban a posta és az ennelten a postanester kap helyet.

Az állomás egyre bővül, jelentősége egyre növekszik, majd erős forgalmu vasuti csomóponttá válik.

1893. szeptember 19-én a somogyzobi, majd 1895. szeptember 21.-én a zalavölgyi kiágzó szárnyvonalakat nyitják meg. A zalavölgyi vonal az állomás déli végén, a berekben huzódó töltésen kanyarodik el észak felé és a Zalán szorosán a közúti hid mellett megy át a harmadik erős fahídon. A somogyzobi vonal Balatonkereszturig párhuzamosan halad a déli vasuttal, a kiszélesített töltésen.

Az állomás 1896-ban már 8 vágánnyal és fűtőházzal is rendelkezik. Északról újabb őrházat, a fűtőház szomszedságában lakóépületet /laktanyát/ építenek. Szükségessé vált a rakodó ponkon kívül a rakminta és mérlegház létesítése is. 24 váltó van.

A bővítés szükségesszerű, a 24 órás szolgáltatnak megfelelően a személyzet létszámát is emelni kell. A szolgáltat egyre nagyobb felelősséggel jár, a vezetőknek szigoru, erős, szinte katonai fegyelmet kell tartaniuk.

Éjszaka az álomság az első számú közellenség.

A személy és áruforgalom erős és folyton növekvő.

A főépület mellé vendéglőt is építenek.

A vasutas dolgozók szolgálata nehéz, munkájuk sem könnyű, de állásuk mégis irigyelt, "fix-fizetéses", nyugdíjas. Az az egy-két fő, aki a falu parasztságából a vasutra kerülhet váltokezelőnek vagy pályamunkásnak; szerencsés, kiemelkedett, biztos kenyere van.

A pályaeőrök évi fizetése /mint Kóneth János szentgyörgyi lakosé a keszthelyi önkormányzatban/ 240 forint lakás biztosítással. A pályafelügyelő kétszer annyit kap, a raktárnok 500 forintot és lakást. A lakásbiztosítást évi 30-100 forint értéknek megfelelően számítják. Havi 20-50 forintos keresetek vannak és ebből beosztva meg kell élniök a legtöbbször sok-családos /többgyermekes/ alkalmazottaknak. Ez az összeg azonban, ha még olyan "biztos" is, kevés. Az állomásfőnök és a tisztek fizetése sokkal több, de arról nincs pontos adatunk.

A hosszú szolgálatok és kevés munkabér miatt 1904-ben az országos vasutas sztrájkhoz csatlakoznak a keszthelyi vasutasok is. Április 10-én az országban megbénul a forgalom, nem megy vonat Balatonszentgyörgyről Keszthelyre és Keszthelyről Tapolcára sem. A sztrájkot letörlik és április 22.-e után azokat, akik annak szervezésében és irányításában részt vettek, letartóztatják.

A vonatok nemek tovább.

A vizonyos, ingoványos talajon húzódó pálya karbantartása állandó és kemény munkát jelent. 80-100 fő pályamunkást kell foglalkoztatni a Balatonszentgyörgy és Nagykanizsa közötti vonal-szakaszon. A fárasztó csákányozás, "krapácsolás" elveszi az erőt, de szívóssá is tesz.

Az erőt jobb, tartalmasabb étkezéssel pótolni kell, de ahhoz kevés a kereset. Ezt érzik az egyébként mindig közönyös, nehéz fizikai munkát végzők. Több bér kell! Sokár Gyula nagykanizsai pályamunkás vezetőjével bérköveteléseik kihezreolásáért sztrájkba lépnek. Elbocsátásokkal, pénzbírsággal és letartóztatással való fenyegetés ellenére 3 napig állják a harcot. /1907-ben/

Az állomás mai formáját 1912-től kapja meg. A szárnyakhoz melléképületeket toldanak és széles perontetőt építenek hozzá egész hosszúságban.

1917-ben a vasuti vendéglőt /restit/ nagyobbítják és eszeletesre építik újjá. Az épületi nagy lakás mellé 6 vendégszobát, a földszinten éttermet, sőtést és nagy külön-termet alakítanak ki. Később a perontetőt ez elé is végig meghosszabbítják.

1919-ben, a Tanácsköztársaság ideje alatt, az állomás első osztályu várótermében szűkel a vörös őrség. Vigyáz a rendre. Senki rendzavarásról, sem ellenséges hangulatról, még csak nagyobb forradalmi hozzáállásról sincs /sajnos!/ ez időről tudomásunk az állomáson, az ellenforradalmi Horthy-pribékek néhány napra mégis elviszik Deutsch Ignác állomásfőnököt. /Lehet, hogy csak azért, mert zsidó volt./

A következő években a keszthelyi vasutvonal Zaláig terjedő részét, a híddal együtt lebontják. A vonatok a zalavölgyi pályán haladva, a hídon túl, az országutat keresztezve térnek rá vissza, az eredeti pályára.

1922-ben /még a régi pályán/ ütközik össze két vonat Balaton-szentgyörgy és Keszthely között. Haláleset nincs, de az anyagi kár jelentős.

A szentgyörgyi forgólista föbbe lövi magát. /Bár a távirás volt a hibás./

A Horthy-korszakban a vasut egyre emelkedő forgalmával kienelt, kiváltságos helyzetben van. Szerencsének számít a vasuthoz bejutni. A faluban az állomásfőnököt és a vezető tisztviselőket, még a raktárnokokat is nagy uraknak látják. Ők pedig felfelé a "legalázatosabb tisztelettel" bókolnak. Nem is érdektelenül. Az uraságtól egy hold elunkált kukoricaföldet, karácsonykor bort, újévkor malacot, húsvétkor bárányt kapnak.

A sziveskedést a fonéki, kereszturi, maróti gazdaságok is különböző terményekkel savallérosan jutalmazták.

Az I. osztályu zárt, bársonyos váróterem, a Festetics hercege. Csak előtte és vendégei előtt nyílik meg.

1928-ban 120 pályázó van váltókezelői állásra. Simon /kis/ Ist-

vánt veszik fel, mert a legjobb 6 elemis bizonyítványa van a protekció mellett.

A váltókezelői szolgálatot 4 fő látja el, húszonnégyezéssel. Csak 1938-ban vezetik be a folyamatos üzemi munkahelyeken a 12 órás váltó szolgálatot 24 óra szabadidővel.

A 30-as években a következő fizetéseket találjuk:
kinevezetlen altiszt, pályamunkás 50-70 pengő,
kinevezetlen altiszt /váltókezelő stb/ 100-110 pengő,
tishti munkacrő 170-200 P havonta.

Az e korból csak érettségizett fékezőkre emlékszem és két gázolási halálesetet tudok feljegyezni.

A 30-as évek közepén a vasuti resti egyik pincére veti magát a gyorsvonat elé. 1942-ben pedig Lakos György fektet a keszthelyi sínekre szorélni bánatában.

A háborús években már teljes kapacitását kihasználva bonyolítja le a zsufolt, nagy forgalmat az állomás.

1944. nyarának végén, már a németek ellen fordult román repülők kilőnek egy mozdonyt a kihuzóban. A mozdonyvezető is ott veszti életét.

1944. december elején leáll a forgalom. A harci események miatt nem közlekednek vonatok Budapest és Somogyesó felé. A felszabadító orosz egységek december 8.-án elérik a falu határát, de sajnos nem tudják a falut és az állomást birtokba venni. Az ellentámadás megakasztja őket. Az állomás szenélyzetéből a kiűritési parancsnak engedelmességek elmenekülnek, a visszavonuló németek kisebb robbantásokat hajtanak végre. A megállított előrenyomulás után a 106. és 107. sz. üzemszázad indítja el a főleg katonai forgalmat. Az állomásra páncévonatot hoznak, amely a berényi Bokrosig ki-kiszalad és végiglővi a szovjet katonák állításait és vissza-visszatér.

Balatonberény és Balatonmáriafürdő között felszedik a fővonal vasuti síneket és elszállítják valahová.

1945. március 29.-én aztán, a felszabadító szovjet csapatok megérkezése előtt, teljesen üzemképtelenné teszik az állomást. Nemcsak a váltókat robbantják fel az esztelen visszavonulók, hanem a síneket 4-5 méterenként, a viztornyot, vízvezet, darukat

és a biztosító berendezéseket is.

Az állomásépület megsemmisítése - egyesek határozott állítása szerint - Csereszegi István pályamester éber, megakadályozó bátorságának köszönhető.

Romboló, robbantó dühüknek estek áldozatául a Zala-hidak is. Április 1-én a közuti Zala-hidat a szovjet katonák ideiglenesen helyreállítják a lakosság segítségével, de a vasuti hid csak hónapok múlva készül el. Addig ingázva, átszállással közlekednek.

Az állomás itthoni erőt, segédcsapatot KISS János MÁV tiszt irányításával. Április 2.-án a ronok és szenét eltakarításához fog. Három kb. 50 kg-os befűlést, fel nem robbant bombát találnak. Biró András helybeli lakatos-vezető 3-án hatástalanítani akarja őket, amikor az egyik felrobbanik. Ott hal meg Biró András, Völgyi József, Kolecz Károly, Bálint László és Kászoni János. KISS Jánost és Fülöp Mártont szovjet segítséggel azonnal a keszthelyi kórházba szállítják. KISS János másnap a műtőasztalon hal meg, Fülöp Márton egyik szenét elvesztve, fűléssérülése okából két év múlva veszti el életét.

Az ugyancsak ott jelenlevő Csereszegi István pályamester kisebb sérüléssel uszta meg a robbanást.

A szovjet katonák a vasutas dolgozók inkább ámuló segítségével, hideg vágással a rövid sinderabokból olyan gyorsan és ügyesen állítják helyre a pályát, hogy három nap múlva már a vonat megy rajta.

Majd bolgár katonai szállítvány parancsnokság telepszik le az állomáson egy-két hétre. Az ideiglenes helyreállítás után véglegesen megcsinálnak mindent, biztosító berendezés nélkül.

A vonatok kezdetben 2 naponként közlekedve indulnak meg. Az utasok a tetőn is szoronganak. Itt is nagy a zsúfoltság. A Balatonberény és Balatonmária közötti hiányzó szakasz pótlásáig a somogyzobi vicinális vonal segít ki.

Néhány év múlva pedig a somogyzobi vonal Balatonkeneszturig terjedő részét szüntetik meg, szedik fel a már anugyis gyenge sínpályát, mert a somogyzobi forgalom fővonalai leágazást is lehetővé tesz.

1946-ban készül el a biztosító berendezés. Addig a tornyokban, elágazásoknál tőr felvigyázi szolgálatot tartanak fenn.

Sok az Erőlyből menekült vasutas, még a főnök is az. /Szabó János/

1946. augusztus 31-én 20 fiatalat bocsátanak el. /B lista/

A vasut veszélyes úton, a figyelmetlenség több szerencsétlenség okozója. 1947-ben Balatonberény és Balatonmáriafürdő között két tehervonat ütközik össze, a vonatszenélyzet hibájából. 6 halott van és súlyos anyagi kár.

Pár évre rá, az állomáson egy lámpát javító mozdonyvezetőt lapít mozdonyának ütközőjéhez a tolató szerelvény.

1951-ben - a távküzlő és biztosító berendezések épületének építése alkalmával - egy váltort Lordó nagykanizsai fiatal gázolt halálra a tolató vonattal.

Tolatás közben halt meg 1954-ben Küttő László kocsirendező is. 1965-ben egy kiugrott tartálykocsi kivetíti a déli sorompót, és a toronynak vágja. Szerencsére emberéletben nem tesz kárt.

1959-ben AKÖV darabáru szállító szolgálatot szerveznek.

Az állomás forgalmában töltné meg az elképzelt lehetőségeken is. Előbb a forgalmista neplőzöt kap, majd külön külsős forgalmi szolgálattevőt is be kell állítani. /Már 1948-ban kellett nappali külsős./

8 váltókezelő van. Az állomás ma már 110-120 főt foglalkoztat. Naponta 100 utasszállító vonatot érkeztetnek vagy indítanak, a tehervonatok mellett.

Az utasok száma ma már meghaladja a havi 19.000-et, az áruforgalom pedig eléri a havi 150.000 tonnát.

Fő szállítók: az ERDÉRT telephely, a téglagyár, a nádüzem, és a termelőszövetkezet.

A mozgalmi élet élénk és jó a vasuton.

A párt és a szakszervezet felvilágosító és szervező munkájának, a brigádmozgalomnak köszönhető elsősorban, hogy az állomás 1957-től 1968-ig 6 ízben lett élüzem.

Kitüntetett kiváló dolgozóiból név szerint is meg kell említeni Dr. Cudar Gézáról, aki 20 évig volt forgalmi szolgálattevő, Kun József váltókezelőről, aki 25 éve, Kiss Lajos forgalmistáról, aki 21 éve dolgozik jól. Fel kell még jegyezni Kovács

Inre és Szabó Inre kiváló műtárnokok, valamint Sifter József, Óvári Jenő és Rozsa Kálmán kiváló kocsirendezőik nevét.

Itt alakult meg először a Kommunista párt-szervezet 1945-ben, 10-15 taggal, területi jelleggel. Három évig a falura és Kónárvárostól Balatonfenyvesig a vasútra terjedt ki illetékesége. Aztán csak az állomás területén 1952-re 60-ra, majd 1956-ra 90 főre szaporodott tagjainak száma. Az ellenforradalom után a megszűnt Párt-szervezet 24-28 tagot számlál.

A példamutató legjobb dolgozók sorába tartoztak és tartoznak ma is a párttitkárok: Szabó János /1945-1946/, Szepesi Árpád /1946-1948/, Horváth József /1948-1949/, Kalász Ferenc /1949-1952, 1953-1956, 1958-1960/, Bortus József /1952-1953/, Sifter József /1953/, László István /1957-1958/, és Darvas Ottó /1961-től/.

A Vasutas Dolgozók Szakszervezete helyi csoportjának vezetői is a szakma legjobbjaiából kerültek ki és a dolgozók érdekeinek képviselésében több-kevesebb sikerrel szálltak harcba a gazdasági vezetéssel. Még olyan dolgokért is hosszas harc kellett, /1960-ig! Horváth László a mozgatója/, hogy egy WC-t építsenek az áruraktárnál, ahol 6-8 fő dolgozik.

A szakszervezet az 50-es évek elején zeneiskolát és vasutas zenekart szervezett. 10.000.-ft-ért vásároltak hangszereket.

Szakszervezeti titkárok voltak: Súlyosvári János, Hegedűs Józsefné, Simon Antal, Dávid Lajos, Pálos Márton, Szabó Inre.

Az ellenforradalom után: Cséhi János, László Istvánné, Dr. Cudar Géza és Kalász Ferencné.

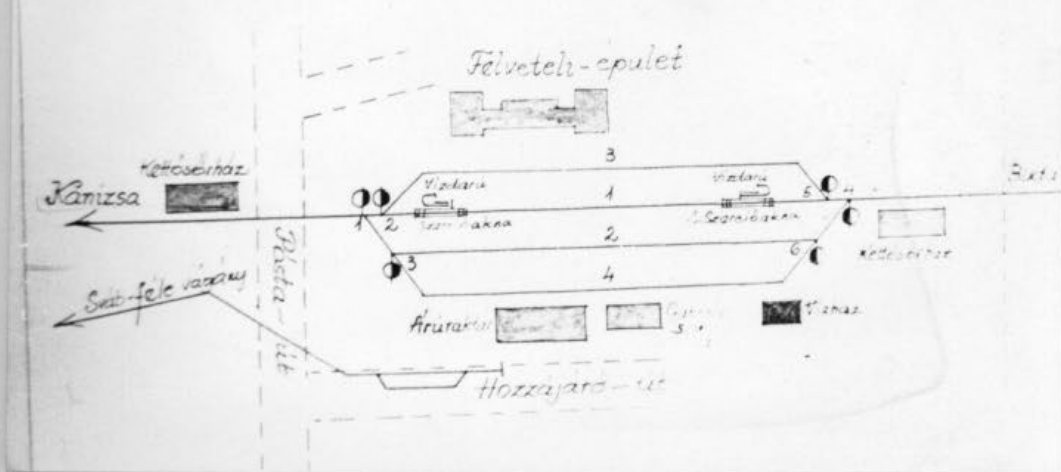
Ismert állomásfőnökök a század elejéről: Kelenfi, majd Deutsch Ignác.

A huszas évektől Burgich Béla, a harmincas években Wágner István, a negyvenes években Csizsar László.

A felszabadulás után: Szabó János, Krasznai István, Pataki Géza, Laki Kálmán, Sarkadi Lajos és 1957-től a szókimondó Máté István a sok-gondu állomás főnöke.

A DELI VASÚT KESZTHELY ÁLLOMÁSA

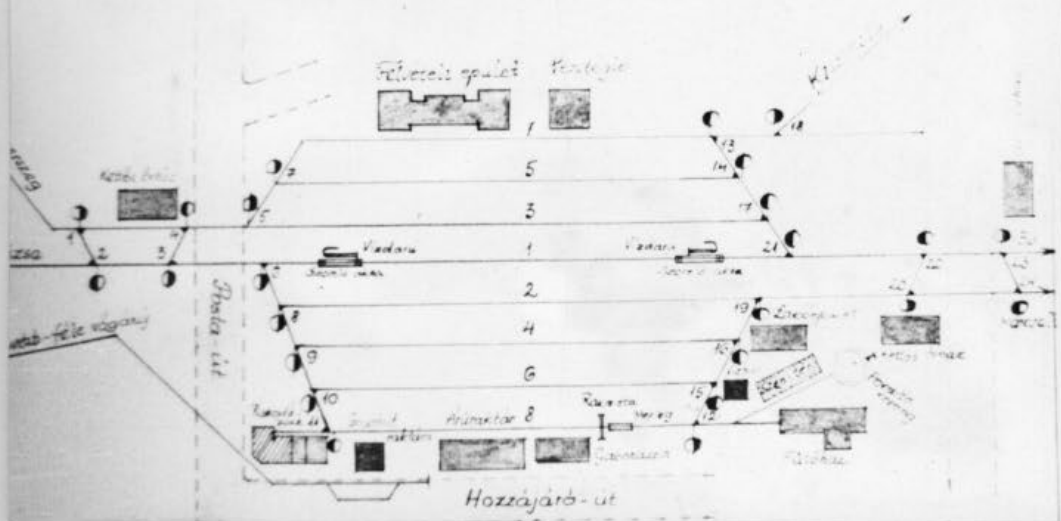
Helyszínrajz: 1861 évi

9

BALATON SZT. GYÖRGY ÁLLOMÁS

Helyszínrajz: 1896 évi

10

2.f. A POSTA BALATONSZENTGYÖRGYÖN

/Simon József/

A posta Balatonszentgyörgyön.

Már a római korban is postajárat haladt keresztül területünkön a "nagy úton", de itt postaállomás létezéséről nincs tudomásunk. Az idősebb emberek ma is Posta utcának ismerik a Vasút utcát és postautnak hívják a marcali országutat.

1839-től, a Zala-híd /akkor Balaton hidja/ megépítése után 1861-ig, a vasút megindulásáig, a postakocsi Keszthely és Marcali között a falu északi, akkor még be nem épült részén áthaladva közlekedett.

1874-julius 1-én keltezett, a Déli Vaspálya Társasággal kötött szerződés szerint 2 helyiséget és szolgálati lakást biztosítottak a posta részére a vasutállomás épületében. A vasutállomásnak ebben az időben "Keszthely külső pu." elnevezése volt, a használt bélyegző tanúsága szerint. 1888-ig, a keszthelyi szárnyvonal megépítéséig és postai szállításra való felhasználásáig, itt csak közvetítést láttak el. Innen a zsákokat, csomagokat "stráfkocsival" vitték Keszthelyre és Marcaliba.

A Balatonszentgyörgyi postahivatal 1889 óta működik a vasutállomáson. Az első postamester Szücs Gerő körjegyző volt. 1 tisztviselővel /postakiadóval/ és 2 szolgálival /küldönccel/ végzettette az akkor még főleg közvetítő szolgálatot. Hamarosan új, főfoglalkozású postamestert neveztek ki.

1897-ben Balogh Lajos postamester névvel találkozunk. Ekkor már éjjel szolgálatra is be kellett rendezkedni és a postamesteren kívül 2 kiadót, 2 rakodót és 1 kézbesítőküldönccöt kellett beállítani.

Az első világháborút megelőző időben Aszódi nevű postamestert is emlegetnek, akit 1911-ben Bárdi Kálmán váltott fel. Ő itt is halt meg az első világháború második felének időszakában. Utána Back Jenő következett. Erről az időszakról sajnos nincs semmi érdeklődés és hiteles postai adatunk.

1921-ben a postamester Back Jenő. Ő maga nem sokat dolgozott, annál többet 2 kiadója, 3 átrakoló és 1 külön kézbesítője. A szolgálat nehéz volt, a kiadók huszonnégyeztek /24 óra szolgálat után 24 szabadidő/, a rakolóknak pedig csak minden harmadik 24 órájuk volt szabad. Augusztus havi forgalmukról az I.sz. táblázat ad tájékoztatást.

1934. május 10-től a postamester Balázs Géza.

A mindenkori postamester a hivatal forgalma szerint általában részesült és ebből fizette megállapodással felfogadott alkalmazottait. Ez az általányösszeg 1934-ben kb. 500.- pengő volt. 2 kiadót, 3 rakodót és 1 kézbesítőt alkalmazott. Később minden évben oktatott egy-egy fizetés nélküli, gyakorlásra engedélyezett kisegítőt.

A kiadók 100-120 pengőt kaptak, a kisegítőnek saját jóságából 20 pengőt adott. A rakodók összesen 242 pengő külön rakodási általában részesültek, ez fejenként 80 pengőt tett ki. A fenntartási általány 1940-ig 1000 pengőig emelkedett, a kiadók száma és fizetése maradt. A postamester az uri társaság kedveltje volt, saját személygépkocsijával járt szórakozni.

A kiadók munkája tulterhelt, fizetésük viszont még az 1944 évi megállapodások szerint is csak 100.-, illetve 113.- pengő, de számuk eggyel szaporodott. A szolgálat 24 órás, 24 óra szabadidővel felváltva, éjjel-nappali. A rakodók az általános szokás szerint a postamester szolgálói, vonatmentes időben háztartási és egyéb munkában is foglalkoztatva vannak.

1944. december 5-én hadművelleti kiürítés miatt a hivatal működése megszűnt. December 27-től azonban újra megindult, csak levélpostai felvevő és leadó szolgálattal.

1945. március 28-án hadművelleti cselekmények miatt a hivatal ismét bezárt. Működését 1945 április 18-án kezdte újból.

1945-ben a postát lényeges háborus kár nem érte. A postamester helyén maradt. A felszabadulás-hozta megváltozott körülmények között meginduló forgalomban a létszám kétszeresére nőtt.

1946-ban a postamesterrel együtt 6 fő a tiszti és 7 fő a kezelői létszám. A kifosztott és nagy háborús károkat szenvedett országban a megélhetés igen nehéz. Az infláció miatt, csak cserekereskedelen útján lehetséges tűrhető életkörülményeket biztosítani. Csak a remény és bizakodás ad erőt az újjáépítés és az életszükségleteket előállító üzemek munkásainak, hogy a gyenge fejadagok mellett még dolgozni is tudjanak. És mindebből alig érzett valamit falunk és az ország parasztsága a kezdeti időkben. 1946-ban már olyan hónapok is voltak /május, június, július/, amikor a bérből élő dolgozók heti keresetükért, a fizetést követő napon csak Keszthelyre tudtak utazni és egy darab zsebkendőt vehettek.

Az adópengő és a billiók, trilliók összefüggése mulatságos esetet is szült. A felvevőnek egyik este olyan hiánya mutatkozott az általa összeállított leszámolásában, hogy egész havi billiók fizetése sem lett volna elég a trilliós különbözet befizetésére. Gondolt egy nagyot, bár tilos volt: a hiány összegét neglevő adópengőnek tüntette fel. Aki nem csinálta végig a napi változásokkal a pénztárkezelést, nem is tudott eligazodni. A postamester sem vette észre a csalást, másnap ugyanugy visszaadta ellátmányként az egész papíron feltüntetett maradványt. /Az egésznek a vásárlási értéke kb. egy ing volt./ Harmadik napon a felvevő már számolt. Az adópengő majdnem annyi billió többletet hozott, mint a hiány eredeti összege volt. A többletet kivette, fél aktatáskára való volt és hazavitte. Másnap még gondolkodott, hogy mit vegyen gyorsan rajta. Még a kevés reményeit is szertefosztatta azonban az újabb adópengő árfolyan. Elértéktelenedett a billiók halmaza újabb 2 nap alatt.- Ekkor egy utalvánnyal 10 trillió, azaz tízmillió B/billió/ pengőt lehetett feladni.
/1946. július 4-én./

Az alig néhány hónappal előbb közzétett postai, táviró és távbeszélő díjak egymilliárdszorosra emelkedtek.

A szakszervezetek mozgósító és felvilágosító munkája ilyen körülmények között is igen jelentős volt. A hivatali dolgozói kivétel nélkül szakszervezeti tagok lettek.

A lehetetlen gazdasági állapotokat az új forint megjelölése szüntette meg. Szinte egycsapásra vált biztossá a megélhetés, emberivé alakultak az életkörülmények a postán is.

Majd az államosítás a postamesterség intézményét is megszüntette. A postamester hivatalvezető lett és besorolása a többi dolgozóéval megegyező.

A forgalmon évről-évre egyre emelkedik és különösen sok az átmenő csonag. 1951-ben már 6 csonagrafordó 8 közikocsit huz-von naponta négyszer is üresen, rakottan a ki és berakáshoz. 1964-ben igen sokat könnyít e munkán az emberek kímélése céljából beállított villanostargonca.

1965-október 15-én Balázs Géza v. főellenőr hivatalvezető nyugdíjazása folytán a hivatal vezetését Simon József főfelügyelő vette át, a pécsi postaigazgatóság megbízása alapján.

Az 1949-ben átvett hirlapterjesztés kezdeti 30-40 hirlapelőfizetője évről-évre igen nagy mértékben szaporodik. 1964-ben már külön hirlapközbesítőt kell beállítani a belterületen, aki pályaudvari hirlapárusítást is végez, az Utasollató pavilonon kívül. Jutalékrendszerben dolgozik és keresete - különösen a nyári hónapokban - több mint a hivatalvezetőé, de meg is dolgozik érte, minden idejét rááldozza. A hivatal a hirlapterjesztésben igen szép eredményeket ért el.

1968-ban az összes hirlapelőfizetők száma 622./Ebből napilapra: 310, egyéb lapokra 312./ 105 féle sajtótermékből egész évben összesen 221.185 példány érkezett terjesztésre. Előfizetőknek 107.662 darabot kézbesítettek és 107.830 darabot adtak el.

Az erős és folyton emelkedő irányzatú távbeszélőforgalmat a helyi 26 előfizetőn kívül, a 20 átmenő áramkör adja.

A táviróforgalom állandó lassu esökkenést mutat.

A rádióelőfizetők száma 333. /Már alig változó./ Ez annyit jelent, hogy csak 4 háznál, pontosabban a 357 családból 23 családnál nincs rádió.

A televízióelőfizetők száma 160. /Erősen emelkedő./
1968-ban 46-an vásároltak televízió készüléket. Majdnem minden második háznál néznek már TV-t.

A hivatal 1968-ban a létszámnormának is megfelelően, a hivatalvezetővel együtt 6 tiszti és 7 kezelői, 1 hírlapkézbesítői, valamint 1 takarítónői állandó létszámmal dolgozik. Ezenkívül 2 rendszeres helyettes tartozik az állományi létszámba.

A postás dolgozók átlagkeresete 1951-ben 300.-Ft, 1956-ban 700.-Ft, 1967-ben 1300.- Ft és 1968-ban 1550.-Ft.

1968-ban már a fizikai dolgozók kapnak magasabb munkaköri bért. Ennek oka: az új mechanizmus első évében várt munkaerőkinálat helyett munkaerőkereslet alakult ki és a más termelőmunkában foglalkoztatottak magasabb átlagkereseti lehetőségei miatt a szakképzett dolgozók kilépésének csökkentésére béremelést kellett adni.

A pécsi postaigazgatóság "Kiváló Hivatal" címet 1963 és 1967 évben nyerte el a hivatal.

"Kiváló dolgozó" jelvény tulajdonosai: Balázs Géza ny. vezetőfőellenőr, Simon József főfelügyelő, Simon István főellenőr, Böröcz Imre József ellenőr, Bene Imre vezetőkezelő és Szántó István kezelő.

1968.-évben szocialista címért küzdő brigád alakult 12 taggal. Gazdasági eredményeik kimagaslóak, de a szocialista embertípus kialakítása a kis közösségben még sok időt, türelmet és felvilágosító munkát követel.

I. TÁBLÁZAT

Összehasonlító kimutatás Balatonszentgyörgy postahivatal
1921. és 1968. évi néhány forgalmi adatáról.

	1921. aug. hó	1968. év havi átlaga
<u>Felvétel:</u> Közönséges levél	x	8530 db.
Ajánlott levél	225	616 "
Csomag	84	155 "
Postautalvány	102	162 "
Csekkbefizetés	132	483 "
Takarék befizetés	x	83 "
Távirat	157	149 "
<u>Kézbesítés:</u> Közönséges levél	x	9748 "
Ajánlott levél	133	472 "
Csomag	104	151 "
Postautalvány	38	592 "
ebből nyugdíj	x	185 "
Csekk-kifizetés	41	38 "
Távirat	351	130 "
<u>Távbeszélő:</u> Vidékre induló be- szélgetés	355	1222 "
Erkezett beszélgetés	x	1389 "
Átmenő "	x	2646 "
<u>Átmenő forgalom:</u> Átrovatolt /feldolgozott/ Közönséges levél	x	41610
Ajánlott levél	2753	21916
Értékküldemény	x	186
Csomag	2738	5892
Közvetített/átrakott/ csomag	x	13430
<u>Takarékbetét állomány:</u>	x	2,800.000 Ft.
<u>Létszám:</u> Tiszti	3 fő	6 fő
Kezelői	4 fő	7 fő
Hirlapkézbesítő	-	1 fő
Takarító	-	1 fő
Rendszeres helyettes /tiszti/	-	2 fő

Megjegyzés: x - nincs adat.

II. Táblázat

Kimutatás a rádió és televízióelőfizetők számának
10 év alatti emelkedéséről 1958-tól 1968-ig.

<u>Év</u>	<u>Rádió</u>	<u>és</u>	<u>Televízió</u>
	előfizetők száma:		
1958	225	-	
1959	261	-	
1960	271	2	VI.hótól
1961	274	4	
1962	294	9	
1963	301	18	
1964	311	36	
1965	308	50	
1966	312	78	
1967	328	119	
1968	333	156	

x x x x x x x x

2.g. AZ IPAR ÉS KERESKEDELEM.

/Simon Antal és Simon József/

X X X X X

IPAR ÉS KERESKEDELEM.

Balatonszentgyörgyön csak kisiparról és kiskereskedelemről beszélhetünk. Csak a parasztság lassan növekvő igényeit hivatott kielégíteni. Ezek az igények viszont a XVIII-XIX. században csak a lét-szükségletekig érnek. Amit csak lehet mindent házilag készítenek el, amire képtelenek, Keszthelyen és a vásárokon szerzik be.

Kisipar

Az első szükséges mesterség az ekevas-élesítő kovács, majd a vásznat szövő takács, később a hordó-készítő pintér /kádár/ és a XX. századfordulótól asztalos, cipész, ács, kőműves, bognár.

Az első mesterember a faluban, akiről tudunk: Gál Ferenc. /Valószínű, hogy kovács, 1771-ben./

Iparos céh a kislétszámú parasztfalu 1-2 iparosával nem alakulhatott. A takácsok közül Bódi József a XIX. század második felében a kéthelyi iparos céh tagja. Balatonszentgyörgyön csak halász céh működik 1866-ig.

Az egyes iparszerűen üzött mesterségek és gyakorlóik a következők voltak, részben ma is még vannak:

<u>Fazekas:</u>	Fodor János	1798-1806-ig
<u>Kovácsok:</u>	1. /Krespitz nevezetű	1890-1894 "
	2. Szücs József	1894-1932 "
	3. ifj. Szücs József	1932-1965 "
	4. Szakál Ferenc /Battyán/	1945-1946 "
	5. Kancsal Ferenc	1946-1959 "

A községi kovács 1932. évi adatok szerint az úgynevezett "jogos" gazdáktól /volt urbéresek, erdő és legelő joggal rendelkezők/ kapott lakás, műhely 1 kt. hold föld, 2 tehéntartás és tűzifaellátás fejében ingyen élesíti szükség szerint a laposvasat. /Ekevasat/ A jogtalan gazdák ezért 5 kg. keménygabonát /buza, rozs, árpa, vagy kukorica/ fizetnek. 1945-ben szűnik meg ez a szolgáltatás. Iparengedéllyel rendelkező kovács 1965 óta nem működik a községben.

<u>Takácsok:</u>	1. Bódi József	1850-1905-ig
	2. Stefán József	1885-1929 "
	3. Varga László	1890-1938 "
	4. Bognár László	1900-1948 "
	5. Varga Ágoston	1932-1944 "
	6. Kaltner Gyula	1940-1963.

Az 1930-as években a takácsok főleg hozott anyagból /házilag font kenderfonalból /végvásznakat szőnek, és a lányok keletgyéjébe tartozó lepedőt, abroszt, törülközőt, szakasztó-ruhát. A vászon fehérítését házilag végzik az asszonyok. A szabás, varrás, festés is házimunka.

Kádárok: 1. Pflanczer Mihály 1898-1927.
2. Pflanczer Imre 1927-1959.

Pflanczer Imre nagyapja, dédapja is osztrák származású kádár volt. Még a XIX. század közepén jöttek Grácból. Diszes, 1838-1848 között készült féltve őrzött M.P./Michel Plenczer/ jelű szerszámaik ma is igen jól használhatóak.

Bognárok: 1. Paller nevezetű kb. 1880-1905;
2. Horváth Imre kb. 1900-1922;
3. Máté Jenő 1923-1959.

Szekerek, kocsik, főleg a kerekek gyártó és javító mesterei.

Asztalosok:/épület és buor/

1. Lipics Zsigmond 1898-1938;
2. Horváth Viktor 1910-1948;
3. Zsiborács József 1930-1945;
4. Kulcsár Jenő 1933-1964;
5. Kulcsár Imre 1934-1945;
6. Zsiborács Dezső 1935-1963;
7. Pozsonyi József 1936-1960;
8. Lipics/Tengerdí/Ferenc 1938-1955;
9. Matkó Ferenc 1958-1960.
10. Radics Ferenc 1966-től jelenleg is.
11. Nagyfi István 1967-től "

Asztalos csak ágyat, asztalt és sifonért /szekrényt/, valamint ajtót és ablakot csinál. Ma már munkájuk főleg csak javítás, buort is mindenki készen vásárol.

Ácsok: 1. Stefán nevezetű 1900- körül
2. Kiss Boldizsár 1935-1959.

A múlt századokban az ácsmunkát a lakosság részben maga végzi, majd vidéki ácsokkal dolgoztatnak. Jelenleg ács mester nincs a faluban.

Cipészek: 1. Keltner Sándor kb. 1880-1918;
2. Szabó Lajos 1921-1967;
3. Nagy Kálmán 1924-1953;
4. Szaller Imre 1928-1949;
5. Simon Pál 1930-1964;
6. ifj. Varga László 1930-1959;
7. Zeke László 1932-1935;
8. Szabó József 1934-1968.

Tevékenységük leginkább javításra korlátozódik. Jelenleg a községben iparendeléssel rendelkező cipész sincs,

<u>Kőművesek:</u>	1. Báder István	1902 - 1940.
	2. Zsebők Jenő	1928 - 1950.
		1932-ben mestervizsgát tesz, utána építési vállalkozó.
	3. Kovács János	1930 - 1937.
	4. Rigó János	1940 - 1950.
	5. Temesfalvi Kálmán	1941 - 1956.
	6. Kovács István	1946 - 1950.
	7. Várhelyi János	1953 - 1956.
	8. Simon János	1956 - 1960.
		1964-től mester, ma is működik.
	9. Nagy Ferenc	1956 - 1960.
		1964-től működési engedéllyel ma is működik.

A századfordulóig, sőt még azután is kőműves tevékenység a faluban jóformán csak a kémény- és tüzfal-rakás, mert a falakat úgy tömők. A második világháború után viszont, csak új épületeket csinálnak. A régi házak 90 százalékát építik újra, téglafallal, szigeteléssel.

<u>Lakatosok:</u>	1. Völgyi József	1926 - 1945.
	2. Biró András	1933 - 1945.
		1923-1933 között az OMTK tejfeldolgozó üzemének főgépésze.
		A gépészműszakban igazi ezermester.

Mindketten 1945.IV.4-én a vasutállomáson egy befulladt bomba szereléskor, robbanás áldozatai lettek.

<u>Szabók:</u>	1. Farkas József	1927 - 1930.
	2. Háló Aron	1946 - 1948.
	3. Molnár Imre	1948 - 1959.

A kevés munka miatt nem tudnak gyökeret verni a faluban.

Borbélyok és fodrászok.

	1. Kiss János	1927 - 1931.
	2. Fehér József	1931 - 1937.
		Ady Endre borbélyának vállalja magát.
	3. Darvas József	1937 - ma is a vasutállomáson.
	4. Kiss József	1949 - 1960.
	5. Péter Istvánné	1965-től működő női fodrász.
	6. Molnár Ibolya	1963-tól.

Nádszövő: 1. Péter István 1944 - 1950.
2. Péter Istvánné : 1955-től ma is.
Nádszövetet és nádpallót készít.

Hentes és mészáros:

1. Jäger István 1909 - 1951;
2. Kiss Ernő 1940 - 1946;
3. Kiss Ernőné 1946 - 1951.

Tejfeldolgozó: 1. OMTK Tejüzeme 1923 - 1933.
Pasztörözést és főlözést végez. Átlagos napi forgalma 10.000 liter tej. Kb.40 község tartozik gyűjtőkörzetébe. Az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központnak szállít Budapestre.
2. Horváth Lajos 1933 - 1958.
Saját kis üzemében végez tejfeldolgozást.
3. Tejgyűjtő, feldolgozás nélkül 1958 -1964.
/Simon Kálmán/

1964-től sem tejfeldolgozás, sem tejgyűjtés nincs a faluban, csak a termelőszövetkezetben Battyánpusztán.

Daráló: Kiss Ernőné 1951-től.

Rádió és Televíziószerelő:

Oltvári Zoltán 1968-tól.

Malom: A XIX. század második felében gőzmalom épül deszka falakkal a vasutállomás és Battyán között. Tulajdonosa Simon L. Ferenc. 1904-ben eladja Kreizler és Böhm cégnek. A vétel után hamarosan leég.

1905-ben épül fel az új gőzmalom, közel a vasutállomáshoz, a postaut mellett.

1931-ben Böhm Mór fagáz-tűzelésűre alakíttatja^a meghajtó gépet. 1943-ig Böhm László tulajdona, 1943.IV.1-től Gosztojai Ferenc és Sánta György molnárok bérlik. 1948.IV.1-től 1951.VI.15-ig Pruska Ferenc és Tanás Jenő társtulajdonába kerül. 1948-ban széntüzelésre térnek át. 1951.VI.15-től 1955-ig állami tulajdonban van. 1955-ben villanymeghajtására szerelik át és 1960. XII.20-ig /megszűnéséig/ a községi tanács kezeli.

A megszüntetett malom épületét 1961-től a MEK veszi át és megfelelő belső átalakítás után nagyvak tisztítására rendezi be.

Magtisztító telepként működik tovább és 1965-ben átadják a földművelőszövetkezetnek. Bab, borsó, nák, köles, lencse, töknag, mustár, hagyna tisztításával, osztályozásával foglalkoznak itt.

Az állandó alkalmazottak száma 11. Váltakozásra évente 3-4 hónapban 1961-1966-ban 30-40, 1967-68-ban 60-70 nőnek adnak munkát. Forgalmuk: 1961-1966-ban évi 150, 1967-68-ban 300 vagon.

Fontos szerepet tölthettek be a falu életében, a falu képéhez szorosan hozzá is tartoztak a vándoriparosok.

A drótostót hátán a deszka-láda, benne az ősi repedt cserépfazekak összefogására, pontos, szorosan illesztett befonására a drót; a későbbi lyukas fém és zónáncos edények foltozására a bádóg és a kellékes szerzánok. Feszés házi szövésű, szürke gyapjunadrágjában, lebegő ingben, kigombolt gyapjú kabátban, széles karinájú kerek kalapja alól alig kiabálja el, hogy "dró-toznyi, fó-toznyi" hanarosan akad munkája. Az udvaron telepszik le, a szomszédok is visznek valamit. A fizetség nem sok, de egy-egy tányér leves mindig akad mellékesen. A tótok csak gyalog járnak, hogy valamilyen kis pénzt a családnak is vihessenek haza télire.

Az ablakos tót táblaüveget cipel aládájában és "Ób-lók csinyányi oblók" a jellegzetes munkát kérő énekklése. Csak a második világháború vet véget vándor működésüknek. Parasztságunk jó ideig hiányolta rendszeres megjelenésüket és olcsó munkájukat.

A köszörüs is gyalog jár, de nem egyedül, hanem a népes családjával. Kis keréken tolja a nagy-hajtókerekű alkotmányát és valami köszörülni valóért esdekel. Meg-negáll, tapossa a hajtókát, forog a nagy kerék, élesen süvölt a kövön a szikrázó acéldarab. Szakszerűen köszörül kést, ollót, borotvát. A köszörüs-család köldül és a falu végén a "fősz-kutnál" telepszik le a gyeptővében. Füstölnek, tüzelnek, főznek. Kint is alszanak, mert a parasztnak nem tűrik meg őket hajlékaik közelében, megvetéssel emlegetik a "tetves köszörüs-bendát".- A vándorköszörüsök csak az 50-es években tűnnek el.

Mechanikusnak mondja magát néhány vándorló, köztük már szélhámos is akad. Varrógépek javítását, olajozását végzik. /A 40-es évekig a szekcsavágón kívül más gép nem is igen akad a parasztházaknál./ A bizalmatlanság egy-két olyan "elfucserált" munka után terjed el, amelyek szakszerű helyrehozásáért sok pénzt kell kiadni.

A kerékpárok megjelölésével együtt jön a 30-as években az akarásos hozzáértés. Akinek kerékpárja van, majd egy évig dolgozott érte napszámban, saját maga gondozza, olajozza, szereli, javítja; kölcsön sen adja. Kerékpár csak törés esetében kerül mecha-
nikushoz.

Itt emliten meg Nagy Sándor /szül.1890/ tájékoztatása alapján, hogy a faluban először 1902-ben Csonka János /urasági kocsis/ majd 1903-ban Rigó Ferenc /kontár mechanikus/ vett "örökké-típró" biciklit. Csonka Jánostól 1905-ben vásárolta meg Nagy Sándor azt a kerékpárt, amelynek váza még ma is használatban van.

Háziiparról Balatonszentgyörgyön alig beszélhetünk. Enlitést csak a sás, gyékény és csuna feldolgozásával, felhasználásával készített szatyrok, cekkerek, ágy elé való rálépő lábtörlők érdemelnek. Ezek elterjedtek, de a falun kívül sohasem jutottak el. Egy-két helyen fűz vesszőből kosarat fontak, volt egy-egy ügyes faragó, két háznál házi szőttést is csináltak, de ezek jelentéktelenek.

Kiskereskedelen.

Helyben csak a XIX.század második felétől van tudomásunk 2 bolt, szatócsüzlet létezéséről. Kocsnak is ekkor alakulnak, a révcser-
da kénytelen bezárni. Az ok a vasutépítéssel kapcsolatos.

Boltok, szatócsüzletek:

1.	Legrégibb a Böhm féle	kb.1866-tól 1900 körülig.
2.	Lőw Samu egyben kocsná is	1866 - 1918.
3.	Kohn Lajos	1890 - 1914.
4.	Kohn Irma	1914 - 1944.
5.	Wirth Miksa	1890 - 1914.
6.	Wirth Ödön, termény és épületfa kereskedő is	1914- 1944.
7.	Bódi János	1926 - 1930.
8.	Fehér Lajos, Mész, majd termény	1927 - 1951. x
9.	Simon S. Jenő	1941 - 1951. x
10.	Kiss Ferenc	1942 -1951. x
11.	Lakenbach Inréné	1946 - 1951. X
12.	Molnár József	1947 - 1951. x

x. Ezeket az üzletket 1951 évben a földművelésszövetkezet veszi át. A boltosok belépnek a földművelésszövetkezetbe és mint boltke-
zelők dolgoznak tovább.

Kocsmák:

- 1: Lőw Samu, szatócsüzlettel kb. 1866 - 1918.
- 2: Simpli féle /mai Jáger ház/ 1866-1909.
- 3: Jáger Ferenc 1909 - 1951.
- 4: Kiss Ferenc 1921 - 1942.
- 5: Kiss Jenő 1942 - 1951.

Az 1951-ben megalakult földművelésszövetkezet a Jáger kocsmát átveszi és italboltta alakítja.

A vasuti vendéglőt /resti/ 1917-ben építik újjá 6 vendégszobával, étteremmel, söntéssel.

Bérlője: Baumann György 1925 - 1938.
Gelencsér Ferenc 1938 - 1950.

1950-től a MÁV Utasellátó kezelésében van.

A földművelésszövetkezet 1951-ben alakul. Irodája Fehér Lajos megszüntetett üzlethelyiségében van. Ebből a helyiségből azonban 1963-ban cukrászdát csinálnak, mert a szövetkezeti fuziókkal, körzetesítéssel a központi iroda Balatonmáriafürdőre kerül. Azóta az elnevezés: Balatonmária és Vidéke Körzeti Földművelésszövetkezet, illetőleg 1967-től Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet.
Egységei: /üzlethálózata/

M e g n e v e z é s	F o r g a l o m	
	1963. évben	1967. évben
e z e r Ft-ban		
12.sz: iparcikk bolt	2.342	2.978
13.sz: élelmiszerbolt	1.434	1.687
14.sz: vegyesbolt	1.058	1.293
15.sz. " /Battyán/	474	781
Husbolt /1967-ben létesült/		145
6.sz: italbolt	481	727
7.sz. italbolt /Battyán/	298	421
Cukrászda	55	264
Csillagvári büfé	68	125
Kulturházi " /1967-ben nyílt/		46
Tűzép telep /1955-től/	7.477	8.189

Zöldséges boltot 1963 óta a MFK tart télen nyáron nyitva.

A vándor kereskedők éppen olyan elmaradhatatlanok voltak a faluból, mint a vándoriparosok.. A második világháborúig léteznek.

A tikász " Au-au-au", "auszi-bauszi- csibeuszi" trillával harsogja tele a falut. Rossz gebéje fáradtan botladozik a porban, ő maga a

kocsioldalon áll, a magasra rakott ketrecokba kapaszkodik, Tojást, baromfit vesz. Alkudozni nagyon lehet, majdnem mint a vásárban.

A tojás ára 2 fillértől 20 fillérig nagyon változó.

Karkosaras tojásszedők is járnak / tojáskereskedők/ de ezek már szabott, /általuk szabott/ napi áron vásárolnak és Budapestre viszik vasuton a tojást.

A rongyos zsidót még a paraszt is lenézi és magánál is szegényebbnek tartja. Rossz kordéba fogott girhes gebéjét ösztökéli és énekel szünet nélkül: "cson-tot, rongyot, hit-vány vasat". Rendszerint csak a gyerekek szednek neki össze valamit néhány szem cukorért. Megveszi a vadbórt, tollat is. És ebből a lim-lomból néhány év alatt mégis "megtollasodik".

A vándor bazározt csak "Olcsójenesi" néven ismerik a faluban. Vállszíjjal felerősített nagy tálcaszerű kosarát viszi a hasán, gyerekhadtól kísérve. Meg-megáll, botjával alátámasztja kirakat-üzletét, amelyben százféle apró cikk van. "Bicska, beretva, finom bugyelláris" kínálására mindig akad vevője, aki a kért árat felére alkudja le és rajtamarad a portéka. A bosnyák sógor jó ember, mindenkit sógornak titulál, mindenkinek enged, mindenkinek ad el valamit és a vevő mindig úgy érzi, hogy igen olcsón vett.

Időnként abrosz-áruló kolompár cigányok is felbukkannak a faluban. Abroszt, szőnyeget, sokszor szövetet, méterárut is kínálnak olcsón. A holnik eredete kétes, de azért titokban van, ahol vesznek tőlük.

A halas kofák hetenként, pénteken rendszeresen hoznak halat Keszthelyről. Pénz hiányában többnyire lisztért adják.

A paprikások általában, abroszban hozzák árulni a törött paprikát, Szeged és Kalocsa környékéről.

Fagylaltárus is jár csengetyűvel a negyvenes évektől. Eleinte két-kerekű ládával gyalog, majd triciklin. Csak az utóbbi években maradt el, a cukrászda kiszorította.

A bucsura, április 24-én, illetőleg az ezt követő vasárnapon, is-toriások hoznak bazárárut és édességet. A főső -kutnál vernek sátrat és pakolnak ki. Még a legalapvetőbb higiéniai követelményeknek sem tesznek eleget. A csonagolatlan cukorkákat, nyalókákat por és a legyek rajjai lepik el. Ezeken az állapotokon csak a negyvenes

években változtatnak valamin, gyökeres megszüntetésére, szigorubb ellenőrzéssel, a második világháboru után kerül sor.

Elgondolkoztató, hogy az 1930-40-es években hogyan tud megélni a lakosság számához viszonyítva sok /5/ boltos, hogyan vonza a falu még a vándorkereskedőket is. A gazdasági válság éveiben a són, petróleumon, gyufán, barna dohányon kívül, 10 dkg cukor, 1-1 db. cigaretta, 2 fillér ára élesztő vásárlások vannak. Ezek is igen gyakran hitelbe és sokan még a néhány pengős adósságot sem tudják kifizetni.

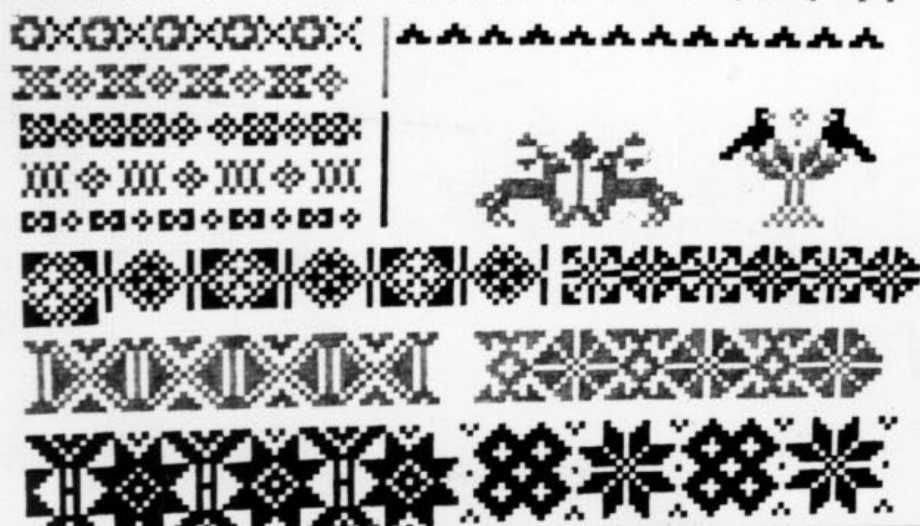
Vásár.

Balatonszentgyörgyön csak 1940. április 25-én tartanak először vásárt, kísérletképpen. A községi előljáróság harmadizbeni kérésére engedélyezi a M.Kir.Kereskedelem és Közlekedésügyi Miniszter. A vásár azonban nem tud hírnévre szert tenni. Hiába van meg a földrajzi adottság, vasuti csomópont, országutak találkozása; a háborus években hiányoznak a kereskedők, az 1938.II.t./zsidótörvény/ érezteti a hatását. Az olasz állatkereskedők sem jönnek. 1944 után már meg sem tartják.

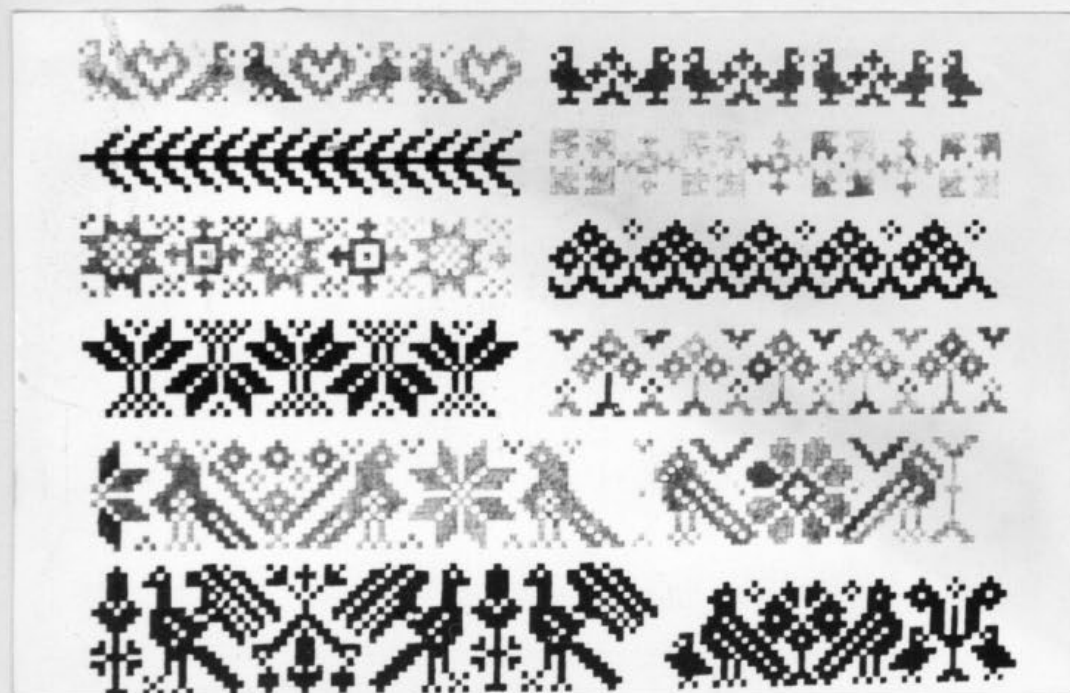
1949-ben, majd 1954-ben is újból engedélyezi a Bolkereskedelmi Miniszter az országos állat és kirakodóvásár tartását április 25- és október 10. napjára, de az erőlködés már hiábavalónak bizonyul, nem váltja be a hozzá fűzött reményeket. 1959-ben, a termelőszövetkezet megalakulásának évében meg is szüntetik.

x x x x x

BODI ISTVAN FORMAS-
KONYVE 1882 . ♡♡♡♡♡

11

12

3. a. Az oktatás és nevelés.

A balatonszentgyörgyi általános iskola.
/ Gál Józsefné, Simon József/

x x x x x x x x x x

x x x x

Az oktatás és nevelés.

A balatonszentgyörgyi általános iskola.

Községünkben a tanításra, iskolára vonatkozó adatot a XVIII. század végéig nem találunk.

Az egyházi érdekeltség miatt kutatásunkban csak a vörsi plébániára vagyunk utalva. Az itt található első feljegyzés szerint Balatonszentgyörgyön 1797. február 9-én Rigovits József tanító keresztelt. Tudnunk kell, hogy a tanítók még a későbbi időkben is, egyházi funkciókban segédkeztek. A nagy csecsenőhalandóság miatt gyakran kereszteltek, miséken, temetéseken közreműködtek és önállóan litániákat tartottak. A vallásos nevelés mellett tanítottak olvasni, írni és számolni.

1815-ben Kákosi József nevű tanító működik. Az első iskola helyéről azonban nem tudunk semmit. A "nevelés dolgában nagy hátramaradások történnek", ezért 1829-ben Tassy Károly szolgabíró Nemesviden kelt leiratában elrendeli az iskolamestereknek /notárius vagy nem/, hogy írják össze az 5-12 éves gyerekeket és felhívja a szülőket, hogy gyermekeiket járassák iskolába.

Talán a felhívás és az állandó szorgalmazás hatására 1838-ban felépül az új iskola / a mai Fő u.30.szám alatti un. régi iskola első része/ egy tanteremmel és tanítói lakással, közös bejáráttal. Ekkor már nemcsak a halász céh és a kéthelyi iparos céh tagjai, hanem sok felnőtt parasztonber is tud írni és olvasni.

1853-60 között Papp István, az 1880-as években Kétszeri József balatonberényi, már „nadrágos” parasztonber tanít, 1893-97-ben Gröber Ferenc.

Az iskolaterem 90 négyzetméter, padlózata döngölt föld. Két padosban szorong a 90 fiú és leány, ennek szerint elkülönítve. Az 1890-es években IV. osztály van, összevonva tanít egy tanító.

1898-as év változást hoz. Lelkes és okleveles képesítéssel rendelkező "igazi mester" kerül ide, Terma Lajos személyében. A zsufoltság és az iskolába járást szorgalmazó rendelkezések miatt, az egyházközségi tagokat ráveszi az iskola bővítésére. Be

is látják a második tanterem és tanerő szükségességét, de egyesek maradi ellenkezése miatt annak kivitelezése csak 1904-ben sikerül. A tanítói lakást elválasztják a két tanteremtől és külön teremben tanítja már az I. és II. osztály 1904 és 1905-ben a szintén képesítéssel rendelkező Mezei Gyula osztálytanító. 1904-ben megnyitják az V. majd 1905-ben a VI. osztályt. Létrehozzák a gazdasági ismétlő iskolát a 12-15 évesek számára. Foglalkozást vasárnap délelőtt tartanak ezeknek, /innen a "vasárnapi iskola" **elnevezés!** az elemi iskolában tanult anyagot ismétlik át tankönyv nélkül. Ez azonban a későbbiek folyamán egyre veszít jelentőségéből és látogatottságából, mert gazdasági, háztartási ismereteket nem ad.

1905-ben lepadlózzák a tantermeket. Öntöttvas kályhákat állítanak be és a 20-as évekig a tanulók által hozott fával fűtenek. A takarítást is gyerekek végzik.

1906-ból Csernyi János másodtanítóval néhány éven keresztül sikerül elérni azt az eredményt, hogy a nagy bukási százalék mellett is, több jól tanuló VI. osztályt végez. 1914-ben viszont már csak 1 tanuló ér el a VI. osztályig, az is külön Vörsre megy vizsgázni.

Az iskolába járás kötelező, de a felmentés és az elmaradás is könnyen megy. A mindennapos tanítás fél-fél napos minden osztálynak, délelőtt és délután. A tavaszi és főleg őszi munkaidőben /szüretben/ igen sok a hiányzás, télen pedig a rossz idő és a szegényebbek ruhátlansága a sok mulasztás oka. A magas /75-80/ bukási százaléknak is ez a magyarázata. Sok tanuló neve mellett olvashatjuk ezt a bejegyzést: "sok mulasztás miatt nem osztályozható". Több gyereket már 10 éves korban munkára fognak és kiveszik az iskolából, a paraszt, a zsellér és cseléd szülők. A bari cseléd-gyerekek 5 km-ről, a battyániek és diósiak több mint 2 km-ről járnak be gyalog esőben, sárban, hóban, fagyban, hiányos öltözékben és csak este mehetnek haza. Nem csoda a sok hiányzás.

A fiúgyerekeket 3-4 éves korig szoknyában járatták még a módosabb parasztok is. Iskolába már festett vászon, sőt csigruhát is kapnak és vászontarisznyát a nyakukba. A lányok hosszú

szoknyájukhoz csuna vagy gyékény "cekkert", "szatyrot" hordanak. A táska csak a 2-3 urigyerek irigyelt tulajdona. A tarisznyában a tudomány és az elenőzésia: palatábla, palavessző, olvasókönyv és kenyér. A kenyér néha kukoricás, legtöbbször paprikás vagy szilvalekváros barna rozskenyér. A hengeres fatokban, a tolltar-
tóban zörög a palavessző mellett a toll is. Néha tintával kell írni. A madzagra kötött tintásüvegben földibodza bogyóból készült tinta lötyög, pedig már a boltban, is árulnak tintát. Mihaszna ha nincs pénz, irkáért is tojást visznek. A ruha meg vásik, szakad az iskolában, otthon egyaránt. Minden szakadásra folt kerül és az bizony eléggé tarka. Az olvasókönyvekben is ez van: "nem szégyen, ha ruhád foltos, az a szégyen, hogyha rongyos". József neptől Szentmártonig nem igen okoz gondot a lábbeli; fut akinek fázik a lába, de télen latyakban, fagyban már lábbeli kell az iskolába járáshoz. Az pedig nincs minden szegény-gyerekeknek. Egyesek családi nagy csizmában, mások rossz "korrancs"-ban teszik meg az iskoláig és haza vezető, sokszor feneketlen sáros utat. A nagykabát már kisebb gond, jobban is nélkülözhető. Általában a nagyobb gyerek kap nagyobb ruhát /majd belenő!/, a kisebbek szükség szerint, fontossági sorrendben használják. Különösen a "nagydónánt". /Nagykabátot-nagy dolmányt/

A tanítás reggel vigyázó felügyelete mellett végnélküli, éneklő, közös egyszeregy mondással kezdődik, majd a tanító belépésekor nagy zörgéssel felállás, nyujtott "dicsértesség" és ima. A nevelés erősen vallásos. Fő tantárgy heti két félnappal a hittan. Csak szóról-szóra, szinte betűről-betűre lehet és kell az anyagot megtanulni. Ha másképpen nem megy, órákon át tartó hangos, közös mondással. A tanító kezében "magyarófa" pálcát suhogtat. Ez az egyetlen szentléltető eszköze a földgömbön kívül. Nemcsak nutogatásra, fenytésre is használja. Kiseb rendetlenkedésért, lecke nem-tudásért tenyeres, körnös jár; nagyobb bünnél, nérges fenékre verés. A haj és fölhzás általános szokás, nagy pofonok, óras kitérdepeltetések, bezárások napirenden vannak.

Az iskolából hazafelé sorban kell menni és minden felnőttnek hangos dicsértesséssel kell köszönni. Ilyenkor a szinte-egybeolvadóan visszhangzó "di-esör-tessek"-ből hallani, hogy merre

jár a gyerekház.

Vasárnaponként kötelező "innepi" ruhában, sorban a tanítóval együtt Vörsre a misére-járás.

Továbbtanulásról szó sem lehet, csak a körjegyző fia végez gimnáziumot majd orvostudományi egyetemet.

Az első világháború alatt a gyerekeket, a katonának behívott apák helyett, az anyák fogják még nagyobb otthoni segítő munkára. A hiányzások még nagyobbak lesznek.

A Tanácsköztársaság idején 1919-ben a tanítók Bolatónberénybe járnak ismerkedni a szocializmus tanival, de a tanításban semmi változás nincs.

Az 1920-as években kis iskolai könyvtár, rongyosra olvasott népszerű-könyvekkel és még csak kézbe sem vett egyéb kötetekkel áll a "nagyiskola" sarkában törött-üveges szekrényben.

Összesen 2 tanuló megy gimnáziumba a faluból: egy molnár és egy takácsivadékból paraszttá vált családból.

Az egyes tantárgyakat már külön tankönyvekből tanítják.

1929-ben Battyánpusztán iskola létesül.

A 30-as évek nyomonában már több paraszt szülő enged jobb sorsra vágyó gyermekének, hogy tovább tanuljon. Összesen 18-an indulnak középiskolába, főleg a keszthelyi gimnáziumba: 8 paraszt, 2 iparos, 5 vasuti alkalmazott és 3 értelmiségi származású gyerek. Az érettségig azonban már csak 9 jut el. A parasztgyerekek közül csak 2. A főok a gazdasági helyzet. Vannak akik nyári napszámkeresettel gyűjtönek a következő év iskolai és jobb ruházati kiadásokra. Van akinek a szülei a jussát /földet/ adják el, hogy tovább tanulhasson. Taníttatni kezdik már a lányokat is. 2 parasztlány, 2 vasuti alkalmazott és 2 értelmiségi származású lány végzi el a 4 polgárit.

Az elemi iskola tanítási körülményei alig változnak a század eleje óta. A vallásosságra való nevelés mellett, az irredenta hazafiság jegyében "mindent vissza, vesszen Trianon!" jelszavakkal készítik új háborúra már a kicsiket is. A legnagyobb iskolai ünnep a március 15-ike. A nyilvános ünnepségen részt vesz a falu apraja-nagyja. Szavalják a "Talpra nagyart", éltetik a Nagy-Magyarország visszaszerzésére buzdító verseket, beszédeket,

mert minden baj okát csak abban látják, hogy a cseh, oláh és a szerb elrabolta legszebb tájainkat és meggyőződéssel vallják, hogy "csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország menyország". Azt ezért érzik, hogy urak is vannak, de ebbe így nyugosznak meg: ez az isten rendelése. És ez beléjük nevelődik. Várják a második világháborút!

1940/41-ben 9 tanulóval, de változatlan 2 tanerővel, megnyitják a VII. osztályt, 1941/42-ben pedig 7 tanulóval a VIII. osztályt. Az iskola címe az eddigi elomi iskola helyett: "Népis-kola". Az összes tanulói létszám 120-140 között van.

A gazdasági ismétlőiskolát "Gazdasági továbbképző" iskolának nevezik. A heti egy tanítási napon 30-40 tanuló vesz részt.

A paraszti munkához elég a 6 osztály, a továbbtanítást a szülők ugyancsak bírják, szemükben a jó bizonyítvány nem érték. Sokan kérik a tanfelügyelőségtől gyermekeik VII-VIII. osztály alóli felmentését. A dolgos kéz fontosságának okából, - a mégis csak rossz! második világháboruban - ezt meg is kapják.

1945, a felszabadulás éve hoz nagy változást az iskola életében. Az 1946-47-48-as években a pedagógusok száma nő, az iskolát 4 tanulócsoporthosszá fejlesztik. Az I-II, III-IV-V, VI, VII-VIII. osztály tanul együtt. Sajnos még mindig igen kevés gyermek jut el a VII. és VIII. osztályba.

Az 1949-50-51-es években az iskola^a balatonberényi népiskola fiókkiskolájaként működik. Az iskolafejlesztési politika a szakos tanári ellátottság figyelembevételével, körzeti iskolákat hoz létre. A felső tagozat Balatonberénybe jár. A körzetesítés az átjárási nehézségek, megfelelő közeli ut és jármű hiányában nem válik be. Az 1952/53. tanévben átszervezik. Balatonszentgyörgyön alakul körzeti iskola, a battyánpusztai felsőtagozat hozzácsatolásával. A battyáni gyerekek újra gyalog járnak be.

Balatonszentgyörgy székhellyel körzeti igazgatóságot hoznak létre. Ide tartozik Hollád, Vörs 8-8 osztállyal és 3-3 tanulócsoporttal, valamint Tikos 4 osztállyal és egy tanulócsoporttal. A régi tantermes iskola szűk lett, a bővítés már elengedhetetlen.

Akarással, sok társadalmi munkával, a battyáni lebontott megtárák anyagának felhasználásával és állami hozzájárulással megépül a templommal szemben az új iskola épülete, 2 tanteremmel és 1 nevelői szobával.

Az 1955/56-os tanévben azonban már így sem férnek el. A 4 tanteremhez 6 tanulócsoporth van: teljesen osztott felsőtagozat és 2 részben osztott alsó. 2 csoportot a kulturház szűk öltöző és könyvtár helyiségében kell elhelyezni.

1957/58-ban az új iskola 2 tanterméből 3 kicsit csinálnak, a felső tagozatban osztályt vonnak össze. Így próbálnak a bajokon segíteni, szoroskodnak. 7 nevelő tanít 3 felső- és 2 alsótagozatos csoportban. A tanulók létszáma pedig 120-ról 141-re emelkedik. Az elhelyezési gondok nőnek. 1961-ben már újra a kulturház egy helyiségét kell igénybe venni. A felsős szükség-szerű 4 tagozat miatt újra bővíteni kell. 3 szabványméretű tantermet építenek a meglevőkhöz.

1962-ben, a körzetesítés kiszélesítésével, behozzák a tikosi, holládi és vörsei felsőtagozatos osztályokat is. A szakosan leadott órákon a több tudás-szerzési lehetőséget a szülők egy része örömmel fogadja, kisebb rész tiltakozik.

A gyerekeket 2 autóbusz szállítja a Hollád-Tikos-i megállóból, Battyánból, és Vörseről. A kezdeti nehézségeket súlyosítja az autóbuszok reggeli és esti késése. Sokszor csak este 7-kor viszik haza a gyerekeket. Még a menetrendszerű közlekedés is annyit jelent, hogy a tanulók reggel 7-kor jönnek és csak délután 5-6 óra között érkeznek haza. Ennivalót hazulról hoznak.

Ezeken a bajokon enyhít a tanács: 1963-ban iskolai napközi épül, konyhával, előkészítővel, mosogatóval; majd 1963-ban korszerű ebédlő. A gyerekek kulturált körülmények között étkeznek. A megszüntetett battyáni iskola alsótagozatos tanulóit is behozzák.

Az iskola épületében így 7 tanterem, 1 igazgatói iroda, nevelőszoba, 1 szertár, 1 politechnikai gyakorlóterem és egy ebédlő rész van, konyhával, előkészítővel.

1966-ban a teljesen osztott 12 csoportos /4 alsó és 8 felső/ iskola tantermei nem elegendők, az alsósoknál a délutáni oktatást kell bevezetni.

Ujabb nehézségeket kell megoldani; a battyáni kisdiákokat már nem gyalogoltathatják, beszállításukról délután is gondoskodni kell. Az AKÖV. iskola- járatokra ma már kevesebb a panasz.

Az 1962. évi körzetesítés előtt a szakosan leadott órák aránya 15 %. Ez az arány az idehelyezett szaktanárokkal hirtelen 75 %-ra emelkedik. Az előző évekhez viszonyítva, a bukási %-is erősen csökken. /A 40-es évek 15-20 %-ával szemben, jelenleg 3-4 %./ Az ismeretek elsajátítása céljából a nevelők korrepetálnak, külön is foglalkoznak órák után a tanulókkal, harcognak a bukás ellen.

Az iskolák államosítása óta egységes tanterv és óraterv szerint egységes tankönyvekből tanítanak. A tanítás szelleme materialista természettudományos; igen nagy türelemmel küzdenek a felvilágosultságért, az idealista nézetek ellen. A gyermekekkel megértetik a természeti jelenségek okait. A hitoktatás fakultatív, inkább az alsós gyermekeket iratják be a szülők.

A nevelés szocialista hazaszeretetre és proletár internacionalizmusra irányul. A nevelők közösségi szellemben hirdetik, hogy a boldogulást a közösségben kell keresni és elítélik az önző, egyéni érdekek hajhászását.

Fizikai, kémiai és biológia órákon kísérletekkel mutatják be az anyagi világ változásait. A meglevő legszükségesebb szemléltető eszközök az igények kielégítéséhez már kevesek, de a mult-hoz képest szántalanok. Betegségen kívül iskolai hiányzás nincs.

Az életszínvonal emelkedésével függ össze, hogy a gyerekek tanszerai, táskái válogatottak, bőrből készültek. Drága tolltollakkal irnak rendes füzetekbe. A palatáblát, palavesszót, tarisznyát csak helytörténeti bemutatón látnak. Csak új könyvekből akarnak tanulni. Ruházatuk is egyformán rendes, sőt néha indokolatlanul elegáns. Meztitlábos tanuló nincs. Sajnos a szülők kényeztetik őket, mintegy versengve egymással, - néha talán erkölcset felül is, - hogy mindenből a legjobbat és a legszebbet adhasák.

Megnövekedett a gyermekek továbbtanulási lehetősége és akarása is. Ma már egy év alatt több tanuló tanul gimnáziumokban, mint a multban 30 év alatt. A VIII. osztályosok 80 %-a megy to-

vább gimnáziumba, technikumba, vagy szakmunkás tanulónak. Az egyetemet, főiskolát végzettek száma ma már 24.

Az 1949-ben alakult uttörőcsapat, 1955-től Erdélyi József vezetése alatt, az iskolai oktatás elősegítésén túl, a központi uttörő szövetség elgondolása alapján, tervet készít és akcióprogramokat old meg. Az osztályfőnökök rajvezetőként dolgoznak. Nagy nap az évenként megrendezésre kerülő, csillagvári békenappal egybekötött uttörőverseny. Nagyobb szabású a régi bérnálási ünnepségnél. Ilyen kb. másfélezes tömeg más ismétlődő rendezvényre összehozhatatlan. Ilyenkor jutalmaznak a kiválókat.

1962 és 1963 nyarán a csapat Alsóbélatelepen tábora. A következő években már csak az őrvezetőjelöltek mennek központi táborba. Az előírt próbakövetelményeknek a pajtások eleget tesznek. Hulladékgyűjtésben kiemelkedő eredményeket érnek el. 1968-ban a megyében 2 helyre kerülnek. Rendszeresen takarékoskodnak és ennek alapján minden évben sikerül országjáró kirándulásra menniük.

Figyelemreméltó szereplésük is hozzájárul ahhoz, hogy 1967 és 1968 nyarán az Uttörőszövetség a Csillagvárnál rendez nagy nemzetközi uttörőtálatkozót cseh, német, lengyel és orosz pajtások részvételével.

A tanulók számtan, fizika, történelem, magyar és biológia tantárgyi járási versenyen szerepelnek és az első három helyezett között a megyei versenyre is továbbjutnak. A 2 járás közötti KRESZ vetélkedőn az első és második helyet szerzik meg. Felsőbb iskolákban is megállják a helyüket.

Sportban sem maradnak le, pedig sem tornaterem, sem jó felszerelés nincs. 1955-től művelik a labdarugást, kézilabdát, atlétikát és a tornát. 1960-ban létesül a kázilabda pálya. Ezt nálunk akkor még új sportágit annyira megkedvelték, hogy pár év leforgása alatt járási versenyt nyernek. A lányok négytusa csapata második helyre kerül a járásban. 1958-ban Fülöp Géza a 60 méteres síkfutásban megyei szinten ér el helyezést.

1952/53-ban Dolgozók iskolája indul. Mőd nyilik arra, hogy aki a multban nem végezte, vagy nem végezhetette el a nyolc

osztályt, mint felnőtt az esti tagozaton tanulva a VII. és VIII. osztály anyagát elsajátíthassa és bizonyítványt szerezhessen. A felhívás községünkben visszhangra talál. A dolgozók iskolája 1968-ig működik és ezalatt az idő alatt 135-en vizsgáznak eredményesen. 1964-ben 28 vizsgázó van. Nemcsak férfiak tanulnak, hanem kb. 40 %-ban nők is.

Az 1958/59-es tanévben esti továbbképzés keretében az iskolánál "Ezüstkalászos Mezőgazdasági Tanfolyamot" is szerveznek. A mezőgazdasági ismereteket magasabb fokon hallgatók száma: 26.

1961. január 1-től 1965 -ig a keszthelyi Nagyváthy János mezőgazdasági technikum kihelyezett esti tagozata is működik itt. A beiratkozott 39 hallgatóból négy év alatt 21 lemorzsolódik, 18 szerez csak érettségi bizonyítványt. Így ^{is} az anyaiskola 10 kihelyezett esti osztálya között ez az osztály szerepel a legjobban.

1968-ban az iskolának 291 tanulója van. 11 a tanuló-csoportok száma. Az I. és III. osztály a kis létszám miatt összevontan tanul. A felsőtagozat minden osztálya osztott, párhuzamos csoportokkal. A tanulmányi átlag az alsótagozatban 3,7 a felsőben 3,4; iskolai átlag 3.5 /Jó közepes, a járási átlag felett./ Osztályismétlésre bukott 2 tanuló, javítóvizsgára is 2. Bukási átlag 1.4 %. /Igen jó eredmény, köszönhető a nevelők külön fáradságának, mert a járási átlag 5 % felett van./ A mulasztások átlaga 16,7 óra tanulónként.- A nevelői munka a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója megünneplésének jegyében folyik. A tanulók szovjet és cseh diákokkal leveleznek. A vietnami nép harcos fiainak tranzisztoros rádiót küldenek. November 6-án tábortüznél és községi ünnepélyen nagyszabású műsort adnak. Az elesett szovjet hősök emlékművére szalagot küldenek a Szovjetunióba és Lengyelországba. A forradalmi héten iskolai vételkedőket rendeznek. Az Auróra akciót dicséretesen hajtják végre. A helytörténeti kiállítás megrendezéséhez bőséges anyagot gyűjtenek egybe. A pályaválasztással kapcsolatban látogatják a környező üzemeket, a nyolcadikosoknak pedig a keszthelyi agrártudományi főiskolát, majd a Dunai Vasművet mutatják meg kirándulás keretében.

A vidéki tanulóknak nagy segítséget jelentő napközi

napközi otthonban 2 csoport, 81 tanuló részére biztosítanak étkeztetést és délután tanári felügyelet mellett tanulási lehetőséget.

A helyben lakó nevelők társadalmi munkából is kiveszik a részüket.

Tanerők és tanulócsoportok száma:

1797-1904-ig	1	tanerő	1	tanulócsoport
1905-1946	2	"	2	"
1947-1948	4	"	4	"
1949-1951	2	"	2	" /a felsőtagozat B.berényben tanul/
1952-1953	6	"	4	" /a felsőtagozat visszajön B.berényből/
1953-1954	8	"	5	" /2 alsó, 3 felső/
1955-1956	8	"	6	" /2 alsó, 4 felső/
1957-1960	8	"	5	" /2 alsó, 3 felső/
1961-ben	10	"	7	" /3 alsó, 4 felső/
1962-ben	11	"	7	"
1963-ban	13	"	8	"
1964-1965	13	"	9	" 1 napközis csoport
1966-ban	14	"	10	" 2 "
1967-ben	15	"	11	" 2 "
1968-ban	15	"	11	" 2 "

A tanulók létszáma:

1962-ig	100-140	között váltakozó
1962-től	280-300	/ a körzetesítéstől/.

A nevelők névsora:

1797	Rigovits József	tanító
1815	Kákosi József	"
1853-1860	Papp István	"
1880	Kétszeri József	"
1893-1897	Gróber Ferenc	"
1898-1911	Torma Lajos	vezető tanító
1904-1905	Mezei Gyula	második "
1906-1915	Cserny János	"
1915-1950	Veress János	vezető tanító, később c.igazgató
1921-1929	Csináth Ferenc	második " " Cserszegi
1929-1950	Kész László	" "
1917 - 1918	Őszmadia Irén	első tanítónő

1947-1948	Tölgyes József, Marton Jánosné	beosztott nevelők
1950-1951	Halmos Dezső	vezető tanító
	Halmos Dezsőné	beosztott nevelő
1952-ben	Herczeg István	igazgató
	Tolnai Erzsébet	beosztott nevelő
	Németh Emil	"
	Balogh Ilona	"
1953-1955	Dudás Dezső	Igazgató
	Dudás Dezsőné	beosztott nevelő
	Herczeg István	"
	Tolnai Erzsébet	"
	Berta Anna	"
	Ripka Lajosné	"
	Biró Lászlóné	"
	Fekete Antal	"
1956-tól	Gál Józsefné	Igazgató
1956-1957	Gál József	beosztott nevelő /meghalt/
1955-től	Erdélyi József	"
1955-	Böröcz Gyula	"
1959-	Erdélyi Józsefné	"
1959-1966	Kovács Gabriella	"
1960-1962	Z. Szabó Zsuzsa	"
1961-	Hetényi László	"
	Hetényi Lászlóné	"
	Böröcz Gyuláné	"
1962-1964	Németh Zsuzsanna	"
1962-1968	Farkas Ildikó	"
1962-1966	Dr. Pichler Sándorné	"
1963-1967	Egyed Jánosné	"
	Csapó Árpád	"
1963-1968	Csapó Árpádné	"
1965-től	Dr. Csordás Jánosné	"
1966-	Simon Katalin	"
	Varga Imre	"
1967-1968	Pordány Horváth László	"
	Fábián György	"
1968-	Szónyi Jánosné	"
	Ary Zsigmond	"
	Pozsonyi Szilvia	"
	Kovács Vilma	"

Iskola Battyánpusztán.

Az 1920-as években a balatonszentgyörgyi iskola annyira tulzsufolt, hogy már nem tudja befogadni a több mint 50 főnyi battyáni, bari és diósi tanulókat. /Az 1921-22-es tanévben az I.-II. osztálynak 72 tanulója volt./ 1927-ben a kaposvári tanfelügyelő - miniszteri rendelet értelmében - közli, hogy az iskola zsufoltságát meg kell szüntetni. Mivel Balatonszentgyörgy községet nem lehet kötelezni az uradalmi cselédek gyermekei miatt iskola építésre, és Bar pusztáról egyébként is igen nagy távolságról /6 km/ járnak be a gyermekek, az érdekeltiségnek Battyánban új iskolát kell létesíteni. Ide járnak az uradalom tanulói.

Igy alakul meg Battyánpusztán 1929-ben az érdekeltiségi elemi iskola.

A tanító, Cserszogi Ferenc évente 40-50 gyereket tanít. Az uraság gyermekei nem mennek a cselédgyerekek közé, velük külön foglalkozik a kastélyban.

A szegénység itt talán még jobban lemérhető a törött palatáblákról, foszló kinőtt és lötyögő ruhákról, mint a falusi iskolában. A cseléd családok általában sok gyerekesek és a családi pótlék még ismeretlen fogalom.

Az érdekeltiségi iskolában más, összevont tankönyvből tanulnak a gyerekek, ide a pap is csak 2-3 alkalommal látogat el hitten órára.

A téglagyártól és Diósból is ide tartoznak a gyerekek, csak itt tanulhatnak, mert nekik 25 pengő évi tandíjat kellene fizetni a falusi iskolába-járásért. Ezt a nagy luxust pedig csak a téglásmester engedheti meg magának.

A külön iskola még inkább fokozza a felnőttek elkülönülését. A béres gyerekek a falusiakat "parasztoknak", bugrisoknak" csufolják, őket viszont a falusiak "Tahóknak". Ritkán találkoznak más iskolabeliekkel, csak madarak és fák napján az összevont városi kiránduláson. A tankerület Badacsonyba és Tihanyba is szervez közös kirándulást, de azokon csak az 1-2 iparos gyerek vehet részt, anyagi okokból.

Nyomasztóan nehezedik rájuk a feudalizmus levegője, vágyaikat szivből jövő énekükbe sűrítik:

"Gazda leszek, telkes gazda, ha mondom,
lesz szép lovam, lesz szép pörge kalapon,
és szép pörge kalapomon bokréta,
ünnepnapon úgy megyek a templomba."

A felszabadulás előtt egyetlen gyerek sincs itt, aki tovább tanulna.

Az iskola 1946-tól nyolc osztályúvá fejlődik. A tanulók létszáma 72-re emelkedik. Tanító viszont csak 1 van.

1952-ben a felső tagozatot a körzetesítés folytán beviszik Balatonszentgyörgyre. Így csak az alsó tagozat marad továbbra is 1 tanítóval Battyánban 1963-ig. Ekkor szűnik meg ez az iskola, a gyerekek autóbusszal való szállításának megoldásával.

Tanítók voltak:

1929-1950.	Cserszegi Ferenc
1951-ben	Tóth Erzsébet
1952-1962.	Vöröskőy István
1963-ban	Hetényi Lászlóné.

3.b. BALATONSZENTGYÖRGY KULTURÁLIS ÉS SPORT
ÉLETTÉNEK FEJLŐDÉSE

/Erdélyi József/

Milyen erők?

Balatonszentgyörgy kulturális és sport életének fejlődése.

Az 1900 előtti években kulturális és sport életről nem beszélhetünk. Szervezett formában ezt nem irányította senki, írásos feljegyzést sem találtak.

Az 1900. utáni évekről más sokat beszélgettek a ma élő idősebbek és írásos feljegyzéseket, fényképeket is találtak. Bene Józsefet és feleségét kerestem fel, akik mindketten itt születtek /1893 és 1895-ben/ és őket kértem fel legelőször, hogy meséljenek a multról. Nagyon meghatódott, mert nagy ünnepepre készültek éppen 50 éve kötötték házasságot.

Szívesen emlékezett Jóska bácsi az I. világháború utáni évekre. A falu kulturális életének maga is tevékeny részese volt ebben az időben. Ő tanította be az első szindarabot a huszas évek elején, a "Magyar szívek honszerelmét". Ezt a vasút melletti Wirth féle gabonagépezetben adták elő. Kulturházról akkor még álmodni sem lehetett. Emlékezetes, hogy Vas miniszter és Seprényi képviselőjelölt is megnézte a szindarabot és elismeréssel nyilatkoztak róla. Seprényi előtte tartotta meg kortesbeszédét. A szereplők a következők voltak: Simon Ilona, Szabó Ferenc, Szücs Margit, Horváth György, Szabó Anna, Szücs Jenő, Lipics Erzsébet, Horváth István, Bognár Erzsébet, Császár János, Antal János, Simon Dániel, Bene Gyula, Szabó Matuzsálen és Szücs Pál. Közülük sokan már a tenetében pihennek.

Az akkori tanítók csak a diákokkal foglalkoztak, azoknak pásztorjátékot is tanítottak. Az önkéntes kulturális munkásoknak csak néha segítettek.

A "Gyimesi vadvirág"-ot is még a nagtárban adták elő. Később a Jäger, Löw és Kiss Ferkó féle pajtát használták fel a célokra, de volt olyan előadás is, amelyet az iskolában adtak elő.

Hamarosan ott tennett a Jóska bácsinak néhány régi szereplője, idős barátja. Szerencsekívánataik után kitűnt, hogy nagyon jól emlékeztek, csak a pohár renegett a kezükben. Közös sorolták el a játszott népszínművek, szindarabok címét:

"A tolonc", "Árva Rózsi", 1929-ben a "Futár", a 30-as években a "Szobi fehér rózsa", "A biró lányai", "Minden jó, ha vége jó", "A betyár kendője", a "Piros Bugyellárís", "Sárga csikó", a "Falu rossza", a 40-es években a "Mág-nás Miska", "A nánai biró lánya", a "Jó szív", /ezt a Horváth Jóska írta/, a "Bor", az "Amerikai menyasszony és a nyul", "Fehér Anna", "Juhász legény", "Haragszik a puszta biró", "Fekete szem éjszakája", "Amit az erdő mesél".

Aztán jött a II. világháború és a színpad a harctér lett. Vigjáték helyett mindig drámát játszottak, mert igazi vér folyt. Erre nem szívesen emlékeznek, mert nagyon sok jó-baráttól bucsu nélkül váltak el.

Aztán a felszabadulás után falunk ifjúsága ketté szakadt. Külön színdarabot játszottak a Kisgazda pártiak és külön a Szoc. dem. pártiak. Volt olyan eset is, amikor egyszer-re, egy este játszott mindenegyik. Ezekre az előadásokra már jobban emlékeznek: 1948-ban a "Balatoni kaland", majd később az "Annuska", "Dankó Pista", 1955-ben a "Mátyás király Deb-reenben", a "Sári biró" majd sok rövid jelenet közül kiemel-kezik az "Anyósgenerális".

A Jóska bácsi szerényen elmondja, hogy ő a kezdet-ben tevékenykedett, majd később dicsérendően bekapcsolódott a színdarabok tanításába Horváth József, Simon Dénes, Szabó József és a háború után Rigó János, Oswald József és Ötvös Géza.

Az iskolában csak a március 15-ét ünnepelték meg sza-valatokkal.

Kérdésemre, hogy mióta hagyomány a szüreti bál,- el-mondják, hogy 1932-től minden évben megrendezik. /Kivétel a háború évei./

Az előadások bevételeit a templom kerítésére, belső berendezésére, iskolai és sportfelszerelésre fordították. Mindig valamilyen nemes célt tűztek maguk elé.

A zene a citerától a fuvósokon, cigánybandán át a modern tánc-zenekarig igen nagyot fejlődött. A falusi zenészek igen sokat gyakoroltak. Esténként mindenki hallhatta a Tüttő Gyura trombitáját, amelyre andalító szépen felelt a Császár Anti tárogató-szava. Szívesen emlékeznek az "5 falu bandájára" /A zenekar 5 faluból tevődött össze. / Ennek Kelevicz György, Nagy Kálmán és Bene József voltak a tagjai. A bőgtyát és népi viséletet maguk készítették. 1930-ban alakult meg a teljes falusi banda, amelynek tagjai voltak: Pflanczer Pál, Csizmadia Ferenc, Császár István, Pflanczer Mihály, Császár Antal és Stefán Károly. Később Őst Kálmán, majd Török Lajos. A 40-es 50-es években már tánczenekar működött Mazzag Vince, Kiss József, Gergye János és Kánya Ferenc tagokkal.

Kedvelt szórakozásnak számított a kukorica-fosztás. Vasárnaponként pedig táncra gyülekeztek a fiatalok egy - egy ház udvarán. Emlékeznek, hogyan ropták valamilyen citeraszóra, meztláb a táncot süldő gyerek-korukban. Egy pár cipőt, csizmát vagy nagykabátot hárman, négyen is viseltek egy-egy családban, akinak éppen szüksége volt rá, az vette fel.

Katonás fogyeleltre emlékeznek, amikor a "leventét" emlitem. Igen. Az iskolából kinulva, a katonai bevonulásig, a leventében készítettek elő őket a katonai életre. Kiss János, Simon István kis, Nagy Jenő, Simon Dénes, Veress János, Tollár Béla, Horányi Ferenc, Szabó József, Darabos Lajos, Kereskai József és Kovács István levente oktatókra emlékeznek.

Az egyház is nagy gondot fordított az ifjuság nevelésére. 1938-tól 1944-ig a fiúk a KALOT-ban, a lányok a KALÁSZ-ban éltek szervezeti életet. A kalotisták a plébánia egy asztalokkal, padokkal berendezett termében jöttek össze esténként. Rádiót hallgathattak, Nenzeti Ujságot, Uj Nenzedéket, Képes Kurirt, Uj Élet regénytárt olyashattak, társas játékot játszhattak popi felügyelet mellett.

A tűzoltó-egyesület is nagyon elismert szervezet volt. Szívesen vállaltak munkát e szervezetben a fiatalok. Diszes római jellegű csákóik csillogó, gazdag rézdiszeit a gyerekek

ámulva nézték. Mint egyetlen egyenruhás szervezet, rendszeresen résztvett az egyházi ünnepélyeken, körmeneteken. 1918-tól 1923-ig tűzoltóparancsnok is volt a Bene Jóska bácsi.

Jó erőt, egészséget kívánva bucsuztan tőlük. Aranylakodalmat nem tartottak, mert nem akartak még egyszer a pap előtt esküdni.

Szükségesnek tartom még a Levente Egyesület kulturális munkájáról is megemlíteni. A KALOT-ból szakadt ki 1942-ben, mintegy lázadásképpen, Baráth Imre plébános önkényes, szeszélyes vezetési módszerei miatt, a Levente Egyesület klubtagsága. Az egyesület klubjának mintegy másfél éves meleg légkörű, demokratikus szellemű életét nehezítette, majd megszakította a háború. Az egyesület rendezésében játszották a Kis Ferencék pajtájában a "Bor" és a "Haragszik a pusztabiró" című népszínművet. Az egyesület titkára a titkos szavazással megválasztott László István téglagyári fiatal lett. Társadalmi elnöknek Péter Istvánt /33 éves/ kérték fel.

Nem hallgatható el a szindarab-tanulás közben kialakult érzelmes légkör. Szerelmek, házasságok, szövődtek, tiszták, őszinték. Az öregasszonyok pletykáltak, a rokonság bosszankodott a füstbement házasság - közvetítési tervek miatt.

A 20-as, 30-as évek báljaira jellemző verekedések, késelések azonban ebben az időben már elmaradtak.

A 81 éves Sziszler Józsefné Battyánpusztán kevés kulturéletre enlékszik. A cselédeknek hajnali 3-tól este 10-ig talpon kellett lenni. Tollfosztóba jártak s végzőre a lányok, fiuk összejöttek, citeráltak, táncoltak. Hushagyó kedden maszkáltak, különböző jelmezeket öltöttek. Bucsura Vörsre jártak. Nyáron az utcán citeráltak és táncoltak. Később, amikor az uraság megszűnt, az iskolában rendeztek bálakat.

60 család élt itt az uraság cselédjeként. Egy-egy szobában 4 család is szorongott. Később, 1928-ban elfalazták a szobákat. Hat osztály hétköznapi iskolát és 3 ünnepit jártak. /Vasárnap 8-10ig, utána misére mentek egységesen./

Első rádiója Futó Mártonnak, az uraság sofőrjének volt. Cso-
dálkozva hallgatták este az ablak alatt.

A nők szabad idejükben foltoztak, alig kézinunkáz-
hattak, a férfiak viszont faragtak. Néha-néha a betyárokról
is olvastak egy-egy könyvet.

A felszabadulás után igen jelentős esemény volt a
kulturház megépítése 1950-ben. Azóta a kulturházban eleven
kulturéletről beszélhetünk. A kulturház első igazgatója László
István vasutas dolgozó volt, mert egyetlen pedagógus sen-
vállalta el ezt. /1950-1952-ben./ Ebben az időben a falu la-
kossága is távortartotta magát minden kulturális munkától, a
vasutasok adták az aktivistákat is. Rengeteg szereplést kívánt
a tanácsi vezetés. Mulasztásnak számított, ha egy-egy tanácsü-
lésről hiányzott a "műsor", egy-két vers, vagy tánc formájában.
A kulturotthon keretében zenekar, sőt zeneiskola is működött
szakképzett zenetanár vezetésével. A hangszereket 18.000 Ft ér-
téken a vasutas szakszervezet adta. Ugyancsak ő fizette a ze-
neiskola és a zenekar vezetőjét.

1954-től Herczeg István, 1962-től Erdélyi József
vette át a kulturház igazgatását. A kulturház aztán hamarosan
szüknek bizonyult és 1967-ben ki kellett bővíteni. A kulturé-
lődés feltételei napról napra javulnak.

1950-től 15 éven keresztül minden év januárjában
Vők Bálját tartottak a kulturházban. Humoros formában igyekez-
tek minden évben az elnyomott vők sorsát kifigurázni. Később
azonban harag lett belőle és ezért jelenleg szünetel e népszö-
kés. Vagy kibékültek a vők az anyósokkal? Alapítói e hagyomány-
ngka Simon József Bódi, Gál László, Varga Ágoston, Simon Ferenc,
Zsebők Jenő, Kiss István és Ujhelyi József. E műsoros bálók lel-
ke, rendezője Horváth László volt. - Szenes Piroska ujságíró
a Nők Lapjában ujságcikket is írt róla. A rádió is közvetítette,
Ruffy Péter is foglalkozott írásában vele. - Ez indította ifju-
ságunkat az "Anyósgenerális" című operett betanítására.

A kulturaház belső életének fejlődését mutatják az alábbi számadatok:

Év:	Isn.t: előad.	Hallg. szána.	Műsoros rendez.	Résztv. szána.	Könyvt. kötet.	Olvasók szána.	Kölcs. kötet.
1962	11	671	28	3940	1009	247	3819
1963	14	1175	30	5374	1247	205	1930
1964	14	959	24	4735	1553	191	1657
1965	8	843	28	6219	1820	203	2332
1966	22	1211	21	4409	1947	327	2850
1967	17	966	26	5600	2262	383	4001
1968	20	849	28	5400	2611	378	5669

Év:	Pénzforgalom	Állami támogatás:
1962	14.400 Ft.	4.800 Ft
1963	18.400 "	5.300 "
1964	39.100 "	7.500 "
1965	49.400 "	6.000 "
1966	52.200 "	6.000 "
1967	76.000 "	12.000 "
1968	71.000 "	20.000 "

A kulturaházban 1962-től rendszeresen működik a népi táncsoport. Eredményes versenyekre vezette őket Csapó Árpádné. 1968-ban Kovács Vilma tanítónő kezdett velük foglalkozni. 1967-től igen eredményesen működik az ifjúsági klub, Simon Katalin tanítónő vezetésével. Az ERDÉRT vállalat jóvoltából kulturált körülmények között művelődhetnek, szórakozhatnak. Az Erdért ugyanis 27.000 Ft értékű butorzatot vásárolt és az ifjúság rendelkezésére bocsájtotta a kibővített kulturaházban.

Itt kapott helyet a szakszervezetek Szakmaközi Bizottsága is. Az MSZMP helyiségét kapta meg, nagyon izlésesen berendezte. Simon József vezetésével a Szakszervezetek Somogy Megyei Tanácsának elismerését vívta ki. Három negye tapasztalatos-
oséréje alkalmával is ezt a szakmaközi klubot mutatták be. 1968-ban televíziót is kapott. Összefogja a szakszervezeti dolgozókat, /szórványtagságot/ biztosítja a tanulást, művelődést, szóra-

kozást számukra és ügyeikben, problémáikban segítséget nyújt. Támogatja a falu öregjeit, gyermekeit egyaránt. Jelenleg is a falu történetének feldolgozásában van jelentős vezető szerepe. 1968-ban képes kiállítást rendeztek a falu multjáról és fejlődéséről.

Az ifjúság honvédelmi nevelését biztosítja az MHSZ klub. Az MHSZ keretében a sorköteles fiatalok előképzését is megvalósítja. Az MHSZ községi titkára Erdélyi József, klubtitkár Dr. Kiszling Máttyás. A sorkötelesek kiképzését Óvári Jenő vezeti. Ő vezeti a fiatalok lövész csapatát is, akik szép eredményt érnek el a járási bajnokságban. Évek óta továbbképzésben részesítjük a tartalékos tiszteket és tiszthelyetteseket.

1967-ben a Vöröskeresztes klub is szépen működött. A klubok általában a téli hónapokban aktívek. A tavasz beálltával a mezei munka utáni fáradtság pihenést igényel.

Az ismeretterjesztő előadásokat TIT. előadók tartják és a legtöbbet filmettel is szemléltetünk. Az utóbbi években a vállalatoknál, üzeneknél is tartunk ilyen előadásokat, munka-idő után. Erről jelent meg egy újságcikk a Somogyi Néplapban "Kihelyzett ismeretterjesztés" címmel. Talán ennek tudható be, hogy a dolgozók olvasási igénye nőtt. /Lásd: táblázaton./

A kulturház körzeti jellegét is betöltö. Az ide tartozó Vörsre, Holládra, Tikosra is eljuttatjuk az ismeretterjesztő előadásokat, filmeket. A hozzánk tartozó Battyánpusztán is megtartjuk az előadásokat, de az utóbbi időben probléma van a helyiséggel. Ugyanis az iskola megszűnése óta nincs olyan nyilvános helyiség, amely e célnak megfelelné. Azóta nincs Battyánpusztán nozielőadás sem. Szerencse, hogy a televíziók száma rohamosan szaporodik és azért Battyánpuszta lakói is művelődhetnek. A kiemelkedő kulturrendezvényekre a balatonszentgyörgyi kulturházba látogatnak.

A kulturházban állandóan működik egy televízió. Ezt a Megyei Tanácstól kaptuk 1966. januárjában. Azelőtt a Termelőszövetkezet tv-jét nézték itt.

Minden szerdán este, valamint vasárnap délután és este nozielőadás van. Korábban keskenyfilmeket, 1968-tól szélesvásznú filmeket is láthatunk. A televíziók számának növekedésével a mozilátogatók, de a színház-látogatók száma is csökkent. Minden második háznál van már tv, és számuk egyre gyorsabban szaporodik.

Az 1950-es években a Déryné Színház, mint Faluszínház tartott itt rendszeresen előadásokat, majd 1960-61-ben a kaposvári Csiky Gergely színház vállalta az előadásokat. A közönség hatására 1964-től ismét a Déryné Színház jön rendszeresen, s azóta 1968 végéig 47 előadást tartott. A Déryné Színház előadásai művészileg és rendezésben a fővárosi színházakéval azonos.

A Déryné Színház autója a battyáni közönséget minden alkalommal behozza és haza is szállítja.

Kulturális tervünk kiemelkedő pontja a politikai oktatás. Ezeket az oktatásokat a vállalatoknál, vagy az iskolánál nyugodt körülmények között tartjuk meg.

Ifjúságunk a járás által szervezett kulturális szemináriumon minden alkalommal résztvevő. Nálunk rendezzük meg a körzeti bemutatókat. Csoportunk a járási, területi, megyei döntőre is eljutott.

1968-ban körzeti kulturházzá minősítették otthonunkat. Így az állami támogatást is felenelték, mint önelszánoló egységnek.

A kulturházban tartottuk a tanácsuléseket is, amíg a tanácsházat ki nem bővítették. De itt rendezik a Tsz is a gyűléseit, közgyűléseit. A Hazafias Népfront, a Nőtanács, a Vöröskezeszt, a Sport, a Kiegészítő Parancsnokság és más tömegszervezetek is itt tartják körzeti előadásait. A KISZ ifjúságnak pedig igazi otthona. Minden évben a tüzoltók rendezik a szilveszteri bált.

Az uttörő ifjúság is helyet kapott. Hiszen itt rendezzük meg az ünnepélyeket, mert az iskolánál nincs ilyen nagy helyiség. Az iskola- televízió előadásait is itt tekintettük meg. Vasárnap délelőtt fűtött helyiségben nézhetik az uttörők a televíziót.

Az uttörő körzeti kulturversenyeket is itt rendezzük meg. Jelentős esemény kulturéletünkben a Nemzetközi Uttörő Találkozó, amelyet másodszer rendeztek meg nálunk 1968. július 19-20-án. Kedvelt kirándulóhelyünk és kulturközpontunk lett nyári időben a Csillagvár.

1968 őszén már ötödször rendeztük meg a társadalmi szervezetek összefogásával az Öregek Napját. Meghitt ünnepségen az uttörők, KISZ fiatalok műsorral és a tömegszervezetek vacsorával köszöntik falunk idős, megbecsült dolgozóit. A hangulatra jellemző, hogy az öregek mindig táncra perdülnek. De a gyermeknapról sem feledkezhetünk meg. Minden év május utolsó vasárnapján Béke Nappal, uttörőavatással és majálissal egybekötött gyermeknapot rendezünk a Csillagvárnál.

A sportesemények, sportmozgalom csak egy emberöltőre tekinthet vissza községünkben.

1934-ben alakult meg a Sportegyesület, azóta működik több kevesebb sikerrel. A felszabadulás előtt csak barátságos labdarúgó mérkőzéseket játszottak. Ugy emlékeznek, hogy egyik fénykora 1936-38-ban volt. Még a budapesti Testvériség csapattal is mérköztek és 4:3 arányban kaptak ki.

A Levente minden évben megrendezte: versenyeit, Marcaliban, Kéthelyen. Kereskai József 1926-ban súlydobásban első lett Marcaliban, Kaposváron a negyedik versenyen pedig a második. Ifi Jenő ugyanezt az eredményt érte el gerelyvetésben.

Polgári Lövészegylet is működött 1936-tól. /1924-ben is alakult./ A 30-50 év közötti emberek célbalövással szórakoztak.

A sport előzőnévei egyszerű játékok, erőpróbák voltak. A játékok közül szívesen emlékeznek a brinckire vagy pöcögetőre, a borsózásra, a fogócskára, a sintéresre, a páros lityázásra, a csingázásra és a kifutózásra. A kuglipályák is hasonló szerepet töltöttek be a korcsnáknál. De már a Tüzoltón belül is rendeztek versenyeket dobásból, ugrásból, birkózásból és futásból. Az orv-vadászat és halászat is tiltott szenvedélye volt a férfi lakosság jó részének. A csendőrök szigorúan meg-

büntették, meg is verték, akit elfogtak.

Battyánpusztán is megtalálhatók a játékok, futballoztak is barátságos alapon.

A felszabadulás után a Járási Tanács által szervezett bajnokságban is részt vett a futball csapat. Először mint "Vasutas Club" indult, de hamarosan falusi csapat lett. 1947-48-ban ismét fénykoráról beszélnek. Ekkor, mint "Kinizsi SE" Marcalit is megverte. A budapesti Déli PU. válogatottal is játszott. Ezután újra egy kis pangás következett. Majd 1953-tól mint balatonszentgyörgyi "Lokomotiv Sportkör" lép a porondra. Szükséges volt a vasutas név és keret, mert így az utazások ingyenesek voltak és az állomás vezetősége is támogatta őket. Ekkor még a pálya a vasut mellett legelőn volt. A csapat Bene István vezetésével 1955-ben megnyerte a járási bajnokságot. 1956-ban a megyei II. osztályban is bajnok esélyes volt, de közbejött az ellenforradalom. Még 1957-ben is 4. helyen végeztünk a megyei II. osztályban. Utazott a csapat Karádra, Tabra, Somogyszobra stb. Ekkor már a Vasut utcában volt a sportpálya. A csapat aztán szétesett és hosszabb pangás után a járási bajnokságban szerepel. Az utóbbi években mindig a bajnokság küszöbén áll. Sokat fáradozik a sportkör létezéséért Nagy Ferenc. 1960 óta Termelőszövetkezeti Sportkör. De ez is csak névleges. 1968-ban sikerült annyi támogatást kivívni, hogy a TSZ teherautóján elszállította a sportolókat a vidéki mérkőzésekre. 1968-ban már elkezdődött a vállalatok közös összefogása e téren is. A sportkör fenntartásához a MÁV 1000-Ft-tal, az ERDÉRT V. 500.-Ft-al, a községi tanács pedig minden évben 3000.-Ft-al járul hozzá.

1967-ben a községi tanács új sportpályát és öltözőt létesített. A pálya feltöltését az ERDÉRT vállalat vállalta és végezte el. Az öltözőbe 1968-ban Banicz Tibort költöztettük be, aki gondnokságot vállalt a pálya és a sportfelszerelés felett. A pályát körülfásítottuk és a környék egyik legszebb sporttelepe lesz.

A község kulturális és sport arculata sokat fejlődött. Enlékezésüket az öregek úgy fejezik ki, hogy rosszkor születtek. A most születők talán nem is hiszik el a múltat.

13

A színjátszás,
kulturális élet
színhelye a fel-
szabadulás előtt.
/Jágerék pajtája./

14

A kulturház, ma.

15

Öregek napja.

3.c. A CSILLAGVÁR ÉS AZ IDEGENFORGALOM.

/ Mazzag Vince /

x x x x x x x x x x
x x x x x x
x x

A Csillagvár és az idegenforgalom.

A Csillagvár /volt Diós-puszta/ 1959-től Balatonszentgyörgy nevezetessége. Kellemes kirándulóhely, végvári vitézek emlékére berendezett múzeummal. A bari erdő szélén, a 200 éves ultra visszatekintő téglagyár felett, komor szépségével öröklik a tájon. Fák bujtatják, titokzatosság, mondák árnyai lengik körül.

A környék népe törökkori erődként emlegeti, amelyből alagut vezetett az erdőbe. A képzelet a kutba helyezi a vasajtós alagut bejáratát, az emelkedő vízszint miatt már a víz alá. Mondják, hogy a kő körlépcső a pincéből a 31 méter mély kut vízszintjéig folytatódott, ahonnan kézzel lehetett vizet meríteni. /Valóban folytatódónak látszott az 1930-as években is; hulladékkal, hitvány lábbelivel volt teleszórva. / Ugyanez a lépcső körözött a padlásra is. A közel méteres külső falon, a kut felett kb. 70 cm átmérőjű lyuk volt és ezen át a póruljárt behatolók / támadók, zsiványok/ egyenesen a kutba estek. Egyesek szerint ez fortélyos csalogató lyuk lehetett, a hitetlenek viszont azt állítják, hogy a kut szellőzését biztosította. Csak 1958-ban, az épület tatarozásakor rakták be. Mondják azt is, hogy a Festetics gróf kolera járvány elleni védekezésre, bástyával körülvett menhelynek építtette.

Dr. Darnai Dornyai Béla, a keszthelyi Balaton Múzeum volt igazgatója 1943-ban írt tanulmányt először az épületről. A vár török eredetét bizonyítgatta és ezen állítása mellett haláláig /1966/ kitartott.

Ferenczi Károly mérnök, az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség dolgozója, a Csillagvár restaurátora -szerint is XVII. század-beli. Építési jegyei erre mutatnak. /Műemlékvédelem 1958/

Eredetében jóideig nem kételkedett senki. Azonban 1820-ig az épületről semmiféle írásos feljegyzést nem találtak.

A vörsei plébánián levő Kövér-krónika feljegyzései szerint 1820-ban "a diósi jáger-háznál, a ronlott víztől és levegőtől" Bojtor Antal kőművespallér és egy társa a kutba halt.

A szükszavu feljegyzés nem igazít el arra vonatkozóan, hogy az akkor épülő ház helyén volt-e valami, a kut új vagy régi elhagyatott volt-e.

Csillagvárt 1959-ben a Somogy megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala vette kezelésébe és eredetének tisztázására Móricz Béla előadót levéltári kutatásokkal bizta meg.

Móricz Béla a Bazilika még rendezetlen levéltárában, a Festetics protokollumok megfelelő évszámainál, leveleket talált, amelyek szerint az épületet Festetics László gróf vadászlaknak építtette az 1820-23-években. A fatáblák vaslemezzel borítására, lőrések törésére és a külső sáncokra, bástyákra külön is utasítást adott.

Az eredményes kutatás megfosztott bennünket egy illuziótól, a találgatásokra, a kételyek eloszlatására azonban nem tett pontot. A titokzatosság fátyla az egyik oldalról fellebbent, hogy a másik oldalról annál sűrűbben fedje.

Maga az épület nem nagy /300 m²/, erődnek kicsi és jelentéktelen, de vadászlaknak viszont óriási és érthetetlen, 9 helyiségével, görögkereszt alakú hatalmas pincéjével, belső kuttal és külső sánccal és töltéssel körülvéve.

Miért kellett egy vadászlakot erődde kiépíteni XVII. századi jelleggel és miért éppen oda, ahol van? Talán félt valamitől a gróf ur? Talán a pár éve lázadó vörsi parasztoktól? Vagy meghalt atyja szellemétől üzve rémlátásai voltak? Halálfelelem vett rajta erőt valamiért és ide akart menekülni Bécsből, a keszthelyi kastélyánál biztosabbnak gondolt buvóhelyre? Vagy esetleg asszony lehetett a szeszély indító oka? Ki tudja?

A Festeticsek építkezéseiről tervrajzok vannak, ezek között ez nem szerepel. Mikor és miért döntötték le a tornyot? A mai fedélszéknek így később kellett rákerülnie. Az eredetileg széles kaput mikor és miért szűkítették le a mostanira? A mikorra ha nem is, de a miertre alább feleletet adnak a tények.

A török eredetet emlegető- szájhagyomány miből keletkezett? Egyetlen élő ember sincs a környéken, aki ezt a házat vadászlaknak, vagy jáger-háznak, vagy erdős-háznak hallotta vol-

na említeni. Tudomásunk szerint jáger /vagy erdész/ sohasem lakott itt. De emberemlékezet óta lakták a Festeticsok nagybérlőinek téglásai és cselédei. 1910-ben 11 család, 1923-ban 8 család /36 személy/ szorongott a 6 lakóhelyiségben.

1923-ban az északnyugati sarokszobában élt Szemes György cseléd, feleségével és Papp Márton téglás, feleségével, 2 gyermekével és öccsével. Az északkeleti sarokszobát Bokor Ferenc cseléd, feleségével és 1 gyermekével lakta. A keleti közepső szobában, amely átjáró volt a délkeleti sarokba, László István téglás, feleségével és 3 gyermekével, a belső délkeletiben pedig Horváth Lukács cseléd, 5 gyermekével és feleségével, valamint a vele nem rokon Horváth Ferenc téglással és feleségével lakott együtt.

A déli közepső szobában Szabó Ferenc, a délnyugati sarokszobában pedig Huber Sándor cseléd lakott, mindkettőnek felesége és 4-4 gyermeke volt.

A Csillagvár elnevezés az 1930-as évekből származik. 1937-38-ban egy elmebeteg ember, Szuróvi Imre Pál rokkant, járadékos építésmérnök kereste először a kivezető alagutat a mendemonda alapján. Ásott, beköltözött a pincébe, magát a Csillagvár kapitányának nevezte. Kutatásai eredménytelenek voltak, de a "Csillagvár"-ra egyre többen figyeltek fel és ma már idegenforgalmi nevezetesség.

Építési stílusa és erőd jellege a XVII. századot tükrözi. Így az országban szinte egyedül alkalmas arra, hogy benne a végvári vitézek tanyáját bemutassuk. Az Idegenforgalmi Hivatal ezzel méltó emléket állított a megye területén közel másfél évszázadon át dúlt végvári harcosoknak s e harcok hőseinek a végvári vitézeknek. Igaz, hogy a valóságban ebben sem magyar, sem török vitézek nem lehettek, de itt voltak ezen a tájon.

A szorgos kutatás eredményeként elvesztettünk egy ép, de jelentéktelen kis törökkori erődöt, viszont nyertünk egy magga nemében páratlan, soktitku vadászlakot. Az ellentmondások és a homály feloldása a jövő kutatóinak igen érdekes feladata lesz.

A Csillagvár jelenleg igen kedves kirándulólóhely, szép élményt nyújtó kilátással. A melléképület, amely korábban lóistálló volt, ma a XVII. századnak megfelelően berendezett vendéglátóegység. Terítettlen kecskelábu asztalok, kovácsolt gyertyatartók, szuette gerendák idézik jó borokkal a múlt hangulatát. Szezonidőben melegkonyha is működik IV. osztályu árakkal.

A kirándulólóhelyet évente kb. 25.000-en keresik fel, ezeknek fele külföldi vendég.

Itt rendezik a most már hagyományossá váló Béke-napokat, uttörő avatási, nagy tömegeket vonzó ünnepségeket és nemzetközi uttörő találkozókat.

Idegenforgalmi szempontból meg kell még emlékeznünk a Lakos Nani néni volt százestendős talpas házaról is. Ebben, a Fő utca 60 szám alatt "Balatoni Népművészeti Tájház"-at rendezett be az Idegenforgalmi Hivatal. Itt a parasztság szenvedésben született ünnepi, népművészeti tárgyait, berendezéseit, viselkedését mutatják be eredeti környezetben. Ezt is sokan látogatják.

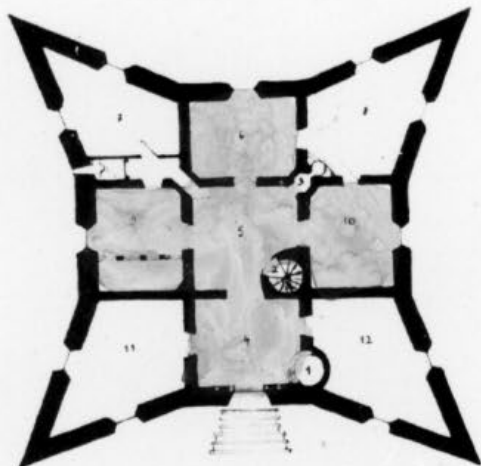
A községben bár üdülők nincsennek, nyáron szervezett fizető vendég szolgálat működik.

x x x x x x x x

x x x

A CSÉRI VÁRA ALKALMAZÁSA.

Térkép 1:200

Megjegyzés:

- Külső falvastagság: 100-110 cm
 Belső   "-   :   70 cm
 1.   : alapincizett rész.
 2.   : Kut. Mélysége 31 méter.
 3.   : Zamin, buboskenecsé fűtésére.
 4.   : Előtér.
 5.   : Középső helyiség.
 6.   : Parancsnoki szoba.
 7.   : Ebédlő.
 8.   : Pihenő /háló/ helyiség.
 9.   : Konyha, szabad tűzhelyel.
 10.   : Fegyverkamra.
 11-12.   : Őrszobák.

4. BALATONSZENTGYÖRGY KÖZSÉG EGÉSZSÉGÜGYI HELYZETE.

/Dr.Kiszling Mátyás/

BALATONSZENTGYÖRGY KÖZSEG EGÉSZSÉGÜGYI HELYZETE.

I. 1900 előtt:

Balatonszentgyörgy község egészségügyi helyzete az 1900-as évek előtt nagyon primitív és szervezetlen volt, ugyanúgy mint adott időszakban más hasonló falvaké.

Az alábbiakat kutatásaim során részben a vörsei plébánián meglevő, részben a helyi anyakönyvekből gyűjtöttem ki. Felhasználtam a "Kövér" krónika néhány adatát is.

A község járványügyi helyzetére vonatkozó első adat az 1831-es kolera járvánnyal kapcsolatos. A korabeli feljegyzések alapján " az epegörös mirigy és epetartály" betegedett meg. A betegség 4-5 óra alatt zajlott le, többszöri izzadás, epekedés, szájszárazság közben idősebbeknél beállt a halál. A járvány megakadályozására utazási tilalmakat rendeltek el. Takács főorvos 1849-es feljegyzése alapján /Keszthely/ eltiltja^a környék lakóit a halátelek, mint a járvány tovaterjesztőinek, fogyasztásától és 2 napi zárlatot rendel el. Az akkori primitív prevenciós intézkedések hatására 1855-ben a vörsei plébánián 1 év alatt 400 temetési bejegyzést találunk. A halál oka: kolera. Pl. Bors Julianna, Császár Pálné, Végh Mihályné, Horváth György, Csuha Katalin, Kiss János, Németh János stb. kolerában haltak meg.

Mint érdekességet említem meg, hogy a kolera járvány és a primitív egészségügyi helyzet ellenére 1832-ben temették el Pintér Józsefet 109, Kereskai Ferencet 100 és Ifi Györgyöt 96 éves korában.

Orvosról ebben az időben nem beszélhetünk. Javasszonyokról tudunk, az idősebbek neveiket elhallgatják. A betegek vagy kibírták a kuruzslást, vagy belehaltak.

Az első adat egészségügyi létesítményről a gyógyszer-tár múltjának tanulmányozásakor került elő. 1869-ben Berényi Kálmán nevű gyógyszerész a Fő utcán a Löw-féle korcsma épületében gyógyszer-tárat működtetett. Gyógyszer-tára mellett egyben szikviz üzemét is tartott fenn.

A községi közegészségügyi és egészségügyi helyzete az akkori Festetics uraság és családjának mindenkori jóindulatától avagy rossz hangulatától függött. Erre utal a balatonszentgyörgyi halotti anyakönyv 1896 évi bejegyzése, amikor 81 halott szerepel. 1897-ben 117 halottat jegyeztek be, ebből 51 csecsemőkori megbetegedésben halt meg. A 117 összhaltottból 51 gyermek! súlyos közegészségügyi hiányosságokat, higiénikus viszonyok minimumát sem mutató életkörülményeket sem igazol. Ebből az időből egészségügyi személyzetet kutatásaink nem tudtak felderíteni.

II. 1900 után:

Az 1900-as évek elején, a századforduló táján találjuk az első bejegyzéseket, hogy orvos működött a faluban. 1928-ig az alábbi orvosok tevékenykedtek: Dr. Noyák, Dr. Boşkovits, Dr. Pilitz, Dr. Várkonyi, Dr. Szűcs Ottó és Dr. Aba Ervin. /Sorrendiséget és itt tartózkodási időt nem tudtam megállapítani. /1928-tól Dr. Kiszling Ernő.

1928-ig az orvosok uradalmi orvosokként működtek. Lakást az uraság adott és a munkájukat komencióért látták el. 1928 után megszűnt az uradalmi orvosi állás egyeduralma, mint községi orvosok főállásban ténykedtek.

Bábaasszony működött az 1900-as évek elején Vörsön, Holládon, Somogysámszonban, Sávolyon és Balatonszentgyörgyön. A házi szüléseket a bábaasszonyok vezették le, komplikáció esetén fordultak csak orvosi segítségért.

Biztosítottság, társadalmi biztosító/egylet nem volt. Az uradalmi szerződéses orvos a komencióért látta el a kastély lakóinak és az uraság cselédeknek gyógyítását. Területileg besosztva, körzetesítve nem volt a környék, az orvosi ellátottság csak 1-1 uradalom területére korlátozódott.

1900-ban 128 halottat temettek Balatonszentgyörgyön. 1901-ben 108,- 1902-ben 116,- 1924-ben 98 a temetések száma. Az utóbbi 98-ból 24 a csecsemő halott. A halottkémlelési feladatokat laikus halottkémek végezték 1945-ig, a felszabadulás évéig.

Az 1900-as években a Lőw féle korezmából kiköltözött a gyógyszerertár a Vasut utcai Saary féle házba. A gyógyszerertár tulajdonosa Misuta Károly, aki mint "személyi jogu patikát" megvásárolta. 1909-ben Saary Dezső vette meg a gyógyszerertárat, aki 1927-ben meghalt. Halála után a Saary család 1937-ig Misuta Károlyt szerződéses alkalmazottként foglalkoztatta, mint gyógyszerertár vezetőt. 1937-ben Saary Jenő vette át a gyógyszerertárat tulajdon jogán, majd 1943-ban bevonult katonának. 1946-ig Becke Bertalan, 1948-tól 1950-ig / az államosításig/ Vida Jenő, 1950-től 1957-ig Bolomann György, 1957-től napjainkig Saary Jenő a gyógyszerertár vezetője. A gyógyszerertár 1967-ig a Vasut utcai Saary féle házban működött. 1967. májusában a kicsinek, korszerűtlennek bizonyult helyiség helyett a Gyógyszerertáripari Vállalat megvásárolta a dr. Szücs Ottó féle épületet. - A gyógyszerertár forgalmára jellemző, hogy 1967. évben havi 50.000 Ft-os forgalmat bonyolított le, 1968-ban pedig 70.000 Ft-ra emelkedett az átlagos havi forgalma. A környéken a legközelebb Balatonmárián, Somogyfőménben és Keszthelyen van gyógyszerertár, így nagy terület ellátása tartozik ide.

Az 1928-ban dr. Kiszling Ernő vette át a kororvosi munkakört és ellátta 1966 január 4-én bekövetkezett haláláig. Idekerülésekor még mint uradalmi orvos kezdte meg ténykedését a Nemestóthy uraságnál. A falu egészségügyi helyzetére jellemző, hogy lakás és rendelő ebben az időben az orvos részére még nem volt. A rendelések úgy a csatolt községekben, mint a székhely községben is a bíró lakásán zajlottak le. 1932-ben saját házat épített a vasut mentén rendelővel, ahol jelenleg is folyik a község lakossága részére a rendelés.

Területileg Balatonszentgyörgy községhez tartozik orvosi ellátottság szempontjából ebben az időben /1928-1930-as évek/ Sávolly, Somogyfőmén, Balatonberény, Vörs, Hollád, Tikos, Szegezdő, Főnyed és a székhelyközség Balatonszentgyörgy Battyán pusztával. A külközségek orvosi ellátását az uraság által biztosított lovaskocsival oádották meg.

Egy-egy körut lebonyolítása több napot igényelt. Jellemző az akkori egészségügyi viszonyokra, a következő eset: Dr. Kiszling Ernő, mint idekerült fiatal orvos népművelő előadásra ment és Szücs Gerő, akkori főjegyző így intette meg: "Édesz Gyerekem! Te akkora marha fagy! Ha elmondod a parasztnak, amit te tudsz; miből fogsz megélni?" Ezt a mondást apántól hallottam több ízben. Ebben a mondatban sűrítve látom azokat a nehézségeket, amelyekkel ebben az időben egy fiatal körzetorvosnak meg kellett birkóznia. Ezért említettem meg.

Az I. számú táblázat adatai alapján a közegészségügyi helyzet javulása látszik és az orvos működését tükrözi. Pl. 1938-ban 63^a falu halottainak száma és ebből 14 a gyermek. A későbbi években pedig szinte ritkaság a gyermek halott.

A II. számú táblázat érdekesen és világosan mutatja a fertőző megbetegedések alakulását 1931-ből 1968-ig. 1931- év előtti idővel adatok hiánya miatt nem foglalkozhatom. Az 1930-as években nagy számmal előforduló betegségek a rendszeres közegészségügyi munka következtében egyre csökkentek, illetve megszűntek napjainkra. Pl. 1931-ben 11 új tbc. megbetegedés fordult elő és ez a szám a 30-as években stagnál, csökkenését csak a 40-es években látjuk. Viszont 1948-ban 23 új kiugró számot látnunk, amely Begorári Anakletonné vörsi lakos felvilágosítása alapján megmagyarázható. Az történt ugyanis, hogy olasz rendelésre sásat szállítottak a Kisbalatonról. A falu munkabíró férfiai és asszonyai mentek munkát vállalni. A megrendelő "1 korsó, forralt borral és 1 kendővel" kedveskedett. A korsóból mindenki kedvére ihatott egymás után, pohár nélkül. Eredmény 23 új tbc megbetegedés.

Az 1950-es évektől már nem fordult elő új tbc. megbetegedés. Érdekes a malária alakulása községünk területén. Az 1950-es évektől 2-3, maximum 10 megbetegedés volt, az 1950. évtől viszont teljesen megszűnt.

Tifusz az 1930-as években elszórtan, 1941-től 1945-ig /ekkor tetőzött a járvány/ évente 10-15. Maximum 20 megbetegedés 1945-ben. Mint érdekességet megjegyezem, hogy ebben az évben

26 fertőző megbetegedésből 21 tifusz volt. /Uj utca ivóvize./

Az 1940-es években tetanuszos megbetegedés nincs.

Szamárköhögés /pertussis/ az 1950-es évekig fordult elő, utána eltűnt.

1956-ban új járványos megbetegedés jelent meg a faluban, amely eddig nem fordult elő, ez a fertőző májgyulladás. /Hepatitis epidemica./ 1956-ban 4, majd 1967-ig hasonló számban, 1968-ban 9 eset.

1950-es években tbc, malária, tifusz, diszenteria, - 1 esetet kivéve - tetanusz, szepszis, kiütéses tifusz nem fordult elő.

A falu közegészségügyi szemléletének és higiénés viszonyainak tükörképe a II. számú táblázat, amely világosan tükrözi a pozitív változást.

Az emberi fertőző megbetegedésekkel párhuzamosan az embert körülvevő állatok fertőző megbetegedése lényegesen befolyásolta az emberi megbetegedések számát is. 1940-ben az uradalmaknál még tuberkulinozás nem volt. 1945 után kezdődött meg a pozitív tehének selejtezése. Ezzel a selejtezéssel lényegesen fertőző gócot iktattunk ki a környezetünkből. Marhaállományunk 40 %-a bovin, 60 %-a humán tbc. baktériummal volt fertőzött. Jelenleg a fertőzött szarvasmarhák száma egyre csökken.

1920-ban községünk területén száj és körömfájás megbetegedés zajlott le a szarvasmarhák között, emberi megbetegedés nem fordult elő. Állatorvosi ellátottságunk hiányos volt. 1923-ban a marcali járásban 2 állatorvos működött csupán; Balatonberényben és Marcaliban.

1923. július 1-én kezdte meg működését Balatonszentgyörgyön dr. Steffler László állatorvos és dolgozott 1965. évi nyugdíjazásáig. 1923-ban körzetéhez tartozott: Hollád, Tikos, Főnyed, Vörs, Somogysánsón, Sávolj, Somogyfahéregyház, Felsőzsitfa, Balatonberény, Balatonszentgyörgy, Balatonkeresztur, és Kéthely községek.

Az állatorvosi működés is az uradalomhoz volt kötve, mint a humán orvosi ténykedés. 1965-től körállatorvos dr. Gálosi István, balatonberényi lakhellyel.

A védőoltások és az iskolaorvosi ténykedés megkezdése az 1940-es évek elejére vezethető vissza. Az első oltás, amit az iskolákban végeztek, a himlő scarificálása volt. Ekkor végezték az első trachoma szűrést is. A falu lakosságát /a 90 %-ot kitevő parasztság kivételével! / megosztotta az OTI, OTBA, MABI, stb. biztosítási rendszer, amely némi kedvezményt nyújtott betegeknek. Ezekben az egyesületekben a parasztság köréből tagokat nem látni. Viszont az egy-két tehetős családnál a házi orvosi rendszer kezd kialakulni, amely a család gyermekét elkíséri az iskolába is. / Állomásfőnök, jegyző, tanító, kereskedő / Az iskolaorvosi ténykedéseknek, az iskola higiéné kialakításának legnagyobb akadálya a pénzhiány és az értetlenség. Eredményt nem lehet elérni. A legtökéletesebb felvilágosítás sem tudta az iskola ablakait megnövelni, a padlóját megjavítani, megfelelő padokat adni a gyerekeknek, pénz nélkül.

Az orvosnak egyetlen segítség egészségügyi munkájában a bábák voltak. /Szülésznők./ Balatonszentgyörgy községben ténykedett, mint szülésznő: 1942-ig Kiss Ferenoné, 1942-től 1962-ig /nyugdíjazásáig/ Sánta Ignácné. A szülésznők fő feladata a házi-szülés lebonyolítása volt, ezenkívül csecsemő és kisgyermek-problémákban segítséget nyújtottak a kismamáknak. A csecsemő-halandóság életkor szerinti megoszlásánál magas számot mutat a közvetlen szülést követő 24 órán belüli elhalálozás. Itt halál-okként gyakori a szülés lefolyása közben magzatviz-aspiráció. Nagy számban fordult elő torzszülöttek világra jövétele, amely a terhesgondozás hiányának következménye.

Táplálási problémák még ma, napjainkban is komoly gondot okoznak, főleg a nagymamák elméletével való viaskodásban. Ezek az elméletek a helytelen táplálás következtében sok csecsemő halálát okozták. Mint érdekes régi babonát kívánom megemlíteni, hogy az újszülött bal csuklójára szines üveggyöngyöt

kötöttek, amelyet a gyermek fejlődése következtében majd a kar vastagodása szakít le, vagy a gyermek maga tépi le. Ez a gyöngy-sor védi meg őt a "szemmel veréstől". Ez a babona jelenleg is él a cigánylakosság körében. Táplálási problémát jelentett az alkoholisták gyermeke is. Csintalan, eleven, élénk gyermek kezese báránynya vált a pálinkás kenyér vagy egy pohár bor /-mely szaporítja a vért!-/ hatására. Régen mindennapos dolog volt a sokat síró, hasfájós csecsemők mák főzettel való megittatása. Az ópium hatására a gyermek a kialakított ópium mámorban csöndesen, bárgyu vigyorral az arcán szundikált a bölcsőjében. Sok esetben idióta lett belőle.

A beteg gyermek gyógyítására elterjedt szokás volt a szenes víz, szemmel verés esetére. A faluban még ma is emlékeznek az öntőasszonyokra. Ilyenek voltak a Lakos Nani néni, Rigó Józsefné, Kis Kati néni, De férfiak is eltanulták ezt a mesterséget, mint a Simon Pali bácsi.

Türelmes, hosszú felvilágosító munka, egészségügyi szervezés eredménye, hogy napjainkban mosolygunk már az eféle babonákon, gyógyító eljárásokon. E munka következménye, hogy az 1950-es években az elhalálozottak száma évről évre csökken, 10 és 20 között ingadozik. Csecsemő halottunk az 1950-es években május-szeptember 5, 1960-tól napjainkig 3 és halva születés 1 esetben volt.

A csecsemő halottak halál oka: fejlődési rendellenességek, vagy gerinc folyamatok rendellenes fejlődése, koponyán belüli fejlődési rendellenességek, illetve szülés közben létrejött aspirációs tüdőgyulladás.

1956-tól vannak kimutatásaink a folyamatos csecsemő védőoltásokról. 1956-ban 18 fő diperte oltása. Az 1950-es években 11 és 30 között ingadozott a beoltott csecsemők száma. /lásd a III.számú táblázatot./

A folyamatos oltásban részesültek számát /csecsemők védőoltása/ mutatja a IV. számú táblázat. Ez a táblázat tükrözi részünkre az évenként született gyermekek folyamatos védőoltását. Ennek a munkának a következménye, hogy az 1950-es évektől fogva szamarköhögés stb. és hasonló fertőző megbetegedés községünkben nem, vagy alig fordult elő. Előfordulása esetén enyhe lefolyásu,

szövődmény-mentes megbetegedést idézett csupán elő.

1945, hazánk felszabadulása községünk egészségügyi helyzetében is lényeges változást, fejlődést indított meg, mely napjainkban sem fejeződött be. Míg az elmúlt időszakban, amióta orvostörténelemről beszélünk, az orvos fő feladata a beteg ember gyógyítása volt, felszabadulásunk után a fő feladat a megbetegedés megelőzése lett. A prevenció kiszorította az elsődleges feladatot, a beteg ember gyógyítását. A prevenciós kezelés megnövekedett feladatokat állított az egészségügyi apparátus elé. Amíg az elmúlt időszakban néhány megbetegedett emberrel, annak meggyógyításával kellett foglalkoznia az orvosnak, addig az új módszer alapján a megszületés pillanatától haláláig orvosi felügyelet alatt él - elnéletileg - minden ember. Az egészségügyi személyzet fő tevékenységi területe így a betegségek megelőzése lett. Ezt szolgálják a védőoltások, gondozás, szűrővizsgálatok stb.

1945-ben került Balatonszentgyörgyre Bogdán Rózsa, majd 1946-ban Tóth Erzsébet nevű védőnő és ezzel megindult a csecsemőgondozás. Kiegészült egy új középkáderrel az egészségügyi apparátus; az orvos, szülésznő munkája mellé, segítőnek munkába állt a védőnő. Feladata csecsemők gondozási munkája mellett, a terhes gondozás is. Az egészségügyi anya és csecsemővédelem munkájának, gondozásnak köszönhető, hogy az eddigi magas csecsemő és gyermek halandóság gyakorlatilag megszűnt. Majd az eddigi megszokott háziszülések helyett, az intézeti szülés törvényszerűvé vált. A kismamák belátták a házi szülés veszélyeit és az intézeti szülés előnyeit úgy a saját, mint születendő gyermekük érdekében. Az intézeti szülésekkel megszűnt az újszülött és szülőanya halálozás. /Lásd. I. táblázat./ A munkanélkülivé vált szülésznők az anya és csecsemővédelmi munkában dolgoztak ezután.

1945-ben a balatonszentgyörgyi orvosi körzethez tartozott Hollád, Tikos, Vörös, Főnyed, Szegerdő és Battyánpuszta a székhely községen kívül. A rendszeres külközségi heti rendeléseken csecsemő tanácsadás, terhes gondozás is folyt a székhely községhez hasonlóan. A külközségekben megkezdődtek az orvosi ren-

delők, tanácsadók építése. Így a régi birói lakásból megfelelő helyre és környezetbe került az egészségügyi munka.

1946-47 évben jelentős lépést tettünk a tbc preventív kezelésében. Ebben az évben kapta lakosságunk a BCG oltást, népiesen a dán oltást. Napjainkban is folyik a tbc elleni védekezés ezen formája. Minden újszülött, megszületése után 24 órán belül, részeseül a kórházban ebben az oltásban./Lásd:II. táblázat/

Az iskola-egészségügyi munkát is ebben az időben kezdtük el. Évenként rendszeres orvosi vizsgálaton esnek keresztül a tanulók. A lakosság részére kötelezővé tett Rtg ernyőképszűrés meglepő számmal hozott napvilágra eddig rejtett fertőző tbc-s megbetegedéseket. Ezek az esetek felderítésük után rendszeres orvosi kezelésben részesültek.

Az egészségügyi felvilágosítást az 1950-es években főleg a községi vöröskeresztes alapszervezettel és a falu egyéb kulturális felvilágosító tevékenységével együtt tartottuk. Szívós, kitartó nevelő munkával kellett harcolni az egészségügyi szemlélet tudatos megváltoztatásáért.

Az 1950-es években a csecsemő és terhesgondozás kiszélesedésével megindult az MSZSZ /mozgó szakorvosi szolgálat/ rendelés. Ez a rendelési forma azt jelenti, hogy kéthavonta a járás minden egyes falujába egy szülés-nőgyógyász szakorvos és egy gyermekgyógyász szakorvos a helyi körzeti orvossal együtt tart terhes és csecsemő tanácsadást. Az időközben - két látogatás között - felmerült problémákat, konkretizálva egy-egy anyára vagy gyermekre, megkonzultálják. Sajnos a szakmai színvonal kárára van a tanácsadók korszerűtlenné vált felszerelése./Napjainkban is változatlan a helyzet./

Az időközben felgyülemlett adminisztratív munka az orvos idejét nagyban elrabolta a gyógyító-megelőző munkától, ezért segítséget kapott, új középkáder, az orvosirnok munkábaállítással. 1955-ben dr. Kiszling Ernőné került e munkakörbe, amelyet 1964. november 6-ig, haláláig betöltött. Azóta ezt a munkát dr. Kiszling Mátyásné látja el.

1959. évben, a tsz megalakulásával megváltozott az egészségügyi ellátottság és betegforgalom. Gyakorlatilag biztosítottá vált a falu egész lakossága. Az eddigi, anyagi okok miatt elhallgatott, kezeletlen, elhanyagolt, krónikus megbetegedések orvoshoz jutottak, kezelésben részesültek. Megszűnt az a régi szokás, hogy a beteg állathoz hamarabb hívtak állatorvost, mint a haldokló gyermekhez orvost, mert az állat is, az orvos is pénzbe kerül, de a gyereket az isten adta, az isten el is veheti, majd lesz helyette másik. A betegforgalom ugrásszerűen emelkedett. 1959-ben a rendelésen megjelent 3785 beteg, ebből szakrendelésre 199, kórházba 43 került. A táppénzes betegek száma 527. Nagyjából azonos az 1956-1964 évek átlagával. /Lásd: V.számú táblázat./

Egészségügyi helyzetünkre állandó veszélyt jelent egy Balatonszentgyörgyön élő tífusz bacilus-gazda. Tekintettel a lakása körüli magas talajvizre, a meg nem oldott vízlecsapolási rendszerre; egy esetleges járvány elméleti lehetősége minden tavasszal és nyáron fennáll. Izolálása és a fertőtlenítés rendszeressége, a szigorú ellenőrzés, a higiénés viszonyok megkövetelése, a környezet évenkénti védőoltása ezideig járvány kirobbanását megakadályozta.

1964. április 15-ig a Balatonszentgyörgy orvosi körzetéhez változatlanul a fentebb felsorolt községek tartoztak. 1964. április 15-én hozták létre a Balatonszentgyörgy II-es orvosi körzetet. A körzet megosztása ettől kezdve: Balatonszentgyörgy I-es körzet, csatolt községe Balatonberény./Balatonmária körzetből./ Személyi állománya ebben az időben: Dr.Kiszling Ernő orvos, dr. Kiszling Ernőné orvosirnok, Matisa Anna védőnő /1954-től és Biró Margit körzeti ápolónő /1962 óta./

Balatonszentgyörgy II-es körzethez tartozó községek: Vörs, Hollád, Tikos, Főnyed, Szegerdő. Körzeti orvos: dr. Kiszling Mátyás, orvosirnoka: Gosztolai Margit, védőnője: Székely Marianna, ápolónője: Dávid Józsefné.

Az 1960-as években a csecsemő és terhesgondozó helyiséget a Vasut utca 61. alól a Fő utcai "pásztor-ház"-ba költöztették és 1965. óta nincs tanácsadó helyiségünk. Szükség megol-

dásként az I-es rendelőben tartjuk tanácsadásainkat. Ez a megoldás sok veszélyt rejt magában. A délelőtti rendelésen telekőhögött helyiségek számtalan fertőzési lehetőséget tartogatnak a csecsemők részére.

1960-ban a falusi egészségügyi apparátus új középkáderrel bővült, a körzeti ápolónővel, 1962-től Biró Margit /Bugovics Ernőné/ személyében, aki jelenleg is ebben a munkakörben dolgozik. Az új munkacsoport új feladatok megoldását tette lehetővé, új betegellátási formával bővült a község egészségügye. Kevésbé súlyos, de fekvő, kórházi felvétel határát suroló eseteket betegápolási problémákat, injectiós kezeléseket, táppénzes állományú betegek ellenőrzését és gondozási munkát végez. Gondozás alatt állandó orvosi megfigyelést értünk, - munkahelyén éppúgy, mint lakásán pihenés, vagy szórakozás közben. Ezzel a munkával elérjük azt, hogy a crónikus megbetegedésű, előzőleg munkaképtelen állományú beteg keresőképesse válása után is orvosi felügyelet alatt áll és elkerülhető a betegségébe való súlyos visszaesés. Ezzel a munkánkkal sikerült a táppénzes napok számát mérsékelni melynek népgazdasági szinten a jelentősége komoly forint értékben mérhető le. Fekvő betegeink otthoni ápolása ma már nem laikus hozzátartozó vagy szomszéd tanácsai, hanem az orvos utasításai szerint az ápolónő kezében összpontosul. Rendszeresen ellenőrzi a crónikus fertőző megbetegedéseket, bacillus-gazdát, iskolás gyerekeket, terjeszti a modern egészségügyi alapelveket.

1960-tól folyik községünkben a "tisza udvar, rendes ház" mozgalom versenye. Községünk lakói eleinte fordo szemmel nézték azokat a vöröskeresztes aktívákat, akik udvarukra benevve, ott a meglevő közegészségügyi állapotokat felmérték, értékelték és tanácsokat osztogattak a jelenlegi állapotok megjavítására. A vöröskeresztes aktívák kitartó felvilágosító munkájának, a falu tanácsi vezetőinek segítségével és a nemes cél érdekében való összefogásával az 1964. évi "tisza udvar, rendes ház" mozgalom kiértékelésénél olyan szép eredményt mutatott fel, hogy jutalmul 10.000 Ft-ot kapott a község. Azóta is él és virágzik töretlen lelkesedéssel a "tisza udvar, rendes ház" mozgalom falunkban. Vöröskeresztes: alapszervezetünk aktivistái, Simon

Istvánné titkárnóval felméri házaink, udvaraink állapotát és örömmel állapíthatjuk meg, hogy nemcsak az egyes házak tisztasága javul évről évre, hanem a lakóinak tudati átforgalmazása is végbemegy.

1965 az egészségügyi dolgozók és a falu egészségügyi szemléletének vizsga éve volt. 1965. február 16-án önkéntes, térítésmentes véradó-napot szerveztünk. A vér életmentő szerepét éspótolhatatlanságát a falu lakossága éppugy, mint az üzemek dolgozói és vezetői, a tanácsi vezetők megértették és közös összefogással a feladatot meg is oldottuk. A véradáson megjelent 252 fő. Az orvosi vizsgálaton véradásra alkalmasnak minősült és vért adhatott egészségének károsodása nélkül: 232 fő. Az adott vér mennyisége: 73,96 liter. %-arányban ez annyit jelent, hogy a falu lakosságának 17 % -a megértette a Vöröskereszt hívó szavát és vérével sietett bajbajutott embertársainak segítségére. A járáson belül folyó véradási versenyben Balatonboglár és Vörs mögött harmadik helyezést értünk el.

1965 május 31-ig a Balatonszentgyörgy II-es körzet a Vasut utcai Sánta féle házban működött. Ekkor készült el az új rendelő. Ettől az időtől a II-es számú körzet itt tartja rendezését Hollád, Vörs, Főnyed, Szegerdő és Tikos betegei részére.

1965. szeptember 20-tól községünkben megindult a fogorvosi rendelés. A rendelés helye az eredetileg csecsemő tanácsadónak épült helyiségben van. A fogorvos lakása is eredetileg a II-es orvosi körzet orvosának épült lakás. Erre a cserére dr. Kiszling Ernőné váratlan halála adott kényszerítő okot.

A fogorvos dr. Benson Róbert, asszisztense dr. Benson Róbertné. A fogászati ellátásra idecsatolt községek 1965-ben: Balatonberény, Vörs, Hollád, Szegerdő, Tikos. 1967-től Balatonmáriafürdő és Balatonkeresztur is./ Dr. Bókefi Tibor balatonmáriai körzetorvos és fogász baleseti halála miatt./

Fogászati tevékenység:

1965-ben kezelés:	835	foghuzás:	460	behelyezett pótlás	26	
1966-ban	"	2370	"	1323	"	147
1967-ben	"	2737	"	1388	"	170
1968-ban	"	2581	"	1657	"	22

Iskolai fogászati ellátás / iskola- fogászat/ 1968-tól van, 362 tanuló részére.

1966-. január 4-én rendelés közben meghalt dr. Kiszling Ernő. Az orvostudományi egyetem elvégzése után szülész-nőgyógyász szakorvosként, mint volt klinikai tanársegéd kezdte meg működését. Életcélja a hivatásának gyakorlása volt. 38 év munkáját fordította falujának egészségügyi felemelkedésére. A tanácsok megalakulása óta tanácsstag volt és ebben a minőségben is harcolt a falu egészségügyi érdekeiért. 1957-ben eddigi munkájának elismeréseként "Érdemes orvos" megtisztelő kormánykitüntetésben részesült.

Apám halála után a II-es körzetből áthelyezték az I-es körzetbe. A II-es körzetet dr. Zsoldos Miklós vette át 1966. január 15-én. 1966 májusától újra orvos nélkül maradt a II-es körzet, mert dr. Zsoldos Miklós Buzsákra helyeztette át magát körzeti orvosnak, az időközben ott megüresedett körzetbe. Öt hónapig a II-es körzetet helyettesítéssel láttuk el. Októberben visszajött dr. Zsoldos Miklós és azóta is ő látja el e körzet betegeit.

1967-ben Balátonszentgyörgy és Battyánpusztá területén elsősegélynyújtó állomásokat szerveztünk. Azóta is működnek. Az állomások lényege, hogy a község területén egyenlő távolságokra, házaknál - arra rátermett vöröskeresztes aktívánknál - az elsősegély-nyújtáshoz szükséges eszközökkel feltöltött ládát helyeztünk el. Minden aktív mellett közvetlen szomszédokból szervezett 5-6 tagú brigád áll. Esetleges baleset, sérülés stb. esetén a brigád valamelyik tagja, vagy súlyosabb sérülés esetén kollektíven nyújtanak segítséget a sérültnek. Ez az állomás-hálózat, mivel az egész falura kiterjed, munkájával kivívta az egész lakosság megbecsülését. Minden sérülés szakszerű ellátásban részesítve kerül orvosi kezelésre.

1967 óta működik a faluban a vöröskereszt keretein belül, a polgárvédelmi egészségügyi szakasz. Ez a szakasz évenként 16-20 órás elméleti és gyakorlati kiképzésben részesül. Egy esetleges tömegkatasztrófa esetén tudják a tennivalójukat. Biztos támaszai lesznek az orvosi munkának. Béke időszakban rájuk tá-

maszkodik az elsősegély-nyújtó állomások hálózata.

1967 őszén a pv. szakaszok között járási versenyt rendeztek. A balatonszentgyörgyi pv. szakasz a járási területi verseny győzteseként, a megyei versenybe került, ahol második helyen végzett.

1967. május 20-án a vöröskeresztes alapszervezet szervezésében önkéntes, térítésmentes véradó napot rendeztünk. A falu lakossága és az üzemek dolgozói ismét tanubizonytságot tettek segítőkészségükről, bajbajutott embertársaikkal szemben. 68 liter vér gyűlt össze. Ezen a napon 105 dolgozó adhatott vért, egészségének károsodása nélkül, az orvosi vizsgálatok alapján. Sok volt azoknak a száma is, akiknek segíteni akarását az orvosi vizsgálat után megköszöntük, de vért nem adhattak. Szervezetükre ez a véradás káros lett volna. Összességében a falu 16 %-a adott vért. Ez a 16 % a járáson és megyén belüli versenyben a legjobbak között biztosított számunkra helyet.

1967.-ben új létesítménnyel bővült a község. A tanács felépítette a régi, elavult hullaház helyett, az új modern, egészségügyi követelményeknek mindenben megfelelő, esztétikailag is mutatós hullaházat. /ravatalozót./

Ez a temetői ravatalozó a temetés eddigi megszokottságát alapjában megváltoztatta. Eddig a hűlál beállta után a halottat 48 óráig lakásában tartották. Ennek közegészségügyi, pszichikai káros hatásáról, úgy érzen felesleges említést tennem. Az új hullaház létesítésével a hűlál beállta után pár órával a halottat a temetőbe szállítják és innen a ravatalozóból temetik el.

1967. telén kezdte meg működését a balatonszentgyörgyi kulturházban a vöröskeresztes klub. Ennek célja: elmélyíteni az eddig kialakult kapcsolatokat a vöröskeresztes tagság között, a háziasszonyok napi munkája után elbeszélgetni egymással és az előadóval. Sikerült megteremtteni azt a légkört, amelyben mindenki szórakozva tanul, az őt érdeklő problémákra választ kapva várja a következő klubfoglalkozást és az ezzel összekapcsolt filmvetítéseket. A klubfoglalkozásoknak a tavaszi mezőgazdasági munkák vetettek végét.

1968. évben a közegészségügyi és járványügyi helyzetet jellemezve különösebb kirívó, enlitést érdemlő, higiénés probléma, nem merült fel, ételnérgezés, enlitésre méltó járvány nem volt. A szikvizüzemet, amely a korszerű követelményeknek nem felelt meg, megszüntettük. A tavaszi influenza járvány nem volt számottevő. A fertőző megbetegedések közül a hepatitis epidemica kilenc esetben fordult elő, főleg az iskolás gyermekek között. A rendszeres közegészségügyi ellenőrzés, a megfelelő fertőtlenítés, a környezet védőoltása és nem utolsósorban a pedagógusok és tanulók jó hozzáállása segített abban, hogy a járvány továbbterjedését meg tudtuk akadályozni. Jelenleg fertőző májgyulladásos beteg nincs.

1968-ban a születések száma 15. Elhalálozott 11 fő, az idősebb korosztályból. Csecsenő halottunk nem volt.

Csecsenőtanácsadáson Di-Per-Te I-es II-es védőoltásban részesítettünk 19 gyermeket. Az oltandó korosztályban oltás elmaradás nem volt. Hírlő oltást az év folyamán 14 gyerek kapott. Az iskolások kötelező védőoltásai: a Di-Per Te II. /diftéria, tetanus és szararköhögés/ 18 tanulónak, hírlő újraoltást a megfelelő korosztályban 73 tanulónak adtunk.

Csecsenő és terhes tanácsadásainkat, tanácsadó helyiség hiánya miatt, az I-es körzeti rendelőben tartottuk, minden második hétfőn.

1968-ban rendelkezésünkre megjelent 9019 beteg. Ebből kórházban kellett elhelyezni 55 főt. Szakrendelésre, szakorvosi kezelésre 408 beteget küldtünk. Lakáson megvizsgált betegek száma: 659./Ebben a számban csak az első hívás szerepel, az ismételt ellenőrző orvosi látogatások nem./ Keresőképtelenné vált dolgozók száma: 876 az ipari dolgozók közül, tsz. tagok közül 86.

A táppénzes állományba vett betegek száma az eddigi évekhez viszonyítva nagyon kiugrik. Ok: hosszabb ideig tartó tanulmányi szabadság és betegség miatt a körzetet helyettesek látják el. Részletes adatokat az V.sz. táblázat tartalmaz.

Ebben az évben is megrendeztük a helyi társadalmi szervezetekkel az "öregék napját" immár ötödször.

Év végén a balatonmáriai ÁFÉSZ anyagi támogatásával és a tönegszervezetek segítségével szakember vezetésével főzőtanfolyamot indítottunk be. A vöröskereszt tagsága, asszonyaink a modern egészségügyi alapelvek szemelőtt tartásával izletes, vitaminus ételek főzését tanulták meg.

1968.-ban, mint az előző években, rendszeresen megtarttuk a falu üzleteinek ellenőrzését. A felmerült hiányosságokat, amennyiben erre mód nyílt, az üzlet vezetőjével megbeszélve, kiküszöböltük. Nagyobb, komolyabb anyagi beruházásokat igénylő problémáknál a felettes vezető szervvel tárgyaltunk. Amennyiben az üzlet removalása gazdaságilag nem lett volna kifizetődő, azt közös megegyezéssel megszüntettük. /pl. a szikvizüzenet./ Az üzlethálózatban dolgozók kötelező eu.szűrővizsgálatait rendszeresen ellenőrizzük. Ezen a téren nem is volt hiányosság.

- - - - -

I. TÁBLÁZAT

Kivonat Balatonszentgyörgy község halotti anyakönyvéből.

Év	Halott szán	Gyermek halott	Év	Halott szán	Gyermek halott	Év	Halott szán	Gyermek halott
1896	87	x	1945	72	x	1958	12	-
1897	117	51	1947	55	x	1959	15	-
1898	109	x	1950	45	x	1960	10	-
1900	128	x	1951	21	1	1961	9	-
1901	108	x	1952	21	-	1962	9	-
1902	116	x	1953	12	-	1963	6	-
1923	78	x	1954	16	-	1964	7	-
1924	98	24	1955	14	1	1965	14	1
1937	66	x	1956	21	3	1966	12	-
1938	63	14	1957	15	2	1967	10	1
						1968	11	1

X - NINCS KIGYÚJTVE

Csecsenő születés és halálozás 1956-1968.

Év	Születések száma	Halva született	Halálozás	A halál oka
1956	25	-	3	
1957	18	-	2	
1958	23	-	-	
1959	23	-	-	
1960	16	-	-	
1961	14	-	-	
1962	15	-	-	
1963	24	-	-	
1964	25	1	-	
1965	15	-	1	Beszívás tüdőgyulla- dás
1966	12	-	1	Nyelőcső elzáródás
1967	10	-	1	Vizfejűség
1968	15	-	1	

III. TÁBLÁZAT

Iskolások védőoltásai.

Év	Diftéria- pertussis - tetanus III.	Hinlő ujraoltás	Typhus - tetanus
1955	x	x	20
1956	18	x	22
1957	22	14	37
1958	25	23	21
1959	24	-	39
1960	23	-	26
1961	30	-	26
1962	24	-	20
1963	18	-	27
1964	30	-	39
1965	22	-	53
1966	18	22	48
1967	11	23	53
1968	18	73	42

X- nincs adat.

IV. TÁBLÁZAT

Életkorhoz kötött folyamatos csecsenőoltások.

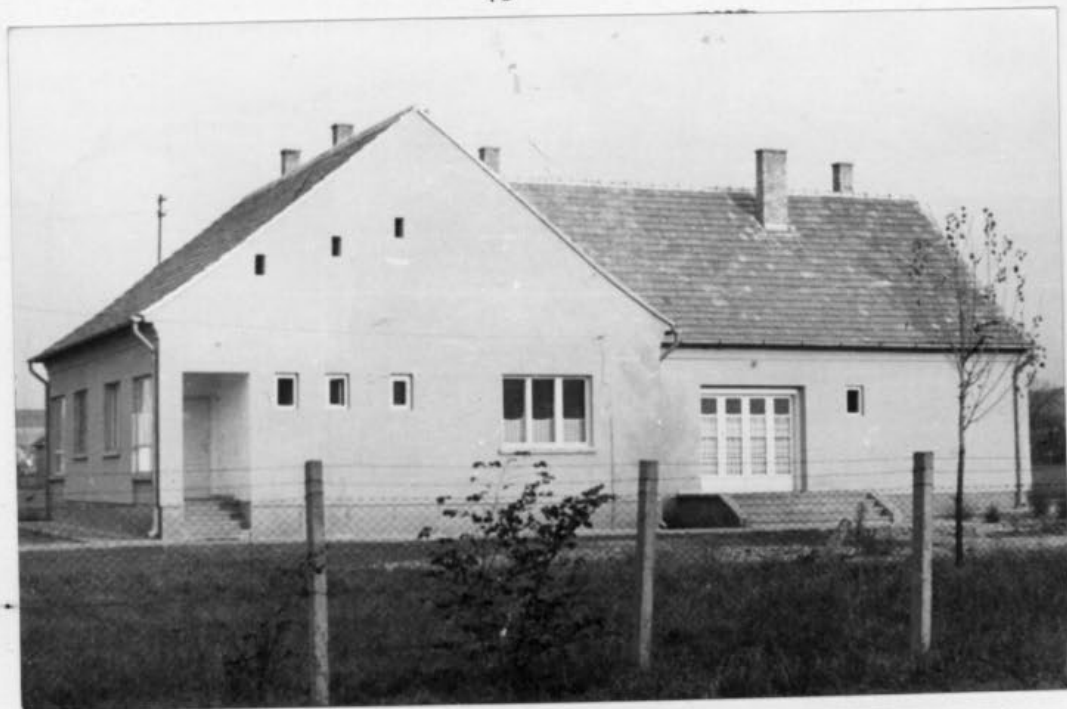
ÉV	DI-PER -TE I.	DI-PER-TE II.	HIMLŐ I.
1957	24	13	15
1958	21	9	16
1959	22	21	27
1960	12	22	21
1961	7	22	18
1962	15	8	8
1963	23	15	24
1964	16	19	14
1965	15	8	14
1966	4	16	21
1967	8	18	14
1968	5	14	14

V. TÁBLÁZAT

Betegellátás és táppénzes betegek alakulása 1956-tól 1968-ig.

Év	Beteg forgalom	Szakrendelésre küldve	Lakáson látogatott	Kórházba küldött	Táppénzes bet. száma	TSZ. táp.
1956	x	x	x	x	202	
1957	x	x	x	x	535	
1958	x	x	x	x	503	
1959	3785	199	357	43	527	
1960	3848	154	310	54	474	
1961	7465	468	606	90	494	
1962	11677	571	734	132	575	
1963	5625	327	351	55	546	
1964	10077	485	544	102	520	
1965	6236	390	428	61	705	
1966	11038	508	970	68	601	
1967	10685	539	880	54	603	
1968	9919	408	659	55	876	86

X- nincs adat.

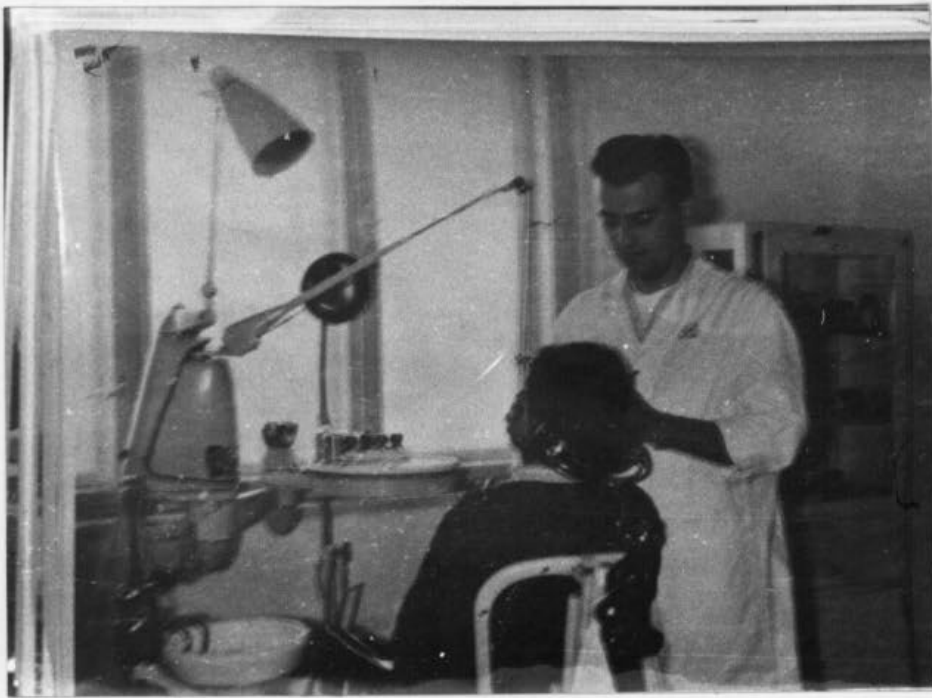

A II.sz.körzeti- és fogorvosi rendelő.

19

20

5. Balatonszentgyörgy község fejlődése.

/Simon József/

• - • - • - • - • - •

Balatonszentgyörgy község fejlődése.

A község neve egyházi eredetű. Hivatalosan - ma is használt elnevezéssel-, mint község 1726. november 16-án szerepel a papi tized kivetéssel kapcsolatban. Az 1715-ös, majd az 1720-as összeírásban nincs benne, illetőleg csak Balatonberény pusztájaként említik. Részben ez a magyarázata annak is, hogy a balatonszentgyörgyiek szőlőbirtoka a berényi hegyen van, nem pedig a később szentgyörgyi határba tartozó Barihegyen.

Bár a község, mint közigazgatási egység 1720 és 1725 között alakult mai helyén, területünk ősidőktől fogva lakott, Balatonmelléki hely.

Battyánpuszta már 1261-ben is e néven létezik.

Szentgyörgy névvel 1303-ban találkozunk először, amikor Szentgyörgyi Bálint és Sárközi Joachim egyezkedik birtoklása felett 1487-ben plébániájáról is említés esik.

I. Istvánnak a zalavári apátságot alapító 1019. évi oklevelében viszont Bessenyeu birtokról olvasunk, majd a somogyvári konvent 1335. március 29-i kiadványa szerint Fülöp és fiai, a türjei monostort már több ízben gazdagított Szentgróti családból, Beseneu /ma Balatonszentgyörgy/ birtokukat Somogy megyében, iuxta Balatinum, a türjei /Gurle/ Bold.Szüzről nevezett monostornak adományozzák.

Besenyő, Battyán, Bar helyét Berény, Keresztur és Ság szomszédságában az 1347. május 31-én kelt Bathyan birtok határjárásáról szóló okirat erősíti meg.

Az 1550. évi adólajstromban már 2 részbe osztott Szentgyörgy szerepel: Sárközi-Szentgyörgy és Egyházas-Szentgyörgy. Sárközi-Szentgyörgy Pető Mihály tulajdonában, - mocsár közepén várral- a mai Jäger-domb táján, Egyházas-Szentgyörgy pedig Pető Mihály és Kereszturi Inre közös tulajdona, a mai tenető környékén - nagy templommal. /A mai "Szentegyházi domb"-on Bar nevű falu temploma és plébániája állott már 1276-ban.

Hogy hány lakosu, hány házas községek voltak, nem tudjuk, de különösebb jelentőségük nem lehetett. Csak azt tudjuk, hogy 1556-ban a török lerombolta, elpusztította őket. Összesen 3 ház

maradt meg. A veszedelmet túlélő lakosság a Diás szigetre menekült.

1955-ben Battyánt is két pusztaként említi egy dézsmapanasz ügybeni feljegyzés. Az egyik az 1600-ban elpusztultnak jelzett, /mai helyétől délkeletre/ a másik minden valószínűség szerint az 1347-es határjárási okiratban szereplő "Kevestetem in Balatinó" mellett. / Mai helyétől kissé északra. /

A török idők alatt területünk kezdetben vitás, senki-földje. 1580-ban a török szerepelteti adórajstromában. A végvár Keszthely. A vár tornyának figyelője Szentgyörgy felé néz, a leszűkült mocsaras Balatonon át innen várnak támadást. Viszont erre alapozva, alapos a feltevés, hogy a töröknek is kellett itt valami figyelő helyének lenni. Innen vették a főúri szeszélyből 1820-ban vadászlaknak épült tornyos Csillagvár, török eredetét. Ezt csak a hagyomány támasztja alá esetleges elődjének, írásos emlékét nem találjuk.

A török hódoltság ideje alatt a Diás-szigetről előjött lakosság a község mai helyén telepszik le, a két elpusztult Szentgyörgy közötti részen. 1616-ban 2 köemléket is állítanak.

Az 1685-ös felszabadító harcok azonban minden bizonytalanságot a települést sem kinélik meg.

1699-ben 8 család lakik itt, akiknek telkes birtokuk van. Névszerint: Kiss István, Jádi György, Simon István, Jádi János, Thamás János, Kis Mihály, Kis Mátyás és Iffiu Márton. - A földesur Olasz István.

A település a pusztítások után lassabban fejlődik Balatonberénynél, csak 1720 után válik önálló községgé. Ebben az időben a lakosság száma 200 körül lehetett, a házak, családok száma 30-40-re tehető. /A következtetés visszaszámolás alapján adódik. /

Pontos statisztikai adataink csak a XIX. századból vannak. A XVIII. század utolsó 20 évében 24 átlagos évi születés volt; a XIX. század utolsó 10 évében pedig 47, a halálozás pedig 28. 1871 és 1892 között 1001 születésből 511 fiú, 490 nő. Törvénytelen 57.

A népszám alakulása 1828-tól tükrözi az 1831. és főleg az 1855-ös nagy kolerajárvány és az 1866-os földosztás hatását.

ÉV:	1828	1830	1841	1851	1858	1863	1865	1869	1880	1890.
NÉPSZÁM:	402	553	486	581	450	698	676	890	963	1162.

A község képe következőképpen alakul:

A XVIII. században az országúthoz közel az uradalmi major, attól délre keleti és nyugati soron zsuppos, nádas, boronafalu házak.

A XIX. század második felében a major megszűnik, de az épületek megmaradnak. Még mindig csak egy utca van, de már tőmés-falu házakat építenek. A lakóházakat deszka, lécz, sövénykerítéssel veszik körül. Míg a régebbi házak kémény nélküli, füstök, kémény nélkül már nem lehet építkezni. - A falutól egy kilométerre 1858-tól 1861-ig megépül a vasutállomás. Melléje a dombosabb részre a Jäger féle vendéglő, majd a Wirt bolt-ház, gyógyszerár, Szücs féle ház.

A postautnak nevezett országút a Balaton hidjának elkészülte után egyre nagyobb szerepet kap, kövezik, javítgatják. A falu utcájában pedig tengelyig sülyednek a sárba a szekerek.

Az uradalom központja Battyánpusztára kerül.

A volt urbéresek 165 erdő és legelő-joggal közös legelőn csordással, kanással őriztetik állataikat. A legelőre 165 tehén mehet, de az erdőre hajtó kanásznál nincs állatszám meghatározva.

1895-ben a statisztika 374 gazdaságot tüntet fel, az uradalmi birtokokkal együtt 4653 holdon. Ugyanakkor csak 93 családot számlálnak a községben. /59 ösit és 34 későbbit./

Az ősi családok: 25 Simon család, 12 Kiss, 6 Bene, Ángyán, Bódi, Csiznadia, Csuha, Horváth, Ifi, Kreskai, Lakos, Máté, Nagy, Oswald, Péter, Rigó, Tamás, Tóth és Végh.

Későbbiek: Balogh, Benke, Bognár, Böhm, Büchler, Császár, Csér, Csonka, Cziráky, Doma, Farkas, Flanzer, Gergye, Gulás, Haász, Ivanics, Kaltner, Keleviz, Kohn, Kovács, Laendler, Lipics, Löv, Molnár, Pallér, Pillitz, Stefán, Sváb, Szabó, Szücs, Tüttő, Varga, Wirth, Zsebők.

1900-ban létesítik a Kis utcát és a postaut mellett is kezdenek építkezni. A házak tömésfalvak, de már a nőttető mellett a cserép is egyre gyakoribb lesz.

A község bár vasuti csomópont, utak keresztezése mellett fekszik, mégsem fejlődik semmivel sem jobban az eldugott falvaknál. Ennek az az oka, hogy az óriási birtokkal rendelkező földesur, a Festetics herceg és bérlője, nemestóti Szabó görcsösen ragaszkodik, - mert megteheti - a feudális rendhez, tőkét nem fektet be, területet nem ad el, nagyobb vállalkozásba nem kezdhet senki. A parasztság tehetetlen, nyomorult és maradi, még csak vasuti munkásnak sem megy el./Az is igaz, hogy nem is igen veszik fel./ A csak parasztokból álló falu egy kilométerre, teljesen elzárkózik a vasuttól, az állomás egész személyzete idegenekből áll.

1905-ben gőzmalom épül a vasutállomás közelében, a leégett battyáni helyett. 5 szatócsüzlet, 2 kocsa működik. Az iskolában 2 tanítóval 2 tanteremmel 6 osztályt létesítenek.

1913-ban új téglagyár is épül. A vasutállomáson is bővítenek, de a további várható fejlődésnek véget vet az első világháború.

Az első világháborúba 207-en vonultak be a községből és 33-an estek el.

1922-ben a földreform folytán 219 hold szántót, 45 kh. rétet és 12 kh. házhelyet osztanak ki. Most viszont balatonberényiek is kapnak a szentgyörgyi határban 183 kh.-at. Megnyitják az Uj utcát. Magas a talajvízszint, de azért tönk a házakat. A községben ekkor 124 szánózott lakóház van.

1923-ban az Országos Magyar Tejszövetkezet Központ. modern pasztöröző és főlöző tejüzemet létesít a vasutállomáson. A tejet a környező községekből gyűjtik össze és Budapestre szállítják. Ez az üzem is csak 10 évig él.

1924-25-ben meghosszabbítják az Uj utcát, újabb házhelyeket osztanak ki. A szegénysorsúak tovább építik a nedves tömés-házakat, csak a végén épül egy-két téglapépület - nyugdíjas és iparosé - közel az állomáshoz. A parasztság ezt az utcát csak "proletár" utcának hívja.

Az 1926-os stabilizáció hatására a parasztság is egy kicsit lélezgethethet. Kőcsönöket mernek felvenni, téglát vásárolnak, öten cséplőgépet szereznek. Templon építését határozzák el, ezt meg is valósítják 1928-ban.

Orvos is véglegesen telepszik le a vasutállomáson, rendelővel ellátott házat épít magának.

A fellendülést azonban a világgazdasági válság nyomában pár év alatt aggasztó paraszti nyomor váltja fel. A harmincas években a végrehajtó járja a falut. A kevés kis fejlődés is megáll.

1932-ben a község területe, amelyhez hozzátartozik Batyán, Diópuszta, Barinajor és Barihegy, 4246 kh. Ebből Festeics birtok 3010 kh. A lakosság lélekszáma: 1⁴⁰, - 223 lakóház van.

Új épület csak a malomtulajdonos lakóháza és a körjegyzői iroda 1933-34-ben az állomás közelében.

A parasztság talán a nyomorból való szabadulási igyekezetében egyre több kulturális megmozdulásban vesz részt. Szüreti bálakat, műkedvelő színjátszást tartanak magtárban, pajtában, vendéglői kocsiszinben. Sportkört alakítanak. Többen küldik gyermekeiket középiskolába.

Szaporodik a több keresetet biztosító sás-szedők száma. Lassan terjed a kerékpárral járók száma. Építkezésre azonban nem igen gondolhatnak. A határra "madrágszija"-parcellák jellemzőek, alig biztosítanak megélhetést.

Csak a negyvenes évek hoznak valami változást a háborús konjunktúra következtében. De ez a falu képén csak annyit változtat, hogy egyesek téglát vásárolnak, tárolják, de építkezésbe nem mernek fogni.

Ebben az állapotában érik a falut először 1944. december elején a háború közvetlen csapásai. A visszavonuló német csapatok rabolnak, állatokat hajtanak el, a támadó felszabadító szovjet csapatoknak öten esnek áldozatul. Az 1945. március 30-i, nagypénteki felszabadítás a faluban nem okoz érdemleges kárt, de a vasutállomáson a síneket, váltókat, vízházat és a Zala mindkét hídját a visszavonuló németek és a magyar műszaki alakulatok felrobbantották, az állatok nagy részét, főleg lovakat elhajtották.

Azonnal megindul az utépités munkája a szovjet csapatok irányítása és segítése mellett.

A második világháboruban a falu embervesztesége: 47. Az állatállománynak majdnem a fele veszett el.

Innen, a mélypontról, de főleg fordulópontról indul el Balatonszentgyörgy minden eddigit messze felülmuló fejlődése. 1945 májusában megalakul a földigénylő, majd földosztó bizottság. Kiosztja a Nemestóthy Szabó György által bérelt hercegi nagybirtokot a gazdasági felszereléssel együtt, a nádas és berek kivételével. Igavonó hiányában nehezen megy a földek megművelése, alacsonyak a termésátlagok, de nagy az akarás és a kölcsönös segítőkészség. 1946-ban az inflációval küzdve, nyomoruságos viszonyok között csereskereskedés folyik. A parasztság nem éhezik, de egyéb közszükségleti cikkekben hiányt szenved. A pénz semmit sem ér, csaa a termés, zsír és ruha a valuta. Az új forint megjelenésével indul meg lassan a normális élet.

1949-ben bevezetik a villanyt a faluba. A nehezen induló "kommunista fény" szervezéséhez végül az egész falu lakossága igen jelentős társadalmi munkával csatlakozik.

1950-ben az igényeknek megfelelő - sőt az érdektelenség folytán azt meghaladó - kulturotthon épül a Fő utca és Vasut utca találkozásánál, a falu legszebb helyén.

1951-ben a battyáni kastélyban nádfeldolgozó üzem létesül. Az 1952-es aszály és a padlást lesöprő beszolgáltatás a parasztságot úgy elkészeríti, hogy menekül a földtől, a földmunkától. Különösen a fiatalok, más munkát vállalnak. Már a vasutállomáson is helybeliek dolgoznak. Megnyílik a Petőfi utca.

1953-ban az iskola és nevelői lakás építésével kezdődik el az a nagy helyi építkezés, amely 10 év alatt a nedves parasztházak 80 százalékát saját erőből és OTP kölcsönből kertes, száraz, több szobás családi házakra cseréli. A téglagyárban gépítetnek, megduplázzák a termelést, de minden mennyiségű téglakéves.

A Fő utca feneketlen sarába hiába szórnak téglatormeket, bányakavicsot, az alig járható. Küldöttség megy 1956 februárjában a minisztertanácshoz segítséget kérni. Igéretet kapnak.

1956. június 18-án létesül 3 kh. területen, 10 munkással az Erdért telep.

Az ellenforradalom kissé meghökkenti a falut, egy kis megállást okoz, de azonkívül, hogy 15 fiatal, főleg kalandvágyból nyugatra disszidál, nem történik semmi rendellenesség.

1957-ben a közös gazdálkodás első próbálkozásaként szőlőtermelő szakcsoport alakul, főleg a borok értékesítése céljából. A parasztság is művelődik. Az 1958/59-es ezüstkalászos tanfolyamnak 26 hallgatója van. Néhány év múlva pedig 18-an szereznek érettségi bizonyítványt a kihelyezett mezőgazdasági technikum esti tagozatán.

1959-ben alakul meg Csillagvár néven a mezőgazdasági termelészövetkezet. Ebben az évben betonjárda épül az Új utcában, egészen az állomásig ér.

1960-ban készül a Fő utca lekövezése, portalanítása, majd mindkét oldalon járda, 3.5 milliós költséggel. Az utat Battyánpusztáig /a TSZ központig/ és Csillagvárig is meghosszabbítják.

1962-ben bővíteni kell az iskolát, a körzetesítés miatt. A gyerekek iskolába és haza szállításához Holládról, Vörsről és Battyánból autóbuszokat állítanak be. 1963-ban napközit és konyhát létesítenek.

Széles, modern ut készül el egymilliós költséggel a Vasut utcában és a vasutállomás mellett busz fordulóval. Ez lesz a község legszebb része, sorra épülnek itt az új, kertes villaszerű házak. A rendezéssel az északi oldalon több mint egy kilométeres, vasutállomásig érő aszfaltjárdát csinálnak. A vasutállomáson bővül az Új telep, nevet nem adnak neki, de a bentlakók Virág utcának keresztelik el. Battyánban is köveznek és járdát készítenek az épülő Vörsei utcában.

A vasut utcában felépül 1964-ben az új II. számú körzeti orvosi és fogorvosi kettős rendelő, lakással. Majd bővíteni kell a kulturházat klubhelyiséget, zsibongó, büfé, illemhelyek részére. Évenként 10 családi ház készül el. Az utcák fásítása ezüstjuharral egészen elfeledtetik a régi sötét, sáros-poros, nyomoruságos falut.

A tanács a falu és város közötti különbségek felzárolására törekszik a tömegszervezetekkel, nem kis eredménnyel. Különségeken alig van különbség, ruházkozásban semmi. Csak az öregek ragaszkodnak a régihez: a bősoknyához, fekete ünnepi ruhához, fekete kalaphoz, a miséhez és a "jól van nekünk már így is" egyszerű szobaberendezéshez. A középkorúakból 135-en szereznek bizonyítványt a nyolc általánosból a dolgozók esti iskolájában. A fiatalok 80 százaléka tovább tanul. 24 egyetemet, főiskolát végez.

Az 1966 évi közös tanács megalakulásával, a helyi székhely miatt a tanácsház bővítése válik szükségossé, 1967-ben el is készül. A temetőben ravatalozó épül, ezzel megszűnik a halottak temetésig lakásban tartása.

1968-ban elkezdik a modern, nagyteljesítményű alagutkemenccs téglagyár építését. 1968-ban a községnek 8 utcában / Fő, Vasut, Uj, Kis, Petőfi, Virág, Battyáni, Vörösi utca / 337 háza van. A családok száma 357. A lakosság lélekszáma 1333. /A születésszabályozás miatt kevesebb, mint 1932-ben volt./ 333 a rádióengedélyesek száma és közel 200 háznál néznek televíziót. Talán éppen ez utóbbi az oka, hogy a rendszeres mozilátogatók száma rendkívül lecsökkent. /10-20 főre./

A kultúrotthonban KISZ ifjúsági és szakmaközi klub működik, de helyet adnak a Vöröskeresztes és MHSZ klubnak is. A Déryné színház havonta biztosít előadásokat, a társadalmi ünnepeken a kissek uttörők és kisdobosok színvonalas műsorokat adnak. A közel 2600 kötetes könyvtárnak 380 a rendszeres olvasója.

A szakmaközi klubban látható ez a felirás: "Még ha néha tévedünk is, előre megyünk!"

A fejlődés és az élők jobb élete a temetőben is lemérhető. A régi sírok néhány kökeresztjével szemben ma már majdnem minden újabb sírhalnot kőemlék jelöl.

LÉTESÍTMÉNYEK A FELSZABADULÁS UTÁN;

Létesítmény megnevezése	Építési éve	Milyen forrásból épült		
		állami erő	Köfa erő	Végzett tár- sadalni mun- ka értéke
Villanyvilágítás bevez.	1949	?	?	?
Kulturotthon	1950	425.000	-	150.000
Iskola	1953	270.000	-	200.000
Nevelői lakás	1953	80.000	-	15.000
Uj utcai járda	1959	-	180.000	54.000
Fő utcai utközép/Battyá- nig/	1960	3.000.000	-	252.000
Fő utcai járda	1961	-	330.000	77.000
Iskola bővítés	1962	500.000	-	-
Nepközi konyha	1963	160.000	-	20.000
Vasut utcai utközép	1963	1.000.000	-	-
Vasut és Vörsei utcai járda	1963	-	294.000	62.000
Vörsei utcai utközép	1963	-	80.000	15.000
Orvosi rendelő, lakással	1964	620.000	-	-
Kulturház bővítés	1965	180.000	200.000	-
Nepközi étkeztető	1965	150.000	-	-
Tűzoltó szertár	1966	50.000	70.000	-
Hullaház, ravatalozó	1967	-	120.000	-
Orvosi lakás vásárlás	1967	220.000	-	-
Tanácsház bővítés	1967	220.000	70.000	-
Utcai fénycső világítás	1968	-	60.000	-
Sportöltöző	1968	-	80.000	120.000
Összesen:		6.875.000	1.487.000	965.000

A II.-ik világháboruban meghalt balatonszentgyörgyi lakosok névjegyzéke:

1. Bálint László	Lakos József
Benke /Rigó/ Jenő	Nyers József
Biró András	Péter Jenő
Biró János	Pozsonyi Gábor
Bors József	30. Simon Bálint
Böhm László	Simon István /Pali/
" András	Simon István /Szanyi/
Csuha István	Simon József /Viktor/
Fekete János	Simon László
10. ifj.Fekete János	35. Simon Mária
Fülöp Márton	Simon Sándor
Gergye Ferenc	Steinitz Jánosné
Haraszti Jenő	Szántó Ferenc
Holecz Károly	Szücs Ottó
15. Horváth Boldizsár	40. Tolnai György
Horváth Ferenc	Tóth Ferenc
Horváth György	Völgyi József
Ifi István	Vörös Imre
Ifi Kálmán	Wirth György
20. Kászoni János	45. Wirth Krisztina
Kelevicz György	Wirth Ödön
Kiss János	Zsebők Lajos
Kohn Irma	
Köbli János	
25. Lakos Ferenc	

1965.-ben /az ellenforradalmi eseményekkel kapcsolatban/ külföldre távoztak:

1. Ágoston József	Pflanczer István
Bainkini János x	10. Rigó János x
Biankini László x	Simon Lajos /Pola
Horváth László	Spingár István
5. Kancsal Ferenc	Tanás Béla
Kancsal Sándor	Temesfalvi Kálmán
Keserü Lajos	15. Varga István x
Keserü Béla	

Megjegyzés: X- később visszatért.

Balatonszentgyörgyön történt

/Anekdoták./

Balatonszentgyörgyön történt . . . /Anekdoták./

Tudja rosseb.

Édesapám 1914-ben 44-es, "somogyi rossebb baka" volt. A marhavagonokban katonákat szállító vonatokat akkor még a lakosság ennivalóval, innivalóval várta az állomásokon. Az egyik vasutállomáson, egy ilyen szives-látás alkalmával öreg néni lép simogatóan édesapámhoz.

- Mondja, édes fiam, miért hívják magukat rosseb bakáknak? Édesapám nyeli a falatot, öntudatlanul adja az igazi, okfejtő választ.

- Tudja rosseb!?

A tehénre-való.

Nagy Sándor bácsi is visces ember volt. Márciusi nevenapjára a helybeli zenekar két tagját hívta meg azzal, hogy ha neki reggelig huzzák, fáradságukat egy tehénre valóval jutalmazza. A két "cigány" ki is tartott becsülettel napkelteig. Ettek, ittak, berekedtek és elfáradtak a Sándor bácsival együtt. Fizetésre került a sor. Kiszól a Sándor bácsi a lassan már felcihelődő feleségének.

- Asszony, hozd be a gyerekeknek azt a tehénre -valót, amit ígértem! Megszógálták böcsülettel!

.....És az asszony beviszi a vadonatúj marha -kötelet....

Vörös, csinát, kész.

1929-ben egyidőben Vörös /Veress János/, Csinát /Csináth Ferenc/, és Kész /László/ nevű tanítókból állt a tantestület.

A nebulók hamar rajtakapnak a véletlen játékos kihasználásán.

A nebulók hamar rajtakapnak a véletlen játékos kihasználásán.
- Megy a gyerek iskolába. A Csinát jól megcsinálta. A Kész faragja, míg egészen kész nem lesz. A Vörös felpofozza és vörösen köldi haza.
Igy aztán a Vörös csinálja készre a gyereket!

A patikában.

A S.Pista jóborivó barátunk, aki receptre éppen úgy eszi a gyógyszerert, mint ahogy recept nélkül issza a bort, bemegy a patikába.
-Szervusz J enő bácsi! Mit lehet itt inni?
-Amit csak akarsz.
-Éppen úgy, ~~mint ott~~ szemben?
-Éppen úgy, csak ott kortyokban, itt meg cseppekben kapod.
választhatsz, amelyikből tetszik.
-Hát itt, ebben az üvegben mi van? Ebben van legtöbb.
-Ebből adunk azoknak, akiknek a receptjét nem tudjuk elolvasni.

A sógor védelmében

Sietni kellene a napi zárással, mert várnak rám a klubban.
Az osztályleszámolás azonban nem akar egyezni, valami lehetetlen eltérés van. Türelmemet veszítve kifekadok:
-Az atya uristenét, hát mi van itt?
Meghallja a Pista barátunk.
-Te Jóska, ne szidd a sógoromat!
-Hát te meg mióta vagy sógorságban az istennel?
-Mióta elvette a Mári nénémet!

Fény és árnyék.

Festőállvánnyal, vászonnal, dobozzal felszerelve megyek az erdőbe, nagy vággyal, nagy eltökéltséggel, ünnepi hangulatban. Ma olyant festek, amilyent eddig még senki! Fejem a szikrázó felhőkig ér, a porban nyujtom a léptem.

-Há méssz öcsém olyan főpakulva?
Rezzenek. Nekem szólt valaki? Igen a Jenő bátyám.
- Az erdőre.
- Minek?
-Festeni.
- Mit ?
- Fákat.
- Hm.
Az üres vászon világít a hónom alatt. -Hát aztán mér akarod őket befestenyi?

Az arany toll.

A nyugdíjba vonuló Szücs Gerő főjegyzőt bucsuztatják. Arany tollat vettek neki. Az ünnepséget jól előkészítették. A beszédeket, üdvözléseket mindenkinek szépen leírva kiosztották szerep szerint.

Megy minden rendben. A szónokok felolvassák mondókájukat. A bíróra kerül a sor. Ő adja át a község nevében a "parányi ajándékot". Fogja a papírját ő is, fel se néz, csak olvasva mondja... fogadja kegyesen tőlünk ezt a parányi ajándékot...

Nem érti miért kuncognak. Alig tudja elmondani a végét, hogy-- engedje meg az Isten, hogy erőben, egészségben használhassa sokáig.

Fergeteges hahotázó taps. Ijedten fordul oda a segédjegyzőhöz. Zsebkendővel törölgeti az arcát.

- Jegyző Ur, milyen vagyok?

A fergeteges ember.

Az idő jár. Négyéves időszakonként, ciklusonként váltják egymást a falvak megválasztott vezetői. Elméletben. A helyes gyakorlat más. Van akit tett-vágyával, érdemeivel a bizalom öreg koráig helyén hagy, közben a nyugdíj korhatárt is eléri.

A járási tanács elnöke szeretettel fordul egy nagyra-
osült "öreg"-hez.

- Mondd János, nem gondoltál még arra, hogy hosszú, jó munkával a hátad mögött, hatvan évvel a válladon, pihenni nyugdíjba menj?

- Szó se lehet róla! Ezt a ciklust már csak végigcsinálom!

Két-nejüség

Félszabadulás után elterjedt a szülésznő sugva mondott híre a faluban, hogy a férfihiányra való tekintettel bevezetik a kétnejüséget.

Nők egymásközt. - Nem jó.

- Miért?

- Mert a férj egyszerre kettőnket csalna meg.

Férfiak egymásközt. - Nem jó.

- Miért?

- Akkor már három kellene, mert ha kettő hajbakap, legyen hová menekülni.

Marxizmus.

- Mondja János bácsi, miért nem tart minket "igazi" szocialistának?

- Azért, mert maga Marx Károly is kijelenti egyik művében, hogy ő nem marxista.

"Az Ur szőlőjében...."

- Kedves Sári néni! Maga az Ur szolgálatával is szép gazdagságot érdemelt ki. Látom, most is a bibliát olvassa. Mondja meg nekem, mi kellene ahhoz, hogy a parasztság megtalálja a számításait, boldogulni tudjon, megelégedett legyen?

- Hát kedvesem, én megmondom. Ahhoz bizony alacsony nap-számbérek kellenének! Mindörökké, ámen.

Menyhért bácsi és a népnevelő.

Repülők szállnak magasan, fénylő fehér osikokat huznak maguk után.

A Menyhért bácsi még a pipát is kiveszi a szájából, úgy nézi őket. A nyka is belefájdul. Közben meg-megcsóválja a fejét. Valami nincs rendben. Szerencsére jön a népnevelő, moccogva fordul feléje.

- Mondja...kr...kr... Elv-társ...kr...mik azok?- mutat felfelé;

- Repülők.

- Azt tudom, de angolok, vagy amerikaiak?

- Már hogyan lennének azok, Menyhért bácsi? A mieink!

- Nem lehet. Azok nem tudnának ilyen magasra fölmenni!

- Nohát nem magyarok, hanem oroszok. Mit gondol, hogyan jöhetnének ide angolok a radarok korszakában, amikor mindenféle őrzik a határokat, légteret? Százszor is lefőnök őket!

- Hát ha azok, akkor legyenek azok! Csak ne volna az a nagy beszolgáltatás! Az nem jó!

- Miért, Menyhért bácsi?

- Azért, mert azt ikerborjura meg ikercsirkére szabták! Aztán nem küldték hozzá megfelelő bikát meg kokast!

Traktorok hibája.

TSZ gyűlésen.

- Emberek! A jövő feladatai és a maguk könnyebbsége érdekében gépesíteni és gépsíteni kell....

A haladó és "lópárti" hallgatóság a tásiban egyetért.

A hátsó sorokban azonban egy "világot-járt" ember, öszülő fel-alá mozgó bajusszal, magasba tartja reszkető kezét.

Az előadó készségesen engedi közbeszólni.

- Hogy a földek tönkre ne menjenek, én a lovakra, meg a marhákra szavazok.

Nagy derűltség.

- En nem javasolom a traktorok szaporítását, mert azoknak van egy nagy hibájuk.

- Mi az, kedves Gazda-társ?

- Hát csak az, hogy azok nem szarnak a barázdába!

A pletyka ellenszere.

A TCZ szervezés után egyre többen mennek máshova dolgozni.

Vannak akik csak hét végén jönnek haza.

Az egyik fiatalasszony panaszkodik.

- Hogy az ember-lánya mi mindennek van kitéve, el se lehet képzelni. Minden este egyedül vagyok, csak vasárnap van itthon az uram.

A multkor már hálóingben voltam éppen lefeküdni akartam, amikor megkocogtatják az ablakot. Nem mondom meg ki volt. Férfi. Behívtam, hogy legalább elbeszélgetünk. Leültem a székre, őt meg odaültettem az ágy szélére. Azt mondja, hogy fáradt. Mondom, hiszen ott az ágy, le is feketik. Szót fogadott a szégyentelen. Aztán megfogta az ingemet és húzta.

- Te meg lefeküdtél melléje?

- Hát csak nem hagytam, hogy eltépje! - Aztán kidebted?

- Hogyne, hogy pletykáljanak?

A legbátrabb asszony.

Helytörténeti adatgyűjtés alkalmával egy őszinte, idős emberrel beszélgetek. 1944-45-ről van szó.

- Jóska bátyám, tudom, hogy azokban a hősi, de egyben zavaros időkben maga is teljesített nemzetőri szolgálatot a faluban. A közbiztonság megkövetelte. Mire emlékszik legszivesebben?

- Hát az őszinteséget megvallva, akkor én a bortól féltem a legjobban. A bor volt minden bajnak okozója. A katonák berugtak és hóbörögtek, garázdálkodtak, nőket hajszolták. Nem tudtuk őket lecsillapítani. Egyszer aztán, mintha elvágták volna, csak nótáztak, jókedvűek voltak, de részeg fejjel nem erőszakoskodtak sehol. Azt gondoltuk, hogy valami igen keménykezü parancsnok érkezhetett. Azután hallottuk meg az igazi okot. Feltűnt a faluban a legbátrabb asszony. Az, az ...izé-né. Tíz katonától sem ijedt meg! Sorba állította őket. - Mi aztán már csak a szállítóivá törpültünk.

Görög a hizó

A keresztapám szokott nálunk mindig disznót vágni. Édesanyám egyszer sokat mérgelődött a hizó miatt. Jött a keresztapám.

- Te János, én már igazán nem tudom, mit csináljak ezzel a hizóval.

Nem eszik, mindig csak görög.

- A Jóska nincs itthon?...

- Nincs.

- Hát én sem tudok csinálni vele semmit....De megmondtam nektek, hogy hátuljával előre tegyétek be az ólba, amikor hizóba fogjátok!

Nem fogadtatok szót.

- Ne macskurázz már megint! Te talán csináltad?

- Még a jegyzőéknél is hátuljával tettük be. A nagyságos tekintetésasszony dicsért is ám a jó tanácsért! Pálinkát, meg pántlikás szivart adott. Nem görgött azoké egyszer sem!

- Hát az meg hogyan lehet?

- Mert....ártány volt!....